Anul VIII • nr. 84 • mai 2013

DILEMATECA

SCRIERI • AUTORI • LECTURI

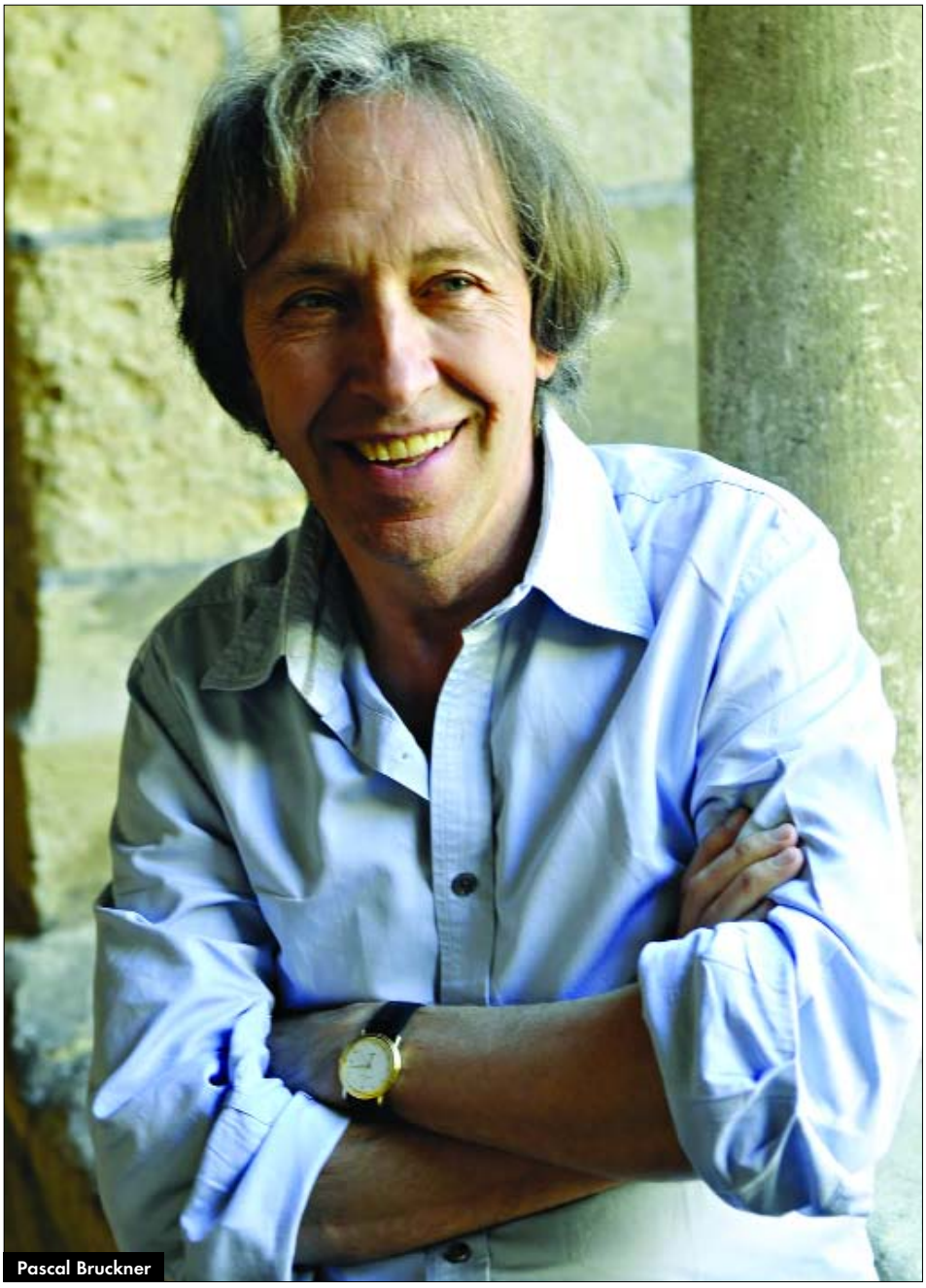

Pascal Bruckner

INTERVIU
Pascal Bruckner

DOSAR
Tudor Crețu
Allen Ginsberg

POEMUL DIN MAI
Dan Stanciu
Despre mai multe forme de posibil

MERIDIANE
Petre Răileanu
Gherasim Luca, *Vampirul pasiv*

AVANPREMIERĂ
James Joyce
Scrisori de dragoste

ANCHETĂ
Cel mai sexy personaj feminin din literatura română

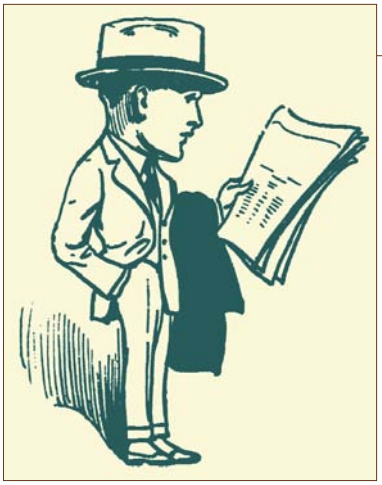

■ La Biblioteca „Marin Preda“, filiala aceea de pe Ştirbei a Bibliotecii Metropolitane, într-o sîmbătă dimineaţa, îmi sună telefonul. Nu era absolut nimeni în nici una dintre sălile bibliotecii, nici măcar în cea care adăposteşte colecţia „Elena Văcărescu“, unde mai e lume, de obicei. Răspund scurt, dar bibliotecarul, un tînăr cu cercel în ureche, ce nu pare neapărat adeptul regulamentelor, bate cu degetul în biroul său, pe care văd desenat un telefon mobil prohibit. După ce închid, îl întreb mirată de ce a simţit nevoia să aplice regulamentul în pustietatea aia. „Pentru că avem camere de luat vederi şi nu facem excepţii“, vine răspunsul. Vă imaginaţi? La o bibliotecă de cartier din Bucureşti un singur bibliotecar, un singur cititor şi un singur Big Brother care le dă amenzi celor doi. **S. S.**

■ Preşedintele Rusiei e nemulţumit de felul în care e predată istoria. A spus-o live, la emisiunea *De vorbă cu Vladimir Putin*. Cel care i-a ridicat întrebarea la fileu a fost un veteran de război, care s-a plîns de faptul că mai multe monumente dedicate eroilor neamului au fost vandalizate. Tinerii din ziua de azi nu mai ştiu istorie. Ba ştiu, i-a replicat Putin. Problema e că nu se predă o versiune „unitară, oficială“ a istoriei. La cîteva zile de la emisiunea cu pricina, premierul Dmitri Medvedev a anunţat că pînă la 1 decembrie va schimba manualele de istorie a Rusiei. Se poate presupune că noua carte de istorie „unitară, oficială“ îi va fi dictată, prin telefon, direct de către preşedinte. **M. M.**

■ Pentru a compensa lipsa de date biografice în cazul marelui Will – ne povesteşte Christoph Schulte-Richtering, în *Regi, războaie şi cocote* –, „profesorii americani Charles şi Hulda Wallace s-au dus la Londra, în 1906, ca să studieze documente din perioada 1564-1616, anii în care a trăit dramaturgul. Vreme de nouă ani, au cotrobăit, zi de zi, prin peste cinci milioane de documente şi manuscrise vechi, în căutarea unor fire oarecare despre viaţa lui Shakespeare – o nebunie! Presupunînd că cei doi nu au dormit o clipă vreme de nouă ani şi au muncit fără pauză douăzeci şi patru de ore pe zi, ar fi avut la dispoziţie două minute pentru fiecare hîrtie. În schimb, au avut succes – cel puţin unul de mică anvergură – descoperind un document referitor la un proces în care Shakespeare a fost chemat ca martor şi a declarat că nu-şi aminteşte nimic. În afară de asta, o semnătură: WLLM SHKSP. Cam subţire, pentru nouă ani de trudă. Cei doi Wallace s-au întors frustraţi în State, unde Charles s-a apucat de prospecţiuni, ilegale, de ţiţei. Cu mai mult noroc, după cum s-a dovedit: în trei ani a descoperit un zăcămînt, a devenit putred de bogat şi i-a arătat ştiinţei degetul acela“. Asta da, lovitură de teatru! Mai ştiaţi vreun istoric literar devenit petrolist? **C. C.**

■ Din *Jurnalul* lui Jules Renard (selecţie, traducere, prefaţă şi note de Modest Morariu, Editura Univers, 1979): „Această băbuţă care seamănă cu o frunză de tutun răsucită“, „Şi micile porcării ale mirositoarei iubiri“, „Ghinionul nu se înverşunează decît împotriva prostiei“, „Ridicolul în tragic: nevastă-mea şi copiii îmi spun Morcoveaţă“, „Ea puse ghiveciul de rezede lîngă un răsad de rezedă din grădină ca să-i arate cum trebuie să crească“, „Ar fi trăit o sută de ani, ca toţi cei care mor la douăzeci“, „Să fac o antologie a lunii“, „Ştiu că literatura nu-ţi asigură pîinea. Din fericire, nu prea mi-e foame“, „Mă voi duce la ceruri în saboţi“, „Cînd nu sînt original, sînt tîmpit“. Cum să nu-l adori? **L. V.**

■ Am recitit *Femeia din fotografie. Jurnalul 1987-1989*, cartea Tiei Şerbănescu. Oricît de mult aş fi scris despre bunica mea în tot felul de texte literare, mi se pare că ceva tot pierdeam pe drum. Mi-am amintit ce, abia cînd am dat peste un anumit pasaj din acest volum: „Mătuşa mea, care onora toate înmormîntările cunoscuţilor, era incapabilă să rostească cuvîntul inevitabil în astfel de împrejurări, *condoleanţe*. Spunea întotdeauna *condoloanţe*. Cînd, mergînd împreună la un astfel de eveniment, am auzit-o cu cîtă siguranţă îl pronunţa, mi s-a făcut rău. (…) Oricît de încăpăţînată eram eu, a trebuit să recunosc deschis că limba ei era şi mai încăpăţînată: aproape că vedeam cum îi coteşte limba spre *o* în loc să-i rămînă spre *e*, care era mai aproape“. O înduioşătoare şi comică asemănare între nişte personaje, care nu m-a făcut decît să îndrăgesc şi mai mult acest text. **A. M. S.**

■ Conform unui proiect de lege, cei care au de ispăşit o condamnare la închisoare de mai puţin de şase ani, şi care au şi capacităţi intelectuale, pot beneficia de o reducere substanţială a pedepsei. Acest lucru s-a vehiculat şi în cazul lui Gigi Becali: dacă face muncă în folosul comunităţii sau dacă scrie o carte, i se şterge un an din executarea pedepsei. Acum, munca, înţeleg că e în folosul comunităţii. Dar cartea? **S. G.**

■ Iată cîteva inscripţii scrijelite pe a patra bancă din stînga, rîndul cinci, din amfiteatrul „Vasile Pârvan“ al Facultăţii de Istorie a Universităţii Bucureşti: „S-a sinucis!“, „Noi nu sîntem normali“, „Miau!“, „1923“, „Aici au fost masonii“, „Am moţăit la cursul lui Murgescu“. Unele dintre ele evoluează în schimburi de replici: „Mor de somn! / Şi eu! / Mori!“, „Geni + Sabin = ROAR / Who the fuck is Geni? / Who the fuck is Sabin? / Who the fuck is ROAR?“, „Crina iubibilă. / Adevărat!“… şi alte asemenea exclamaţii, declaraţii, constatări şi conversaţii. Asta citeam eu în timpul unei conferinţe. Halal studenţi, halal auditoriu. **M. P.**

■ Inepuizabilii de la flavorwire.com au făcut un top al celor mai bune *board-games* inspirate de cărţi, iată-l: *Mîndrie şi prejudecată, 1984, Ferma animalelor, Micul Prinţ, Moby Dick, Numele trandafirului, Beowulf, Dune, Poveste de Crăciun, Don Quijote* şi *The Shining*. Ce roman românesc v-ar plăcea să-l jucaţi cu prietenii? **M. C.**

■ „Resturi de carne şi de cartofi fierţi, în proporţii egale, se frig în untură cu puţină ceapă tocată, un căţel de usturoi pisat, sare, piper şi boia. Cînd s-au rumenit se toarnă deasupra cîteva ouă bătute ca pentru jumări şi se lasă pînă se încheagă. Se serveşte cu salată“. Este o reţetă de „mîncare studenţească“, publicată la 22 mai 1940. **A. P.**

■ În 1886, cînd se scria cu peniţa, firma Leonardt & Cie din Birmingham, deţinătoarea uneia dintre cele mai importante fabrici de peniţe din Anglia, a produs o peniţă în onoarea lui Savorgnan de Brazza, pe care a numit-o „Peniţa lui Brazza“. Pierre Savorgnan de Brazza (1852-1905), pe adevăratul său nume Pietro Paolo Savorgnan di Brazzà, a fost un explorator francez de origine italiană, care a explorat zone ale Africii Centrale. (Cîtă vreme Congo a fost colonie franceză, capitala sa – Brazzaville – i-a purtat numele.) În volumul 5, nr. 17, al *Caietelor de studii africane (Cahiers d'études africaines)* a apărut, în 1965, un articol semnat de Henri Brunschwig şi intitulat „Negocierea tratatului Makoko“, unde era reprodus pe larg conţinutul unui carnet cu însemnările lui Savorgnan de Brazza din timpul călătoriilor sale. Citind, mi-a atras atenţia o frază: „Membrii tribului Abanho îşi spun *Oubanghi-apfuru-acuru-ngogiumu* (cei care umblă în curul gol)“. Am transcris-o, ca s-o păstrez. Iar pixul cu care scriam (în lipsa unei peniţe Brazza) a rămas pentru cîteva clipe în aer, întrebîndu-se – poate era un lucru superfluu, poate nu – care dintre aceste cuvinte Abanho o fi însemnînd „cur“. **D. S.**

INTERVIU
Pascal Bruckner

Romancierul şi eseistul francez ***Pascal Bruckner*** *(n. 1948) a fost profesor invitat al universităţii californiene San Diego (1986-1995), profesor la Institutul de Studii politice din Paris (1990-1994), colaborator al cotidianului* Le Nouvel Observateur *şi, în prezent, colaborează la ziarul* Le Monde. *Figură-cheie a intelectualităţii pariziene, acest „filozof al actualităţii“ (a scris eseurile* Mizeria prosperităţii, Euforia perpetuă, Noua dezordine amoroasă*) este cunoscut în România mai ales prin romanele sale:* Iubirea faţă de aproapele, Hoţii de frumuseţe *(Premiul Renaudot, 1997),* Luni de fiere, Căpcăunii anonimi, Palatul chelfănelii, Care dintre noi doi l-a născocit pe celălalt?, Copilul divin. *Cel mai recent roman al său,* Casa Îngerilor *(2013), a fost tradus în limba română la Editura Trei şi a fost lansat, de curînd, şi la Bucureşti.*

„Întîlnirea cu cititorii români e un miracol repetat, ca înmulțirea pîinilor din Evanghelie“

Cînd ştim că urmează să apară o nouă carte semnată Pascal Bruckner, ne aşteptăm la o carte despre dragoste şi erotism, însă în cazul celui mai recent roman al dumneavoastră, Casa Îngerilor, *avem de-a face mai degrabă cu un roman social despre sărăcia lucie, despre decădere, despre vagabonzi... De ce aţi ales această temă?*

Pentru că m-a obsedat întotdeauna şi pentru că este o temă de actualitate în Franţa zilelor noastre. *Casa Îngerilor* este însă mai degrabă un thriller decît un roman social – un thriller plasat în mediile defavorizate. Într-adevăr, am schimbat tema, de data asta, n-am mai scris un roman erotic, ci, dimpotrivă, romanul unui criminal obsedat de sărăcie.

Sau al unui criminal obsedat de curăţenie. Este aventura unui tînăr de 30 de ani care nu ştie prea bine ce face, dacă vrea să ucidă sau să salveze vagabonzii... El îi ucide, dar uneori îi şi salvează... decăzînd tot mai mult, pe zi ce trece. Spuneaţi că aţi avut o obsesie pentru această temă?

Aşa este. Am avut în familie cazuri în care oameni obişnuiţi au ajuns vagabonzi. Peisajul social din Franţa este el însuşi în curs de schimbare, din cauza crizei, a şomajului, aşa încît sînt tot mai mulţi oameni fără adăpost, în Paris şi în marile oraşe, iar acea realitate care înainte era pentru francezi doar o amintire din secolul al XVIII-lea, din romanele lui Victor Hugo sau Dickens... a redevenit de actualitate. Din păcate, problemele sociale nu sînt doar teme exotice, ci griji zilnice. Am vrut să dau acestor aspecte un aer romanesc, iar povestea începe în ziua în care eroul meu – un agent imobiliar de 30 de ani – ratează o vînzare avantajoasă, pentru că doi beţivi vomită pe pantofii unuia dintre posibilii săi clienţi. De furie, agentul nostru îl cotonogeşte pe unul din beţivi, pînă cînd acesta rămîne lat pe trotuarul parizian, în timp ce protagonistul are un fel de revelaţie: întrevede o modalitate de a scăpa de mizerie, ucigîndu-i pe cei care se află pe cea mai joasă treaptă a degradării şi sărăciei.

Milă, ură, caritate

Cum a fost primită cartea în Franţa? A fost lansată abia de cîteva luni, în ianuarie. Faptul că vorbiţi atît de deschis despre lumea cerşetorilor a fost primit pozitiv sau din contră?

Cartea a fost primită foarte bine. Mă aşteptam la o reacţie violentă din partea presei. Cred că oamenii au fost chiar uşuraţi că nu eram un scriitor care să vorbească despre sărăcie în termeni de compasiune – acei oameni care nu au noroc, bieţii de ei etc. –, deoarece se presupune că faţă de cerşetori sîntem plini de sentimente pozitive, ci mai degrabă în termeni de respingere, de distanţă. Prin acest roman, am vrut să arăt că parizienii nutresc un sentiment amestecat, de milă şi de ură. Mă aşteptam ca romanul meu să fie primit de un public mai îndîrjit. Dimpotrivă, am avut surpriza să constat că cititorii se recunosc în această descriere a reacţiei în faţa cerşetorilor. E ceva înfricoşător în prezenţa acelor oameni care zac pe trotuar sau se ghemuiesc în cutii de carton. Pe scurt, cartea a fost bine, chiar foarte bine primită de public.

În romanul dvs. au loc şi cîteva scene destul de atroce. Nu vreau să povestim romanul,

însă aş dori să citãm cîteva fraze din carte şi să le comentãm. La un moment dat, afirmaţi că nu săracul are nevoie de un binefăcător, ci viceversa. Nefericirea celui dintîi îl liniştește pe cel din urmă. Despre asta vorbeaţi mai devreme, cînd spuneaţi că romanul s-a bucurat de o primire favorabilă deoarece cititorii şi-au recunoscut atitudinile?

Exact! Acolo unde există sărăcie, apar automat şi binefăcătorii dornici să facă binele, mai ales că cea mai recentă imagine a acestui concept este Papa Francisc, noul pontif înscăunat la Roma, care nu conteneşte să spele picioarele prizonierilor, ale săracilor, ale oricui. Genul acesta de caritate ostentativă îşi face locul într-o mulţime de asociaţii unde se caută mai degrabă sărăcia decît săracii, unde s-ar vrea ca cei defavorizaţi să rămînă în acea stare, pentru a avea nevoie de caritate.

Este cinic!

Da, dar aşa este... e cinic şi, mai mult, această atitudine a fost denunţată dintotdeauna în sînul Bisericii creştine: caritatea care, de fapt, îi face mai mare plăcere binefăcătorului, decît celor care au nevoie de ea. Ăsta este riscul cînd lucrezi în domeniul asociaţiilor umanitare. Eu am lucrat timp de cinci ani în acest domeniu şi ştiu că există o asemenea tendinţă...

...de a-ţi dori ca starea celor năpăstuiţi să continue.

Exact, de a-ţi dori să continue, pentru a-ţi permite ţie să dai de pomană, să mergi să-i ajuţi pe cei săraci. În secolul al XIX-lea, existau deja acele *dames patronesses* care făceau opere de caritate şi conduceau parohiile. Ele dăruiau îmbrăcăminte celor nevoiaşi etc. Există însă o diferenţă între caritate, pe de o parte, şi politica socială, pe de altă parte. Politica socială îşi propune să-i scoată pe săraci din condiţia lor, în vreme ce caritatea îi menţine, cel mai adesea, în acea stare.

La un moment dat, spuneţi că problema celor bogaţi este că sînt simpatici, de aceea au norocul că oamenii sînt înclinaţi să-i iubească.

Este adevărat.

Avem, deci, pe de o parte, săracii care sînt respinşi, iar pe de alta, bogaţii care sînt iubiţi.

Lucrurile spuse în acest mod scandalizează, dar eu consider că bogaţii arată restului populaţiei o cale ascendentă de ieşire din mizerie, ei îi arată că există şi o altfel de existenţă decît cea condusă de nevoie, de necesităţi, de calcularea cotidiană a banilor care lipsesc. Vezi, Doamne, aceasta nu este concepţia francezilor, căci lor nu le plac banii... În realitate, le plac la fel de mult ca oricui altcuiva. Cred că am putea avea o imagine mai pozitivă despre bogăţie, dacă fiecare generaţie ar avea posibilitatea de a se îmbogăţi. Cum această posibilitate este restricţionată, bogaţii nu sînt altceva decît simbolul exploatării şi al aroganţei, aşa că îi urîm.

Această posibilitate de îmbogăţire este deschisă sau închisă, în Franţa zilelor noastre?

Din păcate, este închisă, ceea ce explică de ce generaţia tînără din Franţa pleacă masiv în străinătate. Cei bogaţi recurg la expatriere din motive fiscale, fenomen care a existat dintotdeauna; acum însă, mai există şi expatrierea „creierelor“, toţi acei cercetători şi absolvenţi care emigrează în Statele Unite, Brazilia, Australia, China, India. Acest fenomen este cel mai îngrijorător, pentru că e vorba despre oameni inteligenţi, cu o pregătire profesională extrem de solidă, care merg să-şi dezvolte cariera în altă parte decît în Franţa. Emigrarea tinerilor este un lucru foarte dăunător pentru o ţară.

Şi România se confruntă cu aceeaşi problemă, gîndiţi-vă că trei milioane de români lucrează în alte state.

Aşa este. În prezent, peste 500.000 de francezi pleacă în străinătate. E ca şi cum materia cenuşie ar părăsi Hexagonul – şi nu ştiu dacă vreunul dintre ei se va mai întoarce vreodată. Ăsta e cel mai îngrijorător aspect.

Romanul povestește partea inavuabilă a ființei omenești

Să revenim la roman. Protagonistul dvs. îi detestă, în diferite grade, pe vagabonzi, cu excepţia unei singure categorii: romii. Scrieţi, la un moment dat, că personajul este destul de fascinat de romi, o etnie unde cerşesc toţi membrii familiei, de la bunic pînă la cei mai mici copii. În cartea dvs., apare chiar un personaj destul de important care provine dintr-un sat din România, Bărbuleşti; este vorba de o tînără ţigancă numită Maria Callas. Care este motivaţia acestui pasaj? Faptul că romii sînt atît de prezenţi pe străzile din Paris?

Da, sînt prezenţi peste tot. Sînt nişte cerşetori care stau sprijiniţi chiar de blocul în care locuiesc. Îi văd zilnic, stau de vorbă cu ei, le dau cîţiva bănuţi, din cînd în cînd. Stau acolo de ani buni. Personajul meu şi-a propus să cureţe străzile Parisului de cei aflaţi în cele mai degradante stări ale mizeriei, cei irecuperabili. Or, el observă că cerşetoria din Paris înseamnă o societate cu mai multe niveluri ierarhice. Cei care sînt pierduţi sînt cei singuri, aceia care nu mai au nici o speranţă să iasă din acea stare, cei aflaţi într-o stare de decădere fizică şi morală completă şi care, în plus, sînt şi distruşi de alcool. Spre deosebire de aceştia, protagonistul îi admiră pe romii din Franţa, proveniţi din România, Bulgaria, Bosnia sau Serbia, deoarece sînt foarte bine organizaţi. Ierarhiile funcţionează, toată lumea munceşte, pînă şi bebeluşii, şi bunicuţele, şi infirmii, şi adulţii. Eroul romanului îşi spune: foarte bine, cîtă vreme eşti organizat înseamnă că nu eşti pierdut. În acea comuni-

tate, există un şef, un „caporal“ care strînge banii de la toţi. Protagonistul îşi spune: „Nu mă deranjează că procedează aşa. Eu am de lucru în altă parte.“ Personajul meu e un psihopat, un nebun, numai că este un gen de nebun care chiar există la Paris. Am făcut eu însumi o serie de anchete, pe această temă, şi am aflat că există oameni care îi omoară pe vagabonzi, fie din dezgust, fie din amuzament sau din furie. Cea mai mare teamă a vagabonzilor din Paris este să nu întîlnească, într-o bună zi, un astfel de individ sau o bandă organizată care să se amuze aruncîndu-i în Sena. Asta a existat dintotdeauna. Tocmai de aceea consider că un roman îţi permite să scoţi în evidenţă acea parte a fiinţei umane pe care nu îndrăzneşte nimeni s-o mărturisească. Această latură ascunsă nu ar ieşi niciodată la iveală într-un eseu filozofic sau politic.

Protagonistul romanului dvs. vrea să-i ucidă pe vagabonzii irecuperabili, însă nu prea reuşeşte, nu-i prea iese şi, în cele din urmă, ajunge chiar el să decadă. De ce?

Acest roman, ca de altfel toate romanele mele, se bazează pe o inversare. Aici surprind trecerea de la poziţia de călău la poziţia de victimă. Am utilizat acelaşi procedeu referitor la viaţa de cuplu, unde această inversare de roluri este frecventă. Dar, în *Casa Îngerilor,* personajul îşi dă seama, după cîteva luni, că nu-i chiar atît de uşor să omori un om, chiar dacă e murdar şi respingător, tocmai pentru că este o fiinţă umană. Aşa se face că, încet-încet, aceste idei vor lua amploare în mintea sa, iar el se va transforma, la rîndul său, în obiectul repulsiei celorlalţi. Va înceta să se mai spele, el care înainte era atît de curat; va începe să lucreze doar din cînd în cînd; treptat, ceea ce îl dezgusta înainte ajunge să i se pară normal. Ideea care m-a fascinat, în timp ce scriam cartea, a fost tocmai această tentaţie a decăderii. Mulţi oameni au tentaţia asta. Vine un moment cînd se simt atît de copleşiţi de griji, de probleme, încît aproape se prăbuşesc, cad în depresie şi apoi, dintr-odată, nu se mai îngrijesc de propria persoană. În marile oraşe, există întotdeauna un ultim azil posibil pentru cei învinşi, şi anume strada. Strada care îi primeşte pe toţi aceia pe care nimeni nu-i vrea altundeva. Dacă vreţi, există două mari personaje în marile noastre societăţi democratice – arivistul, Rastignac, acela care aspiră la un statut superior, acela care a pornit de jos şi reuşeşte, devenind obiectul admiraţiei tuturor, şi tipul opus, cel care face drumul invers, acela care decade, vagabondul, cel care este pierdut în viziunea tuturor. Societăţile noastre, ale meritului şi legalităţii democratice, sînt prizoniere între aceste două extreme: omul fericit, care reuşeşte şi se îmbogăţeşte, şi omul care pierde tot.

Antonin este eroul care pierde totul. Un alt personaj bine conturat din romanul dvs., Isolde de Hauteluce, care conduce o organizaţie menită să-i salveze pe cei săraci, este o femeie cu o personalitate extrem de puternică şi foarte frumoasă. Frumuseţea unei femei de 40 de ani. Vorbiţi în carte despre frumuseţea ezitantă a maturităţii, care se estompează şi reapare în funcţie de ora din zi. O conturaţi ca pe o femeie foarte frumoasă, foarte dinamică, frecventează atît oamenii obişnuiţi, cît şi pe cei săraci, într-un cuvînt are un caracter foarte puternic – asta ca să nu folosim un alt cuvînt decît cel ales de Antonin. Aţi afirmat că personaje de genul lui Antonin există în realitate, dar aţi cunoscut deja pe cineva care v-a inspirat personajul Isolde de Hauteluce? Poate cineva mai puţin psihopat...

Da, sigur că da. Acest personaj mi-a fost inspirat de o tînără pe care o cunosc, o elveţiancă pe care o ştiu de cînd era mică şi care era un fel de Passionaria a sărăciei lucii, care a fost în pelerinaj la Maica Tereza, a fost în Africa, a fost şi la Leon, în Liberia; a fost rănită şi s-a aflat la un pas de moarte, de mai multe ori; avea un apetit puţin ciudat pentru situaţiile cele mai periculoase, pentru oamenii cei mai distruşi de soartă. Ea mi-a servit drept punct de plecare, dar apoi am reinventat complet personajul. Această femeie provine din înalta burghezie, este o aristocrată, familia ei avînd mai degrabă înclinaţii către extrema dreaptă. Unii membri ai familiei ei au fost colaboratori în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, alţii s-au stabilit în America Latină, în Argentina, pentru a scăpa de justiţia franceză, iar ea, ca o plată pentru originile sale familiale, s-a orientat către extrema stîngă şi, cum este o catolică extrem de credincioasă, s-a pus în întregime în serviciul celor mai defavorizaţi. Acest personaj a înfiinţat „Casa Îngerilor“, lăcaş care dă şi titlul romanului, şi îşi dedică viaţa recuperării oamenilor pierduţi, pe care îi îngrijeşte, îi spală şi încearcă să-i reintroducă în societate – totul cu o pasiune şi o dedicare ce-l fascinează pe eroul meu Antonin, în asemenea măsură, încît, la un moment dat, este gata să facă trecerea radicală către bunătate. Îşi spune că, la urma urmei, a face bine este poate o vocaţie mai interesantă decît a-i ucide prosteşte pe oamenii cei mai nefericiţi. Această femeie va marca cea de-a doua parte a romanului.

Se publică mai mult decît se poate citi

Spuneaţi undeva că viitorul căsătoriei le va fi rezervat celor puţini şi fericiţi. Acesta să fie oare şi viitorul romanului? Unii afirmă că romanul este pe cale de dispariţie.

Scriitorul american Philip Roth spune că în Statele Unite vor ajunge să existe tot atît de mulţi cititori de romane cît există cititori de poezie în limba latină. Nu, romanul este în plină proliferare, aş putea spune chiar canceroasă. Toată lumea scrie romane, de la portarul blocului pînă la preşedintele republicii, romanul se practică pe scară la fel de largă ca jurnalismul. Şi eu sînt editor în Franţa. Se publică 16.000 de manuscrise pe an, adică mai mult decît poate citi un bărbat sau o femeie într-o viaţă! Situaţia actuală este însă îngrijorătoare, deoarece există tot mai mulţi autori şi din ce în ce mai puţini cititori. Într-adevăr, se publică tot mai multe cărţi pentru un public cititor tot mai redus, care este atras mai degrabă de ecran, de revoluţia digitală. Este o situaţie neliniştitoare, iar soluţia (nu ştiu dacă există o soluţie) este să păstrăm lectura din şcoală, lectura clasicilor, lectura obligatorie cel puţin pînă la bacalaureat. Acum cîteva săptămîni, mergeam cu metroul prin Paris şi m-am aşezat lîngă o tînără de culoare, foarte drăguţă, de altfel, care citea de pe o tabletă Kindle. Citea *Les Rougon-Macquart* de Zola. Am fost atît de surprins, încît am întrebat-o cu ce se ocupă. Scria o teză despre Zola. Spunea că Zola este autorul ei preferat şi că voia să devină profesoară de literatură. I-am zis că, atîta vreme cît în Franţa sau în alte ţări vor exista tinere ca ea, care apreciază literatura şi citesc Zola în metrou, chiar şi pe tabletă, care vor să-şi petreacă viaţa predînd arta romanului, cred că ne putem păstra speranţa. Poate că, într-adevăr, cărţile se vor compacta, dar nu cred că vor dispărea vreodată, fiindcă, după oarecare vreme, cultura digitală, tot acest univers al Facebook-ului, tweet-urile, mesajele rapide, care sînt folosite şi ne invadează zilnic, vor atinge anumite limite, iar dialogul tăcut dintre cititor şi pagina scrisă rămîne totuşi un mare moment de civilizaţie la care nu putem renunţa, decît poate dacă intrăm într-o criză profundă.

Înseamnă că aveţi cont pe Facebook sau pe Twitter?

Nu, nu, nici vorbă. Sînt deja suficient de solicitat şi nici nu mai am 20 de ani. Grija mea este să mă apăr, nu să mă expun în permanenţă pe bloguri...

Bernard Pivot are conturi pe aceste reţele. Este tweet...

Da, Bernard Pivot este foarte *tweet,* poate că într-o bună zi o să ajung şi eu ca el. El este membru al Academiei Goncourt, dar se amuză. Bernard Pivot este un jucăuş. Fiecare îşi găseşte felul în care se expune. De

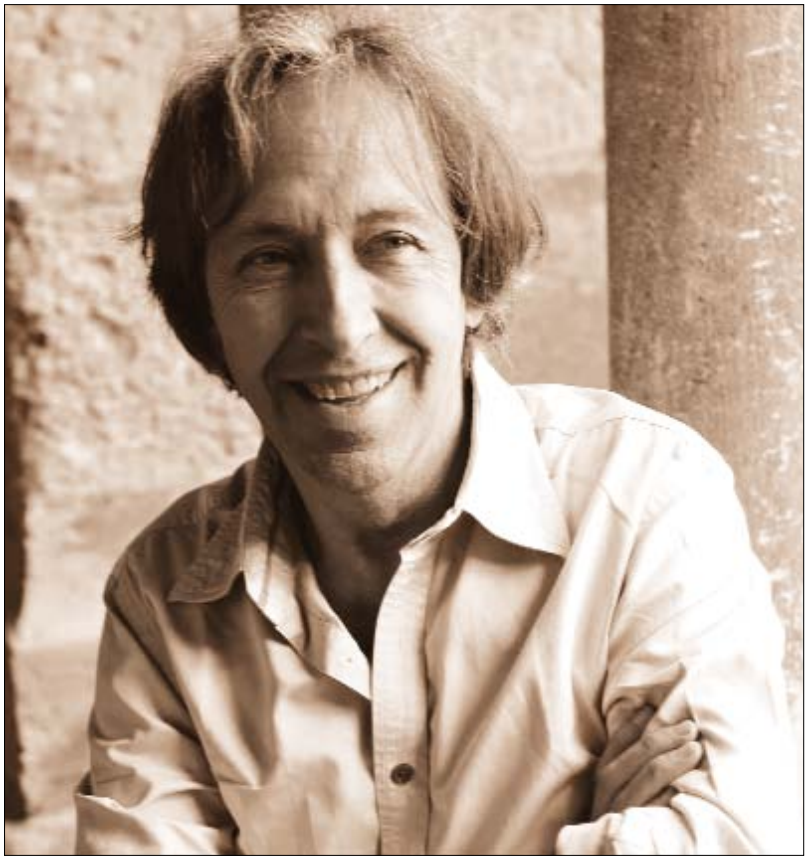

fapt, ce mă interesează pe mine este să mă apăr pentru a putea lucra, scrie. Mă pasionează toate aceste instrumente, telefoanele mobile, dar în doze moderate, pentru că altfel eşti violat în permanenţă de solicitările din afară.

Scrieţi şi ca să-i întîlniţi pe cititori? Iată că vă aflaţi în România pentru a vă lansa acest nou roman, Casa Îngerilor. *Cum se desfăşoară întîlnirile cu cititorii? România este o ţară din Europa de Est. Cred că sînteţi cel mai iubit şi mai citit scriitor francez.*

Din fericire, întîlnirile se desfăşoară foarte frumos. Aproape că ţine de miracol, pentru că în România sînt primit mai călduros decît oriunde altundeva în lume. În această ţară există un entuziasm, o căldură pe care nu le-am mai întîlnit nicăieri, oricum nu în acest mod. Întîlnirile mele cu cititorii români se petrec foarte bine, sînt foarte plăcute. De multe ori, am sentimentul că este o neînţelegere. Nu se ştie niciodată de ce sîntem atît de iubiţi sau de ce nu sîntem iubiţi. Sînt ordini ale lucrurilor care ţin de mister, dar le accept, mai ales dacă sînt manifestări de dragoste – sigur că sînt foarte plăcute, iar întîlnirile cu cititorii români sînt întotdeauna foarte bogate, foarte pasionante. Dialogurile cu ei din librării sau din sălile unde se organizează conferinţe arată că acele locuri sînt frecventate de oameni cultivaţi, care pun întrebări foarte pertinente. Pentru mine, este întotdeauna o plăcere să revin în România şi sper ca acest miracol să se petreacă de fiecare dată, ca înmulţirea pîinilor din Evanghelie. Trebuie să spun, sînt foate uimit şi foarte recunoscător pentru primirea de care am parte aici. Prima oară am venit în România în ianuarie sau februarie 1990, după căderea lui Ceauşescu. Am sosit cu un avion rezervat de librăria FNAC pentru a le distribui românilor 2 sau 3 milioane de cărţi. Am cunoscut atunci o ţară tetanizată de spaimă, oamenii nu îndrăzneau să te privească în ochi, sărăcia domnea peste tot, dar era la vremea aceea o generaţie de tineri care aveau o singură dorinţă: să se unească cu lumea liberă, cu celelalte ţări. România de astăzi dovedeşte o schimbare fundamentală, progresele către libertate şi prosperitate pe care le-aţi făcut sînt uimitoare. Aceste lucruri sînt foarte încurajatoare. Iar faptul că francezii sau românii pleacă în străinătate este trist, dar, în acelaşi timp, e şi o modalitate de a lărgi graniţele spiritului.

interviu realizat de
Luca Niculescu
pentru Digi TV

traducere de
Iulia Negru

DILEMATECA Anul VIII ● nr. 84 ● mai 2013

Tudor Crețu

Fire de „iarbă“ și „praf“

– Allen Ginsberg, poeme-narcoză –

Poetul american ***Allen Ginsberg*** *(1926-1997) este şi autorul unei triplete aparte de poeme ce poartă nume de narcotice:* Acidul lisergic *(1959),* Gaz ilariant *(1958)* şi Mescalina *(1959). Eseul de faţă abordează primele două texte, cele mai ample şi mai... revelatoare.*

Fără accelerarea senzorială şi discursivă indusă de narcotic, o serie întreagă de pasaje din *Acidul lisergic* sau *Gaz ilariant* ar rămîne în sfera tribulaţiilor conceptual-misticoide. Poemul *Gaz ilariant* e marcat de o acută alternanţă a registrelor: mediu proxim, prozaic şi pulsaţie conceptuală abruptă – un plonjeu subit în regimul celor mai grave definiri: „scîncetul nazal al frezei dentistului / îngînînd în perete nostalgicul / pian Muzak“, pentru ca, în strofa imediat următoare, să citim: „Universul e un vid / în care se află o deschizătură spre vis / Visul dispare / nişa se închide“.

Experienţa oxidului de azot facilitează „un pas în afara universului“. Poezia lui Ginsberg e liberă şi directă. Beatnicii numesc, cu aceeaşi directeţe, plenară, atît produsele comerciale, cît şi cele mai inepuizabile concepte. Textul e un amalgam năucitor, expresie a unei irepresibile nostalgii/utopii a totalităţii. Două sînt faţetele esenţiale ale acestei nostalgii: a) cea „pozitivă“ – *raportarea ascensională* la ceea ce am putea numi *o specie variabilă de absolut,* o versiune personală a acestuia; b) cea „negativă“ – resimţirea prezentului, a condiţiei actuale, drept *cădere perpetuă şi irevocabilă.*

Gaz ilariant e şi un denunţ al *farsei realului,* context în care devenirea nu mai înseamnă evoluţie, ci devoalare a farsei, „dezvrăjire“ a ei. Registrul poematic îşi cîştigă, gradual, postmodernitatea: „Mulţimea de lumi care nu există / toate cele care par atît de reale / toate o farsă / toate un nenorocit de *desen animat*“ (s.n.). Dimensiunea „veselă“, tipic postmodernă, a apocalipsei se developează. „Fantoma nătîngă a Universului“ substituie universul însuşi. Fantoma e un *surogat holografic;* o aparenţă, nu o „apariţie“. Reiterarea serialelor animate *(Looney Tunes),* ca referinţă comparativă, îi conferă realului statutul de ficţiune (aparent) frivolă – isterică şi inconsistentă. Realul pare un fenomen onomatopeic: sunetul sfredelitor al „burghiului“ stomatologic, „rîsul de maniac hindus al lui Woody Woodpacker“ sînt potenţate terifiant. *Looney Tunes* întemeiază un adevărat bestiar mediatico-apocaliptic, iar celebrul generic al seriei animate devine generic al Sfîrşitului.

Stingerea, extincţia îşi pierd grandoarea: „nimeni nu e rănit“, pentru că nimic nu este, nu a fost real: „Toţi dispar. Niciodată nu au fost acolo“ – *a nu mai fi* e echivalat, într-o manieră specific postmodernă, cu *a nu fi fost nicicînd*. Pluralitatea lumilor e un prim simptom al irealizării, o negare, amorsată, a unei realităţi tari, inexorabile; o relativizare frenetică, spectaculară. Nu există, cu alte cuvinte, o „singură“ realitate, un real imuabil. Ci, dimpotrivă, o diversitate atomizantă, pulverizatoare. În acest(e) univers(uri) – „valuri de probabile şi improbabile“ –, „toată lumea are dreptate“ pentru că nu există un adevăr ireductibil.

„Din această cauză Satori se însoţeşte cu rîsul“. Rîsul în cauză nu e însă un simplu efect ilariant al oxidului de azot sau, ca la Charles Baudelaire, al haşişului. Dacă Maestrul Zen „mînios sfîşie Sutrele“, gestul său nu e doar unul al revoltei, ci şi al trans-

cenderii învăţăturii. Figurile supreme cad în derizoriu: „feţe şi dosuri de Hrişti şi Buddha / fiecare cu propriu-i univers întins / peste ninşii poli mentali / ca sacul unui Moş Crăciun ţîcnit“. Buddha şi Hristos intră în galeria figurilor culturii populare – alături de „un Moş Crăciun ţîcnit“ sau de Ciocănitoarea Woody. Edificatoare e imaginea polilor mentali ninşi, a universului-fantasmă care îşi circumscrie şi îi este circumscris spaţiului mental.

Gaz ilariant este unul dintre cele mai puternice şi atipice narcopoeme ale secolului al XX-lea. Efectul narcotic e, în fapt, un aspect colateral al anestezicului stomatologic. Esenţial e prezentul tare, diaristic, al scriiturii care augmentează efectul de fapt/fenomen surprins „în timp real“.

Ginsberg in the sky with diamonds

Acidul lisergic – titlu al poemului scris la 2 iunie 1959 – este unul dintre drogurile cult ale Generaţiei Beat. Viziunea, terifică, a monstrului, păianjenul se pozitivează treptat, dobîndind o stranie maiestuozitate: „milioane de ochi multipli“; „dacă are fire e electricitate conectată în sine însăşi“.

Monstrul e un simbol consacrat ca paznic al unei comori. Înfăţişarea sa înspăimîntătoare e, în fapt, o *provocare transformatoare,* iniţiatică. Pînza de păianjen e, la rîndu-i, un simbol ambivalent: atît al ţeserii, al generării texturii lumii, cît şi al iluziei, al *fragilităţii spectaculare* a voalurilor Mayei. Poemul ginsbergian reuneşte ambele dimensiuni semantice. Spectacolul genezic – al ţeserii destinului şi „legăturilor“ – este şi un fenomen spectacular.

Dintre narcopoemele autorului beatnic, în *Acidul lisergic* transpare cel mai clar simptomatica definitorie a narcoticului „titular“, LSD-ul sau dietilamida acidului lisergic. Autenticitatea narco-vizionară a textului e dintre cele mai acute, frizînd simptomatica de tratat. În ceea ce Mircea Eliade considera zona originară a şamanismului, Asia centrală şi septentrională, păianjenul e un simbol al sufletului eliberat de trup, pentru ca, în *Upanişade,* „firul“ yoghinului să semnifice silaba sacră *Aum,* experienţă şi aspect teoretic la care, de asemenea, Ginsberg face referire în poemul său.

Firul şi plasa sînt elementele-pivot ale reprezentărilor narcotice. Sensurile se succed: de la plăsmuire la captivitate şi *legătură,* în sens magic. Această „electricitate conectată la ea însăşi, dacă are fire, este o gigantică pînză de păianjen“. Alcătuirea onirică dobîndeşte o consistenţă numinoasă, de unde şi aşa-zisul *sentiment al stării de creatură* resimţit de subiectul narcotizat: „şi eu mă aflu pe ultimul al milionulea infinit tentacul al pînzei de păianjen, un neliniştit, / rătăcit, izolat, o larvă, un gînd, un ins, / unul dintre milioanele de schelete ale Chinei“. O paralizantă resimţire a propriei nimicnicii, care aneantizează – aproape – individualitatea, transformînd-o într-o „eroare aparte“, într-un *specific negativ*.

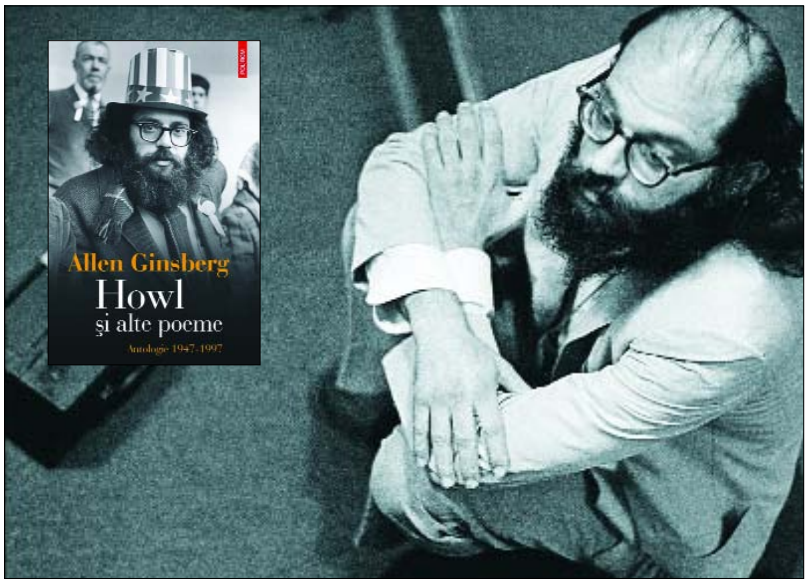

Acumulările repetitive, tehnică emblematică la Ginsberg, culminează într-un pasaj precum acesta: „Eu, Allen Ginsberg, o conştiinţă distinctă / Eu care vreau să fiu Zen / Eu care doresc să aud infinitele minuscule vibraţii ale eternei armonii / Eu care aştept cutremurat ca eterica muzică să mă nimicească în foc / Eu care-l urăsc pe Dumnezeu şi îi dau un nume / Eu care fac greşeli la eterna maşină de scris / Eu care sînt Osîndit“. La fel ca în *Gaz ilariant,* observăm patetismul viziunilor cosmologice. Temele „mari“ sînt captate în şi prin „cuvinte mari“ care, însă, printr-o asumare poematică totală, devin mărci ale autenticităţii, ale unui *eu eruptiv* ce *vrea* şi *doreşte* şi pentru care aşteptarea însăşi e o „cutremurare“, nu un fapt pasiv.

„Un chiorăit, un mîrîit, un tic nervos“

Monstrul, „Păianjenul cel cu milioane de ochi“, e, în fapt, o energie: o prezenţă resimţită şi imaginată terific în virtutea „electricităţii“ ei. Autocontemplarea, în oglindă, generează un autodenunţ dintre cele mai caustice, nu fără legătură cu deja sesizatul sentiment al stării de creatură: „Faţa mea în oglindă, părul rărit, vinişoare de sînge împînzindu-mi ochii congestionaţi, poponar, o căzătură, cu pofte care vorbesc de la sine, / un chiorăit, un mîrîit, un tic nervos al conştiinţei în infinit, / un excrement de muscă în ochii tuturor Universurilor“ – enumerări precum aceasta constituie veritabili torenţi textuali, oaze de tensiune, alimentate de năucitorul efect de amalgam: mixajul, forte, de registre lexicale. De la verbe onomatopeice *(a chiorăi, a mîrîi* etc.) şi „excrement de muscă“, la concepte precum *conştiinţă* şi *infinit. O ipostază vie a totalităţii* animată de contrarii – lexicale, ideatice – aparent inarmonizabile.

Stafia („Sînt o Stafie“) e o altă constantă a narcotextelor ginsbergiene. Şi în *Acidul lisergic,* ea este un *avatar steril,* o modalitate a inconsistenţei, care parafează statutul de „mort“, de fiinţă stinsă. Capcana de Stafii e, la rîndu-i, o *ţesătură,* o plăsmuire, „o urzeală în care stau întreţesute mii de fire multicolore, o rachetă de tenis spirituală“. Sub influenţa narcoticului, urzeala devine, aşa cum am arătat, un fenomen spectacular cu „iradiante unde luminoase / o strălucitoare energie străbătînd printre fire parcă de milioane de ani“. Cromatică „energică“ şi devenire geometrizantă.

Totodată, „racheta de tenis spirituală“ e şi o multiplicitate repetitivă de figuri geometrice. *Plasa* e o imagine *in nuce* a universului, un microcosmos holografic. Plăsmuirea sa rezidă în ţeserea, în urzirea care *leagă* în ambele sensuri: fixează şi „imobilizează“ şi, deopotrivă, creează o legătură, de unde şi alura de *continuum comunicant* a universului. Aceste „imagini miniaturale“ nu doar micşorează, ci şi condensează „urzeala“.

Viziunile geometrizante prezintă, în – mai ales – narcopeisajul cultural al Americii Centrale şi de Sud, o importanţă capitală. Ele ţin de efectele specifice ale unor narcotice definitorii: ayahuasca, drog amazonian, şi mescalina, substanţă emblematică pentru cultura mezo-americană.

Acidul lisergic reliefează coerenţa (potenţială), nu doar intensitatea reprezentărilor narcotice. „Racheta de tenis spirituală“ devine una dintre ipostazele simbolului esenţial şi imemorial al pînzei de păianjen.

Conceptele şi terminologia poemului *Acidul lisergic* sînt în strînsă legătură cu zona în care experienţele mistice şi cele ale fizicii cuantice converg: vibraţii, energie, armonie şi unitate universale. Conceptul de *wyrd,* al şamanilor celţi, generează – notează Drouot

– „o viziune asupra universului (...) reprezentată de un sistem de fibre gigantice, un soi de *pînză de păianjen tridimensională de dimensiuni monumentale* (s.n.). Atunci cînd unul dintre firele pînzei este făcut să vibreze, ansamblul intră în rezonanţă, deoarece toate componentele sale sînt legate.“ După acelaşi autor, experienţa cu ayahuasca dezvăluie „capacităţile holografice ale creierului“. Pînza de păianjen e, în această interpretare, „hologrAma spirituală care decodează cea de a doua hologramă, pe care o numim lumea fizică.“ Pentru şamanii amazonieni şi nu numai, „realitatea este (...) o reţea apropiată de interconexiunile observate în modelele fizicii cuantice.“

Pînza de păianjen devine, în context şamanic, un model fundamental de înţelegere a realităţii sau, în termeni cuantici, a *interconexiunii universale.* Astfel, şamanul, poetul etc. *văd* legătura lucrurilor, fiind apţi s-o explice sau chiar să o influenţeze. „În fizica modernă, *wyrd* s-ar putea traduce prin nonlocalizare.“ Hiperstezia auzului, ca efect narcotic, s-ar explica, în viziunea lui Drouot, prin faptul că, sub influenţa ayahuascăi sau a altor narcotice, nu mai auzim „cu urechea, ci cu creierul“, fapt care lărgeşte arealul frecvenţelor percepute. Filtrul organului (senzorial) intermediar dispare. Dilema care astfel se instaurează e decisivă. Ea vizează originea şi natura acestei cunoaşteri: conform ştiinţei „canonice“, ea provine din creier, în timp ce societăţile arhaice o percep ca pe o influenţă „din afară“ – a spiritului plantei, demonilor, zeităţilor sau a altor agenţi iniţiatici.

Totalitatea vuitoare a poemului ginsbergian cuprinde şi pasaje de posibilă sutră, de veritabil *text sacru:* „profunzimea spaţiului marelui Început / în ceea ce ar fi putut fi O sau Aum şi urmăreşte variaţii create de acelaşi Cuvînt care se învîrte în jurul lui însuşi după propriul model pe măsura originalei sale apariţii“.

Una dintre iluminările „monstrului care se naşte pe sine“ e de a vedea *„dintr-odată* diferit prin toţi ochii“ (s.n.). El se iveşte pe valurile mării sau „se vălureşte din oglindă ca apa mării / e gama a miliarde de ondulaţii“. Splendidă e imaginea plutirii extatice „în largul spaţiu ca un cadavru saturat de muzică“. Monstrul e şi energia „maşinii electrice de scris“; energia care animă şi devorează totul, care „posedă“ autorul, dactilografiind „un fragment de cuvînt / ce nu înseamnă altceva decît un fragment de cuvînt“. Ale cărui scop şi sens rezidă în pura, simpla şi sfredelitoarea sa exprimare, adică erupţie. Zbîrnîitul maşinii de scris e un aspect al vuietului poematic general, al trepidantei forţe vizionare.

„Lumini intermitente“

Din perspectiva psihologiei transpersonale, disciplină „de frontieră“, dar cu atît mai ofertantă prin prisma tematicii noastre, unul dintre efectele definitorii ale LSD-ului rezidă în aşa-zisa *conştientizare a spiritului universal.* Experimente analizate de Ion Mînzat arată că narcoticul generează o călătorie „presărată cu emoţii“ şi „forme mişcătoare pe fondul unor culori vii“, simptome pe care le regăsim, în integralitatea lor, în poemul ginsbergian. Cele mai frecvente *transformări perceptive* induse de LSD sînt de natură vizuală: „lumini intermitente, figuri geometrice *stranii“* (s.n.). Un aspect particular, (aparent) surprinzător şi edificator, al stranietăţii acestor reprezentări constă tocmai în perfecta lor logică, expresivitate şi coerenţă simbolice. Predominante sînt „gîndurile imagistice“ şi intuiţiile subite. „Conştiinţa, subliniază autorul citat, suferă o transformare esenţială de natură onirică, graniţele dintre conştient şi inconştient dispărînd. (...) În unele cazuri, subiectul poate să urce pînă la conştiinţa spiritului universal“, accesînd ceea ce psihologii transpersonali numesc *conştiinţă cosmică* şi *inconştient cosmic.*

Iată cîteva mostre comparative, culese „sub impresia“ LSD-ului. Vom dobîndi astfel o viziune mai clară asupra gradului de convergenţă dintre textele artistice şi/sau mistice şi experimentele psihologilor transpersonali: „o masă incredibilă de lumină şi energie care se răspîndea sub forma unei vibraţii subtile“ sau: „Asistam la un spectacol macrocosmic cu un număr incalculabil de galaxii vibrante“.

Ginsberg „înrămează“ conţinutul reprezentărilor onirice sau al priveliştilor, prin verbele tipice: *m-am uitat, am văzut* etc. El cultivă *o sintaxă aluvionară,* al cărei protocol funcţionează eficient atît în crearea efectului de torent textual, de acumulare/aglomerare totalizante, cît şi a celui de monotonie ineluctabilă.

A vedea, unul dintre verbele definitorii, cunoaşte o serie întreagă de accepţiuni, pe care le vom grupa în două categorii: I. vizionare (profetice, onirice etc.) şi II. realiste:

I. a) verb profetic; b) verb al reprezentărilor onirice şi/sau narcotice, al accesului la ceea ce Mircea Eliade numea „o altă specie de realitate“;

II. a) verb al confesiunii, al mărturiei traumatizate, al poetului-martor: „Am văzut cele mai bune spirite ale generaţiei mele putrezind“; b) verb al *studiilor de viaţă,* al tablourilor sociale; c) verb al observaţiei şi notaţiei, al anodinului cotidian.

Polii viziunilor ginsbergiene sînt reprezentaţi de concreteţea frapantă a elementelor constitutive şi, de cealaltă parte, de registrul înalt al conceptelor, marcat de o terminologie mistică orientală şi/sau scientistă. Şi *Psalmii* lui Ginsberg „sînt opera unei minţi bîntuite de viziuni, şi nu a raţiunii.“ Mintea devine spaţiul realităţii fundamentale: focar al iluminărilor şi halucinaţiilor care transformă poemul într-un „document excentric“. „Defectele minţii“ sînt pozitivate, în virtutea măreţiei lor, oricît de negre. Un creier deschis halucinaţiilor e, în primul rînd, un creier *deschis.* Damnarea instaurează sentimentul unei certe elecţiuni.

Una dintre marile vocaţii ginsbergiene rezidă în panoramarea revelatoare a imediatului. În conturarea unei iconografii şi, deopotrivă, a unui bestiar social. *Sendvişurile de realitate* şi *prînzul dezgolit,* metafore conexe, devin modalităţile prizei la real într-o Americă şi o literatură ale „viziunilor şi închisorilor adevărate“.

Un spaţiu claustral privilegiat e camera. La rîndu-i, un mediu vizionar: „Camera s-a strîns în jurul meu, aşteptam prezenţa Creatorului, mi-am văzut pereţii şi tavanul zugrăviţi în gri, ei îmi cuprindeau camera, mă cuprindeau pe mine / aşa cum cerul îmi cuprinde grădina“. O claustralitate voluptuoasă, un univers-constrictor, „celest“ prin maiestuozitatea „cuprinderii“, a contracţiei sale. Revelaţiile lui Ginsberg sînt, adesea, transpuse confesiv: „Am avut un moment de claritate, am văzut simţirea în inima lucrurilor, am ieşit plîngînd în grădină“. Recurent e acest *am văzut,* emblemă discursivă consacrată a viziunii şi revelaţiei. Fie că e vorba de mostre de realitate sau de excursuri „în dosul realului“.

Extazele ginsbergiene au loc, în mod constant, în decoruri minimale: încăperea cu o saltea trîntită pe jos, pe fondul muzicii de la radio etc. Cadrul, abia schiţat, face ori implozie, ori explozie: „Neîncetînd să caut / fiorul – încîntătoare / beatitudine în / inimă abdomen vintre / & coapse“. Viziunea cunoaşte două regimuri: ori e lăuntrică, petrecîndu-se „cu ochii închişi“, definită, ca în citatul anterior, de fenomene luminoase sau de o beatitudine corporală, ori ia în posesie şi deformează mediul, supunîndu-l unor distorsionări expresive.

Tudor Creţu *(n. 1980) este dr. în literatură comparată (cu teza* Narcoliteratură. Cunoaştere, experienţă, estetică*). Cea mai recentă carte publicată:* Developări literare, *Editura Universităţii de Vest, 2011. Este managerul Bibliotecii Judeţene Timiş.*

Lucrări citate:

- Allen Ginsberg, *Howl şi alte poeme,* traduceri de Domnica Drumea şi Puiu Ilieşu, Polirom, 2011
- Patrick Drouot, *Şamanul, fizicianul şi misticul,* Humanitas, 2005
- Mircea Eliade, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului,* Humanitas, 1997
- Ion Mînzat, *Psihologia transpersonală,* Cantes, 2002

PROFIL

Alexandra Rusu

Managing Partner, Booktopia

Un loc de întîlnire pentru oameni și cărți

„Ce citeşti acum?“ Această interogaţie e un fel de urare de bun-venit pe site-ul Booktopia. Utilizatorii acestei reţele sociale formează o comunitate al cărei liant unic sînt cărţile. Zeci de oameni citesc, comentează şi recomandă zilnic cărţi, în ceea ce pare să fie cea mai mare sală de lectură din România. La originea acestui site este Alexandra Rusu.

Acum vreo doi ani, era redactor-şef la Editura All, unde coordona Colecţia „Strada ficţiunii“. Putea să vorbească ore în şir despre planurile ei: ce cărţi a mai citit, ce urmează să apară, ce şi-ar dori să publice. Entuziasmul nu a ţinut-o prea mult. Cel mai tare o enerva inerţia sistemului. Toate deciziile erau luate cu încetinitorul. Avea probleme cu plata traducătorilor. Îi era foarte greu să respecte un plan editorial pentru că mecanismul se mişca prea lent. „Sînt multe rotiţe şi, dacă nu-s bine unse, îţi strică proiectele“, spune Alexandra Rusu. În plus, nu a avut niciodată libertatea pe care şi-ar fi dorit-o. Intrase într-o schemă căreia simţea că nu îi mai aparţinea. Pur şi simplu, nu se mai putea adapta. „E un semn foarte prost să nu fii adaptat, după doar şapte ani. Nu mă simţeam în largul meu în acel mediu foarte conservator şi tradiţional, în care lucram.“

Prietenii sînt cei mai buni agenţi literari

Unele sondaje (internaţionale) arată clar acest trend: oamenii nu se mai informează despre cărţi, din publicaţii literare, ci de la prieteni. Cărţile se „vînd“ prin *bouche-à-l'oreille,* nu prin cronicile literare. Prietenii sînt cei mai buni agenţi literari – mai buni chiar decît specialiştii în promovare ai edituri lor şi librăriilor, mai eficienţi decît cronicarii. E o chestiune de încredere. „Pornind de la ideea că în lumea cărţii zvonistica e de bază, ne-am gîndit să sistematizăm felul în care oamenii vorbesc despre cărţi. Nu e o idee originală: există goodreads.com, marile edituri şi librării şi-au creat şi ele propriile reţele sociale.“ Booktopia e însă o platformă independentă, un loc de întîlnire pentru oameni şi cărţi – spune Alexandra Rusu, managing partner şi content editor.

Utilizatorii sînt întîmpinaţi cu întrebarea: „Ce carte citeşti acum?“ Nu e sigur dacă fiecare va răspunde sincer la această întrebare. Probabil că majoritatea vor scrie titlul cărţii la care se gîndesc cel mai mult. Totul începe, deci, de la o carte – cea care l-a marcat sau îl preocupă pe utilizator. Odată ce a introdus această carte în motorul de căutare al sistemului, apar imediat oamenii care au comentat acea carte, şi poţi vedea, la fiecare utilizator, ce alte cărţi a mai citit, despre ce alte cărţi a mai scris. Aşa se dezvoltă o reţea de prieteni: totul se bazează pe afinităţi literare.

Cei aproximativ 3000 de utilizatori activi postează 30-40 de recenzii noi pe lună. Iar coordonatorii site-ului introduc lunar în sistem 100 de cărţi noi. „Nu am calculat aici conturile moarte. Nu ne-am propus niciodată să obţinem un număr mare de vizitatori doar pentru a obţine o satisfacţie... statistică. Ne interesează cititorii reali şi activi. Sînt mîndră de faptul că n-am creat niciodată conturi false şi nici n-am plătit vreodată servicii speciale pentru a ne spori nu-

mărul de vizite în mod artificial. Unii spun că e o greşeală, că ar fi trebuit să investim în promovare; mie mi se pare un semn foarte bun că 85% dintre conturi sînt active. Oamenii se manifestă periodic. Asta arată că ceea ce am construit e util“, explică Alexandra Rusu.

În general, booktopicii scriu despre cărţi mai vechi, care s-au aşezat deja. Nu sînt neapărat interesaţi de cele mai recente apariţii, nici de trendurile indicate de edituri ori de presa literară. Pe Booktopia, se citeşte foarte multă literatură fantasy pentru adolescenţi – chiar şi de către publicul care a depăşit vîrsta adolescenţei. Nu e neapărat o surpriză pentru Alexandra Rusu. Ceea ce o miră e că aceste cărţi generează dezbateri atît de aprinse pe site. Ceea ce pentru criticii literari şi jurnaliştii culturali constituie mai degrabă un fenomen marginal ocupă un loc central în preocupările booktopicilor.

O altă surpriză e cît de mult (şi de bine) sînt citiţi autorii români clasici. „Să vezi ce dezbateri se iscă în jurul lui Slavici!“ – mă avertizează Alexandra Rusu. Poezie, în schimb, nu se prea citeşte; şi, mai ales, nu se comentează. Şi asta în ciuda încercărilor coordonatoarei de a scoate în faţă volumele de poezie. Se postează şi foarte multe cărţi de non-fiction. E foarte amuzant să găseşti cîte o carte foarte ciudată, din domeniul tehnic, de negăsit, altminteri, pe site-uri sau în librării.

Diezuri şi bemoluri

Audienţa site-ului e preponderent feminină. Booktopianul (mai precis booktopiana) are în jur de 25 de ani. E foarte umblat(ă); citeşte peste medie. Cei mai mulţi booktopieni sînt absolvenţi de litere, limbi străine, ştiinţe umane etc. „Oricine are dreptul să scrie despre ce cărţi pofteşte. Dar există o grămadă de diezuri şi bemoluri. Comentariile sînt moderate tocmai pentru că vrem să păstrăm o anumită calitate. Le eliminăm pe cele denigratoare, pe cele care folosesc agresiv termeni peiorativi, verificăm ortografia etc. Eliminăm chiar şi comentariile off-topic. Aş putea număra pe degetele de la o mînă cazurile extreme, în care am fost nevoiţi să «cenzurăm». Ceea ce îmi arată că oamenii n-au venit pe Booktopia ca să denigreze cărţi şi autori sau ca să înjure. Am observat că şi atunci cînd comentatorii au avut obiecţii legate de stilul autorului sau de cine ştie ce greşeli de traducere ori de redactare, oamenii au ştiut să folosească un limbaj civilizat, să recurgă la argumente, nu la cuvinte urîte.“

În afară de comentarii pe marginea cărţilor citite, Booktopia are şi rolul de a structura biblioteca. E o funcţie secundară, dar foarte interesantă, spune Alexandra Rusu. „booktopicii îşi pot ţine evidenţa cărţilor din bibliotecă cu ajutorul aplicaţiei online. În Booktopia ai posibilitatea să-ţi faci nişte rafturi virtuale, să-ţi faci o replică virtuală, poate mai ordonată, a bibliotecii reale de acasă.“

Poate deveni această pasiune o afacere funcţională, rentabilă? Deocamdată site-ul e încă în etapa de investiţie. „Am stabilit, de la bun început, că nu va fi un proiect care să moară în trei luni pentru că n-am obţinut venituri din publicitate pe site. Nu vrem să fim dependenţi de schemele tradiţionale de business în online. Împreună cu partenerul meu, Bogdan Stanciu (Bitsoft), am stabilit că vom investi minimum doi ani şi că, după această perioadă, în care ne-am propus să

creştem reţeaua de prieteni Booktopia, să încercăm o rentabilizare. Avem deja mai multe soluţii, pe care le vom testa, pe rînd. Dar nu cred că totul se va reduce la a pune bannere cu reclame pe site. Nu ăsta e drumul pe care vrem s-o apucăm. Noi vrem să facem proiecte speciale legate de interesele cititorilor noştri.“

Printre altele, Alexandra Rusu şi echipa ei pregătesc pagini speciale ale editurilor, librăriilor, scriitorilor etc. care vor oferi mai multe mecanisme de promovare şi servicii integrate de comunicare – diferite de ceea ce pot oferi blogurile sau site-urile.

Un alt proiect e legat de organizarea unui club de carte. Un loc în care oamenii care se întîlnesc în lumea virtuală, pe Booktopia, să-şi poată vorbi faţă în faţă. Ar fi o prelungire firească a site-ului. „Oamenii sînt dornici să se întîlnească şi offline“, crede Alexandra Rusu, care îşi aduce aminte de un eveniment caritabil, un „maraton de citit“ unde a strîns zeci de participanţi. Booktopia a primit premiul pentru cea mai eficientă platformă de promovare a cărţii, la Gala Industriei de Carte (Bun de Tipar) din această primăvară. Dincolo de bucuria de a-şi vedea recunoscute eforturile, premiul e un avantaj care poate fi capitalizat pe termen mediu şi lung. Alexandra Rusu speră să cîştige mai multă credibilitate în rîndul editurilor – şi astfel să-şi poată promova proiectele în parteneriat.

Matei Martin

fotografii de
Lucian Muntean

ANCHETĂ

Şerban AXINTE ● T.O. BOBE ● Emil BRUMARU ● Florin IARU ● Florin IRIMIA ● O. NIMIGEAN
Doru POP ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU ● Tudor Călin ZAROJANU

După ce scriitorii ne-au spus în anchetele trecute pe cine ar invita la o petrecere imaginară şi cu ce personaje le-ar plăcea să aibă o aventură, de data asta i-am întrebat pe domni care cred că este cel mai sexy personaj feminin din literatura română. În numărul următor, doamnele vor alege şi cel mai sexy personaj masculin.

Cel mai sexy personaj feminin din literatura română

■ **Şerban AXINTE** Care este cel mai sexy personaj feminin din literatura română? Greu de spus. Întrebarea, amuzantă şi surprinzătoare, pare uşor inadecvată. Asta pentru că receptarea literaturii canonice suferă de o oarecare rigiditate. Ni se pare că am coborî un personaj dacă l-am trece printr-o grilă aşa-zis frivolă. În realitate, nu este deloc aşa. E clar că ar fi binevenită o privire mai flexibilă. Şi asta nu înseamnă că ar trebui să ne simţim obligaţi să descoperim brusc nurii Marei, ai Vitoriei Lipan sau ai Agripinei, ci să îi recunoaştem doar acolo unde ei chiar există. Pentru că, slavă Domnului, avem destule portrete feminine de-a dreptul încîntătoare în literatura noastră. Dacă ne concentrăm asupra unei anumite trăsături a personajului nu înseamnă că le eliminăm automat pe celelalte. Lucrurile nu funcţionează prin excludere. O perspectivă insolită elimină riscurile acelei percepţii rigide, osificate. Pînă la urmă, a fi sexy (oricît de năstruşnic ar suna) nu este decît o interfaţă a unei frumuseţi mult mai cuprinzătoare. Şi – ca să răspund concret la întrebare – consider că cel mai sexy personaj feminin din literatura română este Zenobia. Prin ea însăşi, dar şi prin frumuseţea romanului cu acelaşi nume.

■ **T.O. BOBE** Doamna T, categoric. Pentru că sexiness-ul nu stă atît în calităţile personale, cît în aura de mister cu care învăluie pe cineva privirea admiratorului sedus.

■ **Emil BRUMARU** Cîndva am crezut că e Adela lui Ibrăileanu, sau Indolenta lui Călinescu, sau Vorvoreanca lui Petru Dumitriu, sau Lelia lui Breban, sau acea fantasmatică rusoaică a lui Gib Mihăescu. Iată-mă, acum, convins că e fata de împărat, descoperită dormind destul de dezordonat, de picant aş zice, în patul ei de fecioară şi lăsată grea de voinicul ce-o vizitează nocturn în „ietacul tăinuit“. Adevăru-i că rareori, ba chiar niciodată n-am găsit o asemenea somnoroasă năucită de vise, apărată doar de-o pînză imensă de păianjen de pericolele delicioase ale dezvirginării. Nu pot decît să citez: „După pînza de păinjăn doarme fata de-mpărat; / Înecată de lumină e întinsă în crivat. / Al ei chip se zugrăveşte plin şi alb: cu ochiu-l măsuri / Prin uşoara-nvineţire a subţirilor mătăsuri; / Ici şi colo a ei haină s-a desprins din copci şi-arată / Trupul alb în goliciunea-i, curăţia ei de fată. / Răsfiratul păr de aur peste perini se-mprăştie, / Tîmpla bate liniştită ca o umbră viorie, / Şi sprîncenele arcate fruntea albă i-o încheie, / Cu o singură trăsură măiestrit le încondeie; / Sub pleoapele închise globii ochilor se bat, / Braţul ei atîrnă leneş peste margine de pat; / De a vîrstei ei căldură fragii sînilor se coc, / A ei gură-i descleştată de-a suflării sale foc, / Ea zîmbind îşi mişcă dulce a ei buze mici, subţiri…“ Fata de împărat din „Călin (file de poveste)“ este, indiscutabil, cel mai sexy personaj feminin din literatura noastră. De urmărit şi-n ipostaza de mămică!

■ **Florin IARU** Ioana Pallă din *La Medeleni*, care are un episod lesbi, cred… Sau Nadina, firește. Doamna T era sexy sau futeşă?

■ **Florin IRIMIA** Cu toate că am vrut să fac din Esther un personaj sexy, cînd vine vorba de „surorile“ sale, m-am gîndit şi m-am tot gîndit, dar nu am reuşit să desemnez o cîştigătoare. Acum, însuşi faptul de a mă fi gîndit, de a nu fi avut un răspuns pregătit, ca şi cum aş fi aşteptat întrebarea asta dintotdeauna, înseamnă fie că n-a existat un personaj care să mă fi bîntuit cu adevărat, o femeie care să mă fi fascinat pînă la obsesie, pe care s-o fi dorit cu ardoare, în atîtea şi atîtea nopţi de insomnie, fie că m-au bîntuit mai multe, cu aceeaşi intensitate, fiecare în felul ei. Deci, fără o cîştigătoare, fără nici măcar un clasament, iată care ar fi preferatele mele: Adela, din romanul omonim al lui Ibrăileanu, poate cel mai inocent roman de dragoste românesc, Matilda din *Cel mai iubit dintre pămînteni*, cu siguranţă demnă de o asemenea caracterizare, Mădălina (Madeleine) din „Ciuleandra“ (o interesantă combinaţie de victimă şi *femme fatale),* curviştina Nadina din *Răscoala*, „zănateca“ Otilia şi enigma ei, dar şi rafinata şi emancipata doamnă T a lui Camil Petrescu. Din literatura contemporană, Brînduşa, din *Cronicile genocidului* (Radu Aldulescu) şi Veterinara din *Omar cel orb* (Daniela Zeca) mi-au atras în mod categoric atenţia. Sînt convins că mai sînt şi altele, pe la Sebastian, pe la Breban, pe la Petru Dumitriu, în proza scurtă a lui Mircea Cărtărescu, la regretatul Gheorghe Crăciun, probabil fiecare scriitor are măcar un personaj feminin care, în funcţie de dispoziţie şi de gusturi, ar putea primi nota 10 la capitolul senzualitate. Culmea e că, tot gîndindu-mă la personaje feminine, îmi vine în minte unul masculin, de dată recentă – e vorba de Saiyed din *Demonii vîntului* de Daniela Zeca, cu siguranţă un concurent serios la premiile celui mai sexy personaj masculin din literatura română.

■ **O. NIMIGEAN** De schiţat o minimă diferenţă specifică: să nu fie (excesiv de) vulgară, să aibă disponibilităţi (indiferent de vîrstă?) pentru „disperarea amorului“, să nu fie, bineînţeles, lălîie, balcîză, *lasă-mă, mamă,* trezitură şi răsuflătură (deşi, dacă ai trecut pragul de rafinament sau dezmăţ, îţi vor fi plăcînd experimentele mai excentrice). Şi cum să fie? Să iradieze – mai mult decît să dezvăluie sau exhibe (pînă la momentul acordului final) – senzualitate şi sexualitate. Să evolueze în echilibrul natural dintre forme, feromoni şi inteligenţă (idealizez), administrîndu-le, cînd e cazul, după cum o cer fie regulile seducţiei, fie ceea ce ne-am obişnuit a numi „corectitudine politică“. Să-l aibă, altfel spus, pe du-te-ncolo, vino-ncoace, lasă-mă, dar nu-mi da pace. Să placă, să atragă, să stîrnească, menţinînd, pe o scală întinsă de la naturaleţea extremă la sofisticare, plăcerea jocului vinovat-nevinovat dintre sexe. „Încorporată poftă...“ Să respire feminitate. Voiam să mai adaug: să fie majoră! Însă în literatură nu-i obligatoriu, o ştim de la Lolita, măcar, dacă nu de la Nausicaa. Şi-acum înşir, în fuga condeiului, cîteva personaje feminine din literatura română, cu amprente sexy din cele mai diverse, uneori la limită (limita proustiană a numelor): Micuţa (diminutiv mai sexy decît un personaj totuşi sexy, nu precum Mika-Lé), Doamna B, buchetiera de la Florenţa, Luluţa (inspiratoarea nemuritoarelor versuri nupţiale „Orişice jivină / De amor suspină.“), Kera Duduca, fata de crai din „Călin (file de poveste)“, Cezara, Pădureanca, junele purtătoarele de catrinţe odorante din Creangă, nevasta omului norocos din Caragiale (dar Veta?, dar Didina?, dar Zoe?, dar Miţa?, dar Ziţa? – „Hai, nene, la Iunion!), Raşelica Nahmansohn, Wanda – pentru cine gustă, şi dublul ei angelic, Ilinca –, Sultana Negoianu, Masinca Drîngeanu şi Pena Corcoduşa, la vremea lor, Mima (ca să i-l contrapunem din greu tatălui pe fiu), Saşa Comăneşteanu, Adela, Adina Iuga (sexy la pătrat: în natură, dar şi ca subiect şi obiect al primei poze sexy – de modernă emancipare conjugală – din literatura noastră), jupîneasa Ilisafta (sic!), Vitoria Lipan (nu va luaţi după aparenţe!) şi Ancuţa, hangiţa (luaţi-vă după aparenţe! adăugaţi-o şi pe hangiţa din „La hanul lui Mînjoală“!), Doamna T (şi Emilia, şi Emilia!), Otilia (şi Georgeta, şi Georgeta!), Rada lui Arghezi, cu o floare-n dinţi, Domnişoara Hus şi Răsturnica, femeile lui Sebastian şi Holban (însă nu cine ştie ce), Maitreyi, Neranţula, sexy-brăilencele lui Fănuş Neagu, Sabina lui Paul Goma, Dora lui Radu Petrescu, Glycera şi Reparata cu trei sîni a lui Brumaru (dacă se poate, ultima să preia, salvîndu-l astfel, dublul vagin al Siei), Clotilda lui Dimov, poate chiar şi Cordula din *Mortido*. Preferinţa mea? Aş păstra pe biroul cabinetului imaginar o copie „carte poştală“ după fotografia Adinei.

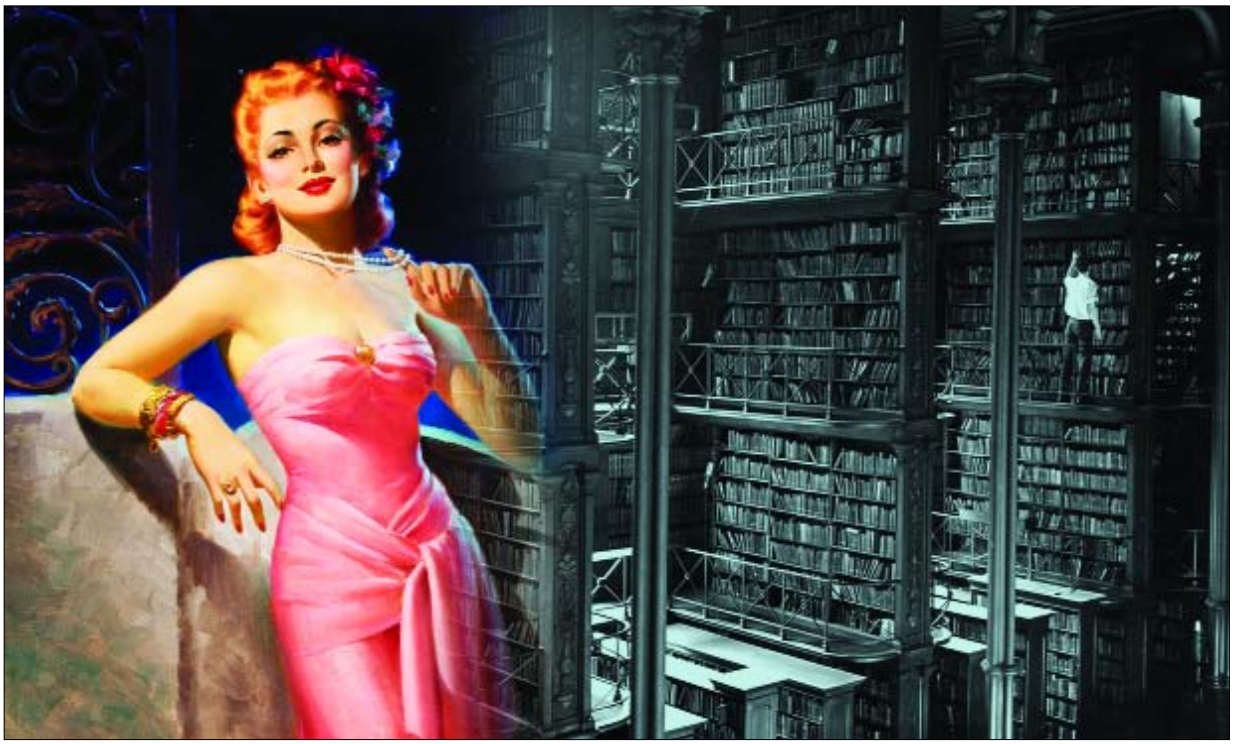

■ **Doru POP** Camil Petrescu este, pentru mine, cel mai „sexy“ autor şi tot el are cele mai „sexy“ personaje din literatura noastră. Prima mea întîlnire cu Doamna T s-a produs pe la sfîrşitul clasei a opta, cînd colegii mei citeau cu aviditate scena violului din *Răscoala* lui Rebreanu şi erau entuziasmaţi de vaporoasa Nadina. Sigur şi Ela, din *Ultima noapte*... este seducătoare, dar Doamna T şi mărturisirile ei evanescente m-au copleşit şi cucerit, ca o mare doamnă a erotismului ce este. De altfel, cînd m-am îndrăgostit pentru prima oară, realizez abia acum, am făcut-o pentru că fetiţa dintr-a şaptea avea o voce groasă şi stranie, aşa cum îmi imaginam că vorbea doamna Mănescu. Doamna T este printre puţinele femei cu carne şi creier din literatura română, altfel populată de o sexualitate primitivă şi cam de mahala, după chipul, de exemplu, al lui Zoe Trahanache, ori primitiv obiect al dorinţei, ca Otilia calofilului Călinescu. Nici femeile celuilalt Petrescu, Camil, nu sînt altfel. Doamna T este matură, dar nu (f)rigidă precum Vitoria Lipan şi nici bărbătoasă şi castratoare, precum doamna Chiajna. Doamna T are o inocenţă lipsită de artificiu, ca Otilia lui Ionel Teodoreanu, şi, în plus, acoperă aceeaşi urbanitate erotică. Asta şi pentru că nu mi-au plăcut niciodată „ţărăncile“ care par să fie pe gustul elitelor masculine de la noi – de la Sultănica lui Delavrancea, la Mara lui Slavici şi pînă la Ana lui Rebreanu. Doamna T are o stranietate niciodată egalată de prozatorii de la noi, poate doar Maia, din romanul recent al Simonei Sora, se apropie de acest ideal. Aştept în continuare apariţia unor femei „de la oraş„ în proza noastră, femei adevărate, femei puternice, independente, deştepte şi care ştiu ce vor. Femei neprefăcute, turnate în propria identitate, fără să se definească prin alţii şi pentru alţii, femei autosuficiente, dar nu orgolioase, femei care să încînte şi să captiveze, dar care să nu devină ţinte gratuite ale sentimentalismului patetic.

■ **Bogdan-Alexandru STĂNESCU** Căci dacă mintea pune oprelişti, apoi trupul este mai mereu desfrînat. Iar cînd mintea socoate că delicateţea şi astuţia ar fi preferabile, pîrdalnicul de trup la josnicie poftеşte. Iaca de ce, din acest divan al meu cu mine, cîştigător a reieşit nu un personaj, ci un cuplu. Mamă-fiică, ambele actriţe, propritare de pension, ce-l găzduiesc pe junele Ghiţă Tăciune, studinte-n drepturi. Aţi ghicit, coroniţa se duce spre cocoana Ana Pacht, veche actoriţă în demisiune, şi spre fiica sa, Maria Pacht, debutantă focoasă pe scenele germane. Împreună, croiesc un animal cu două capete şi două grebene, prima este „un ce nedezvoltat, necopt, nematur, nedeplin, nesfîrşit, nefinit, nepractic, nepragmatic…“, a doua, versată într-ale vieţii şi-ale amorului, are prea mult foc. Dar foc iscat de tăciunii experienţei, căreia mult îi mai place şerpele – cea mai rece dintre fiinţe – precum străbunei sale, Eva. Şi uite aşa, rupt între cîntecele experienţei şi picioruşul fabulos + năsuşorul din manşon al Micuţei, eu, alături de Spiţerul Tăciune, mi-am petrecut adolescenţa şi, mai ales, momentele grele ale amorului repetîndu-mi în barbă: „Nu aşa, ci aşa!“. Şi, ca să nu uit sfatul de pe urmă al preacinstitului Tăciune, dacă voieşti să te iubească sepsul frumos (vorba domnului Cipar cel vechi), fii întotdeauna prea, femeile nu vor iubi niciodată un preşedinte de municipalitate, iar cînd zic femeile, nici nu mă gîndesc la divinul animal cu două capete, cucoana şi duduia.

■ **Tudor Călin ZAROJANU** Primul impuls a fost să spun: nici unul. Şi asta pentru că scriitorul român e fie misogin, fie frustrat sexual, fie timid, fie obsedat de marile probleme ale omenirii. După aceea, am fost tentat să spun Vitoria Lipan sau Mama lui Ştefan cel Mare. Aşa, la mişto. Dar aş fi adus şi argumente! Pe urmă, mi-a dat prin cap să răsfoiesc *De ce iubim femeile*, însă mi-a fost lene să caut cartea în bibliotecă. În sfîrşit, am rezistat foarte, foarte greu ideii de-a afirma, fără să mă jenez, că femeia cea mai sexy din literatura română este Luminiţa, iubita lui Zizi, nemuritoarele mele personaje. Din fericire, am reuşit să scap din capcana narcisismului, amintindu-mi de într-adevăr cel mai sexy personaj literar românesc – femeia din poeziile lui Emil Brumaru. Nu vorbesc, firеşte, de Reparata, detectiva cu trei sîni şi două vagine, ci de cealaltă, nenumită, dar atît de atrăgătoare, care te face să te înfiori imaginîndu-ţi-o, fie şi măcar parţial! Pentru că Brumaru are capacitatea extraordinară de-a te stîrni cu doar un fragment de imagine: „Poate într-o dimineaţă îmi va sosi prin poştă un colet uriaş / Cu-albastre ştampile şi timbre subţiri de mătasă / Pe care-l voi purta fericit prin întregul oraş, / Mirîndu-mă cît e de uşor şi de parfumat, pînă-acasă / Şi-acolo, lăsîndu-l puţin pe îngustul trotuar, / Ca să descui, voi vedea cu mirare cum din funde / Singur se desface şi cum dinăuntru apar / O!, goale şi albe, picioarele tale cu mici unghii rotunde“. Mai sexy decît atît, pentru mine, nu se există.

anchetă realizată de
Marius Chivu

■

27 de scriitori din mai multe generaţii discută cu Marius Chivu despre arta scrisului, despre împlinirile şi frustrările pe care aceasta le presupune, despre relaţia cu criticii şi cu cititorii, dar şi despre viaţa lor privată, despre visurile şi pasiunile lor mai puţin cunoscute. Fiecare dialog este urmat de un update *în care intervievatul îşi comentează, după ani, propriile răspunsuri, povestind ce s-a schimbat între timp în viaţa şi literatura sa, şi de un bonus cu exerciţiile de imaginaţie prilejuite de anchetele revistei* Dilemateca.

ŞTEFAN AGOPIAN ● EMIL BRUMARU ● MIRCEA CĂRTĂRESCU
LIVIUS CIOCÂRLIE ● ANDREI CODRESCU ● DAN COMAN
GHEORGHE CRĂCIUN ● CĂTĂLIN DORIAN FLORESCU ● ŞERBAN FOARŢĂ
RADU PAVEL GHEO ● NORA IUGA ● FLORIN LĂZĂRESCU ● DAN LUNGU
ANGELA MARINESCU ● MARIN MĂLAICU-HONDRARI ● DAN C. MIHĂILESCU
IOANA NICOLAIE ● IOANA PÂRVULESCU ● RĂZVAN PETRESCU
ANDREI PLEŞU ● IOAN ES. POP ● ANA MARIA SANDU ● ROBERT ŞERBAN
TIA ŞERBĂNESCU ● CRISTIAN TEODORESCU
LUCIAN DAN TEODOROVICI ● RADU VANCU

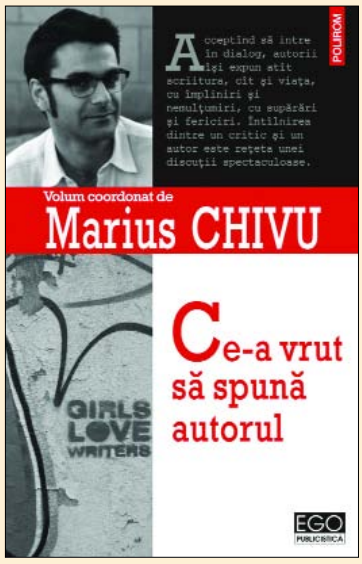

DILEMATECA Anul VIII ● nr. 84 ● mai 2013

Ion Vianu

Beatus ille

Recenta beatificare a lui Vladimir Ghika (ceremonia religioasă va avea loc la Bucureşti, în 31 august) mi-a readus în minte întîlnirile cu el, pe străzile Bucureştilor, apoi în minuscula casă a lui Edgar Papu din strada Polonă, revelaţia scolasticii tomiste pe care am primit-o prin el, pasiunea mea pentru filologia clasică, această variantă laică a catolicismului, toate – pietre de construcţie ale unei tinereţi atît de depărtate şi nu mai puţin prezente mie, ale unui proiect de viaţă în acelaşi timp împlinit şi ratat, cum se întîmplă cu toate proiectele de viaţă. Am recitit *Pensées pour la suite des jours* (titlu pe care l-aş traduce prin *Gînduri pentru şirul zilelor),* scurtele aforisme de o inspiraţie mistică autentică ce ar putea fi grupate, toate, sub semnul unuia dintre ele: „Verbul nu se declamă.“ Am regăsit în ele un fel de geniu care-l aminteşte mult pe Blaise Pascal. Vladimir, care – se spune – avea *darul lacrimilor,* notează „Lacrimile sînt precum esenţa sîngelui nostru; ar fi nedemn să le vărsăm pentru lucruri pe care sîngele nu ar trebui să le plătească.“ Mereu vesel şi neîncetat suferind, mereu uimit de spectacolul lumii, cum putea gîndi altfel Vladimir Ghika decît atunci cînd nota: „Plictisul este laş – este una din formele laşităţii.“ Uneori, te pune faţă în faţă cu enigmele cele mai tulburătoare, cu abisurile teologiei, cînd afirmă: „Dumnezeu singur este mai gelos decît moartea.“ Sau „Singurătatea este bună şi sfîntă doar cînd este dezvrăjită de Eu.“ Căci: „Este bine să te dispreţuieşti, dar şi mai bine să te uiţi.“ Şi: „Progresul sufletului constă în a face din dragoste ceea ce ar trebui «oricum» să faci din datorie.“ Uneori, gîndurile se fac imagini, atunci cînd scrie: „Cerul întreg este drumul inimilor.“ Sau: „...primul nimb al legii noi: platoul superb pe care dansatoarea a aşezat capul tăiat al Sfîntului Ioan.“ Metaforele sînt uimitoare: „Aceste văduve vesele, nerecunoştinţele.“ Sau: „Durerea este, printre noi, la ea acasă, dar ca o străină naturalizată.“ El credea că: „Rugăciunile sînt mai secrete ca infamiile, şi le dejoacă.“ Avea o minte de psihanalist, cînd afirma: „Memoria eforturilor se preface în forţă în inconştienţă, şi în ştiinţă în conştiinţă.“ Totdeauna, îndeamnă la meditaţie: „În orice distrugere stă o calomnie“; „Orice pace odihneşte pe o armonie şi orice armonie pe o taină.“ Sau ne cheamă la modestie: „Pe scara dispreţurilor nu vom urca niciînd prea sus.“ Căci: „Florile vor parfuma mîna care le zdrobeşte.“ Inspiraţia dantescă este prezentă: „Spre bucurie: este drumul cerului.“ Dar: „Nu ceri pajurilor să mîngîie“; „Nu imiţi decît inimitabilul.“

Oricît aş admira statuia lui, ridicată în anii din urmă în micul scuar din faţa bisericii unde slujise, *St. Vincent de Paul,* trebuie să mărturisesc că sculptura, ca artă, este incapabilă să reflecte o astfel de prezenţă aeriană. Monumentul ar fi trebuit plăsmuit din antimaterie angelică. Numai răsuflarea cavernoasă a marelui bolnav care era putea aminti de dependenţa lui materială, de gravitaţie.

...A venit acea zi de toamnă cînd a fost ridicat de pe stradă ca cel mai temut dintre criminali. Se ştie cum a pătimit în închisoare, gol, înfometat, batjocorit. De toate trebuie să fi suferit, ca om; dar cu jubilarea secretă a martirului. Cei care-l chinuiau nu ştiau (sau poate, totuşi, ştiau) că lucrau în sensul unui destin glorios, acel *transumanar* despre care vorbea Dante. Ni-l putem imagina intrînd în lumina necreată: *Joie éblouie du jour où toutes les providences deviendront des évidences*... Bucurie orbitoare a zilei cînd toate providenţele vor deveni evidenţe...

MERIDIANE

Petre Răileanu

Gherasim Luca, Vampirul pasiv

– o nouă ordine poetică a lumii –

Descoperirea manuscrisului în limba română cu titlul *Vampirul pasiv,* despre care se ştia pînă acum că a fost scris direct în franceză (aşa cum atestă ediţia originală – *Le Vampire passif,* Éditions de l'Oubli, Bucarest, 1945), constituie o dată importantă în cercetarea operei lui Gherasim Luca, de la naşterea căruia se împlinesc o sută de ani. Publicarea acestui text, rămas mai bine de şapte decenii inedit, adaugă încă o piesă la opera românească a poetului şi întregeşte corpusul suprarealismului românesc cu unul din textele sale esenţiale.

Vampirismul, un stereotip cultural indestructibil

Vampirul este o apariţie relativ recentă în cultura europeană. Cuvîntul s-a format în limba sîrbă, cu sensul: „Mort care, după superstiţia populară, iese din mormînt şi suge sîngele celor vii" *(Petit Larousse).* „Vampir" apare în română şi bulgară în alternanţă cu termenul de vîrcolac, din grecescul *vrykolakas,* definind astfel şi aria geografică specifică: Balcanii şi Europa de Est – Grecia, Bulgaria, Serbia, România, unde există un bogat folclor consacrat vîrcolacilor şi strigoilor, pînă la forma poetică şi colorată erotic a Zburătorului. Primul vampir „istoric" cu existenţă probată este Petre Plogojovici semnalat de autorităţile Imperiului Habsburgic în 1725, în satul Kisilova din Bosnia. Un alt caz, din aceeaşi epocă şi aceeaşi arie geografică, este acela al haiducului sîrb Arnold Paole (într-o altă transcripţie, Arnaut Pavle) care ar fi făcut 16 victime în localitatea Gossowa (probabil Kosovo). Fenomenul este colportat şi popularizat de eruditi occidentali din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. Călugărul benedictin francez Augustin Calmet consideră că vampirismul este o consecinţă a subalimentării popoarelor balcanice. Mult mai interesantă pentru problematica abordată aici este descrierea vampirului ca un fenomen concret corporal *(„revenant en corps"),* diferenţiindu-l astfel de fenomenele imateriale cum sînt fantomele sau spiritele. Collin de Plancy, un alt exeget consultat de-a lungul întregului secol al XIX-lea în materie de superstiţii şi ocultism, care culege şi sistematizează toate informaţiile existente pînă la el despre apariţii, magie, vrăjitorie, abordează vampirismul şi ca manifestare din registrul demonologic: „L'Esprit du mal eut un triomphe plus brutal et plus audacieux, lorsqu'il s'appela Baal, Moloch, Bélial, et qu'il régna effrontément sur les autels baignés de sang humain". [„Spiritul răului a triumfat mai brutal şi mai îndrăzneţ cînd s-a chemat Baal, Moloch, Belial şi cînd a domnit cu nerusinare peste altarele scăldate în sînge omenesc."]

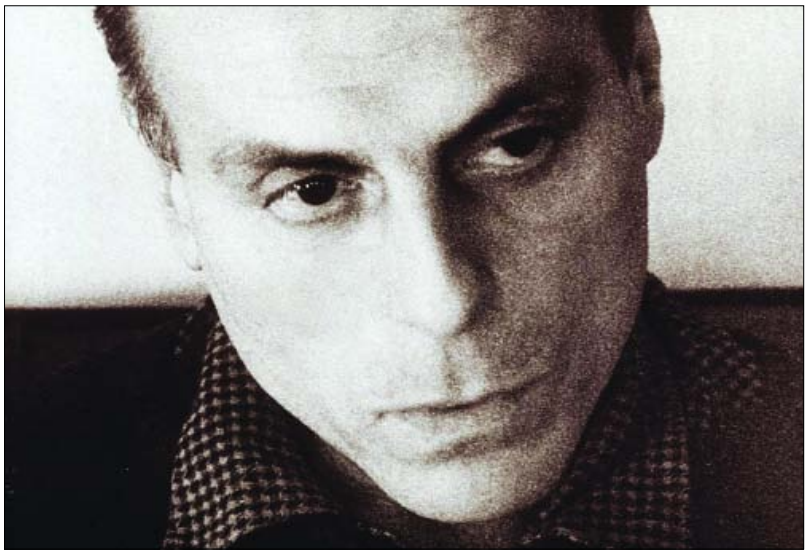

Literatura a schimbat statutul primilor vampiri (aparţinînd claselor de jos, cele mai expuse superstiţiilor), atribuindu-le nobleţe (care în toate culturile este o afacere de sînge) şi capacitate de seducţie. Legenda vampirului a fost, în timp, contaminată cu destinul unor personaje monstruoase reale, precum contesa Elisabeth Bathory care, în secolul al XVI-lea, ar fi sacrificat sute de fecioare pentru a-şi pregăti din sîngele lor băi cu virtuţi de întinerire, sau Gilles de Rais (1405-1440), erou al Războiului de o sută de ani în care a luptat alături de Jeanne d'Arc, Maréchal de France, condamnat şi ars pe rug pentru satanism, sodomie şi uciderea „mai multor copii, nu zece, nici douăzeci, ci treizeci, patruzeci, cincizeci, şaizeci, o sută, două sute şi mai mult, astfel că nu se poate stabili cu precizie numărul lor." Vlad Ţepeş va inspira cea mai celebră ficţiune din această serie, *Dracula* de Bram Stoker (1897), care a inserat abil legenda personajului istoric în ambianţa romanului gotic, gen inaugurat de Horace Walpole *(Castelul din Otranto,* 1764) şi ilustrat de Ann Radcliffe, Charles Robert Maturin, Matthew Gregory Lewis şi romanul său *Călugărul* (1796), animat de suflul miraculosului, de la un capăt la altul, cum scria cu entuziasm André Breton încă din primul *Manifest al suprarealismului.*

Adoptarea vampirului de literatura romantică este un simptom al refuzului raţionalismului Luminilor. El reprezintă tentaţia explorării şi abolirii limitelor dintre real şi imaginar, lumea fizică şi lumea spirituală, natură şi civilizaţie. Vampirul pune în scenă fascinaţia pentru moarte în care se amestecă teamă, angoasă şi o inexplicabilă atracţie, dar şi visul imortalităţii. Pe de altă parte, prin vampir se pune problema creaţie-distrugere şi este inversată dialectica materie-spirit, acceptată de tradiţie şi de religia creştină: corpul putrezeşte şi dispare, sufletul supravieţuieşte. Vampirul este o fiinţă de carne, capabilă să se dematerializeze. Corpul continuă să trăiască şi după moarte, chiar dacă nu mai conţine un suflet. Şi acest lucru este posibil prin îngurgitare de sînge, transgresiune a unui tabu universal. Dar dacă transgresiunea înfrînge momentan interdicţia, nu o şi anulează. Or, tocmai în această perpetuare a dinamicii interdicţie-transgresiune rezidă perpetuarea temei vampirului, preluată din literatură de film, şi de succedaneele acestora, romanele populare şi serialele de televiziune.

Vampirul şi toată imageria care-l încon-

joară – sînge, cruzime, diabolism, straniu, nocturn, periculos – constituie felul în care „cealaltă Europă“, estul şi sud-estul continentului, intră în conştiinţa occidentală drept alteritate tulbure şi necunoscută, deşi familiară cultural şi apropiată geografic, stabilind durabil un stereotip cultural indestructibil.

Legenda vampirului este, în general, spontan asociată cu România, atît la nivelul stereotipurilor culturale, cît şi al cercetării erudite. Dar tema nu are nici o rezonanţă în cultura română: nu numai că nu constituie un subiect, dar e ignorată, evitată, împinsă în uitare. Sau tratată cu inexplicabilă iritare, în care se amestecă jenă, culpabilitate, inferioritate.

Succesul înregistrat de vampiri în cultura anglo-saxonă a fost explicat prin prezenţa dominantă în aceste ţări a calvinismului, care pune binele şi răul în centrul preocupărilor. Urmînd această sugestie, s-ar putea spune, cu tot atîta îndreptăţire, că binele şi răul constituie şi preocuparea Bisericii Ortodoxe, dominantă în aria europeană în care s-a născut legenda. E drept că în aceste culturi – şi mă refer în special la cea românească –, creştinismul, nereuşind să-l elimine sau să-l transpună total în propria paradigmă, a coabitat permanent cu un fond preexistent ce conţine o poziţionare în lume şi o descriere a lumii în care frontierele dintre bine şi rău sînt fragile sau inexistente, în care nu e rar ca unul să se prezinte cu trăsăturile celuilalt sau să interfereze pînă la amalgamare. Acest relativism transpus în morala curentă şi în comportament face inutilă transgresarea. Nu există tabuuri şi interdicţii absolute, şi, în consecinţă, nici elanuri mistice, nici exemple de revoltă sau pact cu Diavolul.

Nici erotismul diabolic nu a tentat imaginarul local. De aceea, suprarealiştii români şi gustul lor pentru „demonismul obiectelor“ (Gellu Naum) sau vampirismul impregnat de sadism şi febra blasfematorie (Gherasim Luca) fac figură de excepţie. Este

nu mai puţin adevărat că toate referinţele lor sînt în cultura franceză.

Vampirul pasiv, prezent în mod simultan în scrierile lui Naum, Brauner şi Luca, este nedespărţit de fenomenele de spiritism, venit din America la mijlocul secolului al XIX-lea şi care a cunoscut o mare vogă în Europa. Deşi adesea acuzate de şarlatanism şi trucare abilă a realităţii, uneori chiar dovedite ca atare, fenomenele de mediumnitate, materializare şi încarnare (practic prin dedublare), deplasare de obiecte, fotografii de spirite sînt privite de suprarealişti ca forme neexplorate ale lumii materiale, sediu al miraculosului. Gellu Naum, care deplînge „complexul de castrare“ al apariţiilor ca manifestare dominantă a lumii contemporane, are cunoştinţă de fotografiile cu fantome şi evocă în *Medium* cazul Katie King, „fantoma fotografiată de Crookes“. El este fascinat de „ideea răscolitoare că fantomele pot fi forţate să apară“ şi înscrie materializarea spiritelor în tendinţa mai generală de obiectivare, numită de el „cristalizare“, „mineralizare“, „mineralogie a dorinţei“. Gherasim Luca crede şi el că în ordinea non-œdipiană „se restabileşte de la sine legătura iniţială a apei cu focul, a cărnii şi a ectoplasmei, a vieţii şi a morţii, a iubirii“ – după cum scrie în *Inventatorul iubirii*. Dar *Vampirul pasiv* este scris de pe poziţii încă œdipiene, de aceea o asemenea realitate este pusă la timpul viitor: „Fantomele vor fi accesibile, comune, şi nu va mai fi nevoie de acel ritual pretenţios al şedinţelor hipnotice pentru ca fenomenele mediumnice să se producă, într-o lume unde mediumnitatea va fi o calitate comună, proiecţiile inconştientului nostru se vor produce automat ca un lapsus (...) iar fantomele cu aureolă de sfinţi ale paraliticilor spiritişti vor face din aureolă scuipătoare şi vor veni alături de noi să completeze laic visele, poemele şi gesturile noastre cele mai elementare.“

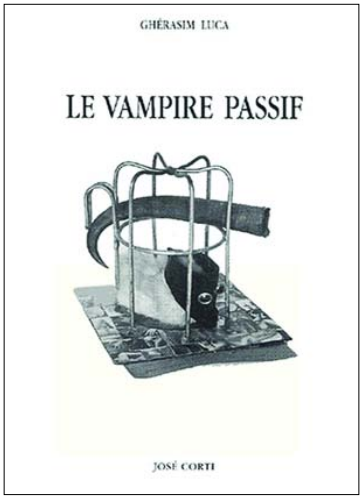

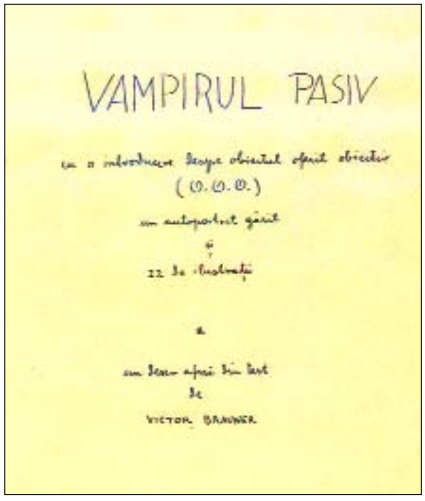

„Lumea antinomiilor simultane“

Gherasim Luca face din *Vampirul pasiv* emblema universului său ontopoetic. Sînt adunate aluvionar sugestii şi influenţe, semnalate sau nu în text, din autorii care constituie, în faza românească a operei sale, referinţe permanente şi insistente, consecutive dorinţei de afiliere la o comunitate de spirite: Sade, Lautréamont, Rimbaud, Huysmans, Breton.

Vampirul este un dublu satanic al seducătorului libertin. Erotism, violenţă, transgresiune, acestea sînt o afirmare a vieţii, în termenii lui Georges Bataille *(L'Érotisme,* 1957), pentru care erotismul este „acceptarea *(l'approbation)* literală a vieţii pînă în moarte“. Contemporan cu revoluţia freudiană, Dracula, personajul lui Stocker, este văzut drept „demonstraţia brutală a complexului lui Oedip“ şi poziţionează vampirul drept protagonistul „unei vaste orgii de perversiuni polimorfe: bisexualitate, sex oral-anal-genital sadomasochist“.

O permanentă ambivalenţă circulă prin venele acestui personaj mort-viu, pulsiunea de moarte şi exacerbarea libidoului, considerat simultan regresiune în sînul naturii şi reprezentare a iubirii absolute, sîngele, simbol al vieţii, ţinîndu-l etern în viaţă. Sîngele, viaţa, iubirea oferite de celălalt. Sărutul mortal al vampirului evocă, în egală măsură, suptul sugaciului la sînul matern şi stadiul oral-canibalic al libidoului: „Şi sînul matern, din ce în ce mai amplu, din ce în ce mai tenebros, care-mi dirijează cu o exactitate matematică fiecare gest, cît se apropie de noi cu fiecare picătură de sînge vărsat! Şi frumosul vampir, mai palid decît o literă, suge cu ochii închişi, cu părul de ceaţă aruncat pe umeri, pe săbii.“

Vampirul este pradă şi prădător, vînat şi vînător, victimă şi călău şi, în termenii acestei dualităţi, este prezent în textul lui Gherasim Luca, într-un pasaj scris la persoana întîi: „Cum aş putea să-mi descopăr altfel învălmăşala sado-masochistă din fundul fiinţei mele, activ şi pasiv ca ideea de ra-

nă,violent şi violentabil ca albul ieşit din spectrul solar. Şi marea, suprema mea dorinţă de a vărsa sînge, de a mă scălda într-o baie de sînge, de a bea sînge, de a respira sînge, cum aş putea să o înţeleg, fără oferta de sînge pe care sînt gata să o fac?“ În manuscrisul românesc, la sfîrşitul acestei fraze, Luca trimite la o notă de subsol în care scrie provizoriu în creion: „Si l’athéisme… (Sade). De căutat în «Surr au service» la începutul unui număr un citat din Sade.“ Dar, ca urmare a deciziei de a nu mai publica *Vampirul pasiv* în română, Luca nu mai revine. Citatul, un scurt extras din *La Nouvelle Justine* (1797), apare însă în versiunea franceză din 1945, în nota de la pagina 49: „Si l’athéisme a besoin de martyrs, qu’on me fasse signe et mon sang est tout prêt… (Sade).“ Enorma inversare propusă de „Divinul Marchiz“, martir al cauzei ateiste, i se potriveşte ca o mănuşă lui Luca şi gustului său pentru blasfemie: „Dacă ateismul are nevoie de martiri, să mi se facă semn, şi sîngele meu e gata.“ Luca resuscită mitul pactului cu Diavolul, dar lui Faust, personajul de ficţiune cel mai cunoscut din această serie, el îi preferă un personaj cu existenţă istorică, Gilles de Rais. Mai mult, Luca transpune în propria existenţă, trăieşte în carnea şi în sîngele lui experienţele cele mai neverosimile, dînd corporalitate abstracţiunilor şi viaţă sensibilă simbolurilor. Tendinţă rezumată de el însuşi într-un interviu, în această formulă intraductibilă: „Je prends l’esprit à la lettre.“ Luca acumulează postùrile şi este, rînd pe rînd sau simultan, Sade, Maldoror/Lautréamont, vampir, Fantômas, vrăjitor („liricul magician“), Gilles de Rais. Ca şi acesta din urmă, Luca semnează un pact cu Diavolul: „Împrumutînd semnul naiv al iluminaţilor medievali, scriu cu sînge pactul meu cu Satan, pentru cazul cînd poemele şi actele mele nu vor fi de ajuns să demonstreze indestructibila dragoste care mă leagă de demon.“

Pe spaţiul mai multor pagini, textul lui Luca desfăşoară stanţele unui misticism *à rebours,* fără precedent în limba română. Invocarea diavolului şi cuvintele „obscurantiste, dar profetice adresate Creatorului“, culese printre „marile adevăruri ascunse pe fundul umanităţii“, îi dau ocazia să insereze în propriul text trei secvenţe în limba franceză, fără traducere. Primele două sînt extrase din romanul lui Huysmans, *Là-Bas*, fragmente din liturghia neagră, de o violenţă extremă, oficiată de preotul excomunicat Docre. Al treilea citat, „Et la Chair s’est fait Verbe…“, este o deturnare prin inversare a incipitului Evangheliei lui Ioan (1, 14), considerată dogma centrală a creştinismului – încarnarea Fiului lui Dumnezeu. Citatele sînt puse între ghilimele, fără indicarea sursei, anonimatul fiind aici convocat ca sursă de autoritate a unui adevăr stabilit prin consens. În paralel, textul autorizează şi o altă lectură a sacrilegiului, în cheie „idealistă“, puţin obişnuită la Luca, implicînd atît creaţia, cît şi socialul:

„Rugurile aprinse în pieţele oraşelor evului mediu continuă să ardă. Muncitori, poeţi şi savanţi au luat locul vrăjitorului. Cu fiecare adevăr descoperit de noi, semnăm un pact cu Satan. Semnătura de sînge depusă pe o bucată de pergament de acei visători iluminaţi o punem acum noi cu sutele de mii pe caldarîmul străzilor, pe zidurile închisorilor. Fiecare vis, fiecare amor, fiecare mişcare de stradă e o slujbă neagră.

«Et la Chair s’est fait Verbe. Car il a été dit que nous serons sauvés par la Chair: il faut marcher nu dans la vie, et anéantir le Mal par le Mal en s’y abandonnant avec frénésie.» [«Şi Carnea s-a făcut Cuvînt. Fiindcă s-a zis că fi-v-om mîntuiţi prin Carne: trebuie să umbli dezgolit prin viaţă şi să nimiceşti Răul prin Rău, lăsîndu-te în voia lui cu frenezie»]

Visătorul, îndrăgostitul, revoluţionarul comit fără să ştie acte demoniace. Pentru că oricum te-ai numi, Sammael, Phiton, Asmodee, Lucifer, Belial, Beelzebub, Satan, oricare ar fi numele tău, Demon, noi te vom recunoaşte numai în actele şi ideile noastre valabile.

Numai actele şi ideile noastre valabile au calitatea infernală de a produce panică şi teroare, dragoste, ură, respiraţii ample, alunecări geologice, numai ele trec printre oameni ca un pumn de dinamită, ca un ochi de fosfor. Mirosind în acelaşi timp o pădure virgină şi o smoală, plămînii ameţiţi ai umanităţii trag aerul din ele cu agresivitate, cu frenezie sau în apropierea lor ca nişte decoraţii de viermi rafale de cruci acoperă pieptul paralitic al speriaţilor.“

Dinamica binară activ-pasiv, cu numeroase ocurenţe la Gherasim Luca, dar şi la Gellu Naum şi Victor Brauner, se declină şi în alte cupluri de termeni între care se stabilesc astfel analogii şi corespondenţe: exterior-interior, raţional-iraţional, voluntar-involuntar, masculin-feminin, diurn-nocturn, cu o preferinţă permanentă pentru termenul secund. Atributul „pasiv“ cumulează ironic acceptarea sensului comun dat noţiunii de vampir, dar şi distanţarea critică faţă de el. „Pasiv“ este asociat, în textele lui Luca şi Naum, felului în care se produc întîlnirile hazardului obiectiv, adevărurile revelate de „certitudinea eruptivă“: „fără calcule, fără ipoteze, fără sterile semne de întrebare“ sau prezenţele misterioase la Gellu Naum, „forţate de bagheta magică a aşteptării, a căutării“. Apariţiile lui Gherasim Luca funcţionează în acelaşi regim: „…într-o lume de apariţii neaşteptate pe care le aştepţi, nu aştepţi, ele apar înainte de a le aştepta, exact în clipa cînd buzele se umezesc se depune pe ele sărutul sau dinţii sau vîntul sau gîtul alb dezgolit la lună pentru respiraţia rece ca două stilete a vampirului…“ La o analiză atentă se poate constata proximitatea dintre *Vampirul pasiv* şi *Medium*. Gherasim Luca şi Gellu Naum scriu separat două cărţi în care circulă acelaşi flux poetic, aceleaşi figuri şi obsesii. Termenii care compun titlurile cărţilor, diferiţi şi aparent îndepărtaţi, se află, de fapt, într-un raport de echivalenţă.

Figură malefică, nocturnă, vampirul pasiv are, se poate spune, şi un sens luminos: el captează fluxul de mesaje, emoţii, imagini venite din spaţiul-timp şi le restituie, impregnate cu propriul „cod genetic“, unui univers ce va avea astfel consistenţa visului şi a poeziei.

(fragment din Introducerea la volumul Gherasim Luca, Vampirul pasiv, *ediţie bilingvă, în pregătire la Editura Vinea)*

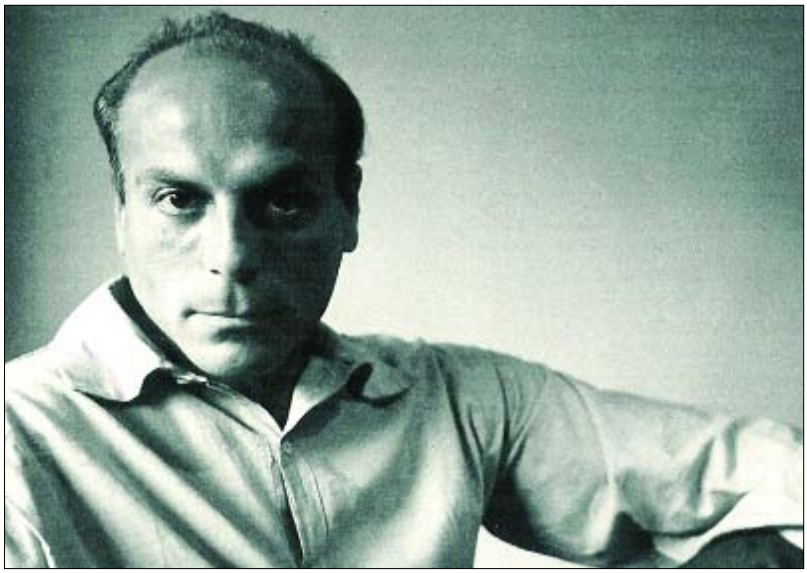

DILEMATECA Anul VIII ● nr. 84 ● mai 2013

Dan Stanciu

Despre mai multe forme de posibil

E, mai întîi, posibilul simplu, de voie. Cauzele care îl produc sînt decuplarea timpurie de inert (inertul nefiind major) și graba de a vrea. Ca prim temei, posibilul simplu apare însoțit de fisuri care se vor agrava la montaj.

E, apoi, posibilul crud. El se naște prin despicarea unui corp imaterial cu ajutorul unei senzații de greu, operația numindu-se „vidare interogativă“ pentru că, după extragere (și înainte de a-i da palme), posibilul este întrebat: „Ce căutai acolo, mă?“.

Posibilului crud îi urmează posibilul sprinten, care aleargă fără oprire de la perpetuu la precar, ca un iepure dornic să cunoască îndeaproape durate volatile. (Și cunoscîndu-le, să le rontăie dulceața.)

Nu departe de posibilul sprinten (într-o odaie a unui creier vast), își face de lucru, mirosind planuri, posibilul incipient. Aflat la începutul evoluției sale (cînd nu s-a definit complet și abia i se compune anvelopa), acesta mușcă, zgîrie sau linge, dar euforic.

Mai încolo, în așteptarea impulsului care să-l azvîrle peste gard, se ține posibilul încet. Poartă haine de împrumut: un frac negru (care pînă să fie frac era un stup), ghete croite pe calapodul unei pălării și o pălărie-papuc. Posibilul încet vrea să-i spui „nene“ (sau „dragă unchiule“ în public), ar fi vexat dacă i-ai spune „domnule Posibil“.

(din volumul Despre, *în pregătire)*

POVESTIREA LUNII

Andrés Barba

Maraton

Este profesor la Universitatea Complutense din Madrid şi colaborator al ziarului El País. ***Andrés Barba*** *(n. 1975, Madrid) a debutat la doar 20 de ani, în 1997, cu romanul* El hueso que más duele/Osul cel mai dureros, *iar critica a remarcat atunci tonul autentic, stilul realist şi modul aparte de a înţelege relaţiile interumane.* Sora Katiei *(2001) este cel de-al doilea roman al său, finalist al Premiului Herralde de Novela. Stilul autentic rămîne caracteristic şi pentru următoarele romane –* La recta intención/Buna intenţie *(2002),* Ahora tocad música de baile/Cîntaţi muzică de dans! *(2004),* Versiones de Teresa/Versiuni ale Terezei *(2006), distins cu Premiul Torrente Ballester,* Mîinile mici *(2008) –, care continuă tema lipsei de comunicare şi a singurătăţii obsesive din societatea contemporană. În 2007, a scris împreună cu Javier Montes volumul* La ceremonia del porno/Ceremonia porno-ului, *distins cu cel de-al XXXV-lea Premiu Anagrama pentru Eseu. Povestirea „Maraton" va apărea în curînd la Editura Vellant, în traducerea Luminiţei Voina-Răuţ.*

Îi plăcea să alerge aşa cum îi place unui copil să privească cerul; într-un mod absurd, fără să se plictisească. Îi plăcuse dintotdeauna şi nici nu se gîndea să nu-i mai placă vreodată, aşa cum nu concepea că poţi să nu mai fii fratele cuiva sau că îţi poţi schimba mama. În plus, alergatul era ceva foarte intim, un spaţiu în care nu intra nici măcar Diana sau vreunul dintre vechii prieteni din facultate, fiind totuşi unul dintre puţinele lucruri indispensabile. Dacă se putea, repeta de două sau trei ori pe săptămînă ritualul lent al adidaşilor şi al tricoului, cu siguranţa cu care un vechi iubit îţi oferă plăcerea la momentul potrivit, fără nici un efort. La fix trei luni de la nuntă, îl mai atrăgea ceva: parcul, foarte aproape de casa lui, mare şi cu multe alei pe care putea alerga. L-a descoperit la început tulburat, aidoma unui copil care tînjeşte să-şi deschidă cadoul mult rîvnit, abţinîndu-se totuşi, pentru a prelungi plăcerea şi a o savura pînă la epuizare.

Acum că se căsătoriseră, Diana nu înţelegea lucrul ăsta, sau, dacă îl înţelegea, nu-i plăcea deloc. În prima săptămînă după nuntă insistase de cîteva ori s-o lase să alerge împreună cu el şi, chiar dacă el venise cu tot felul de scuze (o să obosească, n-o să-i placă deloc, o să se plîngă întruna), într-o după-amiază n-a fost chip s-o refuze. A fost, din capul locului, ca şi cum s-ar fi împotrivit ca Diana să intre în acel spaţiu, ca şi cum ar fi vrut să-l păstreze numai şi numai pentru el. A ales înadins cel mai greu traseu şi n-a făcut nimic ca să se adapteze ritmului ei. După zece minute, ea l-a rugat să alerge mai încet. După cincisprezece, s-a lăsat păgubaşă şi a plecat acasă. Deşi l-a flatat efortul ei (era evident şi deci cu atît mai măgulitor faptul că Diana ajunsese la capătul puterilor ca să ţină pasul cu el), l-au agasat slăbiciunea şi slaba ei rezistenţă. Şi-apoi, de ce se încăpăţîna Diana, acum că erau căsătoriţi, să facă împreună lucruri pe care nu le făcuseră niciodată în cei opt ani de prietenie? În ziua aceea şi-a reamintit de hotărîrea lui de a nu se însura, ajungînd chiar să regrete c-o făcuse, cedînd presiunilor familiei Dianei.

„Ai făcut-o înadins", i-a zis cînd a ajuns acasă în seara aceea, după o oră.

„Ce anume?"

„Chestia asta, să mă oboseşti, ai făcut-o înadins."

„Ba nu", a minţit el. Era ridicolă Diana şi chiar urîtă, cum nu fusese niciodată pînă atunci. Deşi făcuse un duş şi se odihnise puţin, avea încă obrajii îmbujoraţi de efort. Sînii ei i se păreau prea mici sau prea moi; Diana, dintotdeauna cu ceva nou în ea, îi apărea acum nu dezagreabilă, ci fadă, deloc atrăgătoare. Îl deruta faptul că tocmai sînii ei îl dezgustau acum, căci ei i se păruseră mereu partea cea mai gingaşă şi primitoare a trupului Dianei.

„Te cunosc, te ştiu prea bine – a insistat ea –, ai făcut-o ca să mă oboseşti, cel puţin ai curajul şi recunoaşte."

„Nu-i adevărat, dar n-ai decît să crezi ce vrei."

S-a dus la baie să facă un duş şi s-a zăvorît înăuntru. Nu închisese niciodată uşa la baie cînd era cu Diana, şi dacă a făcut-o de-astă dată a fost doar fiindcă i s-a părut aiurea să fie deranjat în timp ce se spăla. Deşi ea n-a încercat să intre nici acum, el s-a simţit mai în siguranţă astfel şi mai mulţumit: să fie clar că spaţiul alergărilor lui era absolut intim. N-avea de ce să fie o problemă – s-a gîndit –, nici măcar n-avea de ce să se supere; toate cuplurile, oricît ar fi ele de fericite, îşi oferă cîte un moment de respiro şi, acceptînd asta, nu însemna să recunoşti un neajuns, ci o realitate. I-a şi spus-o mai tîrziu, pe acelaşi ton cu care-şi formulase gîndul, în timp ce se spăla, şi i s-a părut iniţial, după felul în care Diana îl asculta, că-n fond îl înţelegea şi îi dădea dreptate. Şi totuşi n-a rămas cu el în seara aceea, să se uite împreună la filmul de la televizor. A zis c-o durea tare capul şi că prefera să se culce.

* * *

Traduceri. Făcea traduceri. Nu ca el; ea nu făcea o muncă activă ca el – lucra într-un cabinet de avocatură, la acte succesorale –, ci făcea traduceri. Şi barem dacă ar fi tradus texte literare, povestiri sau poezii, viaţa ei ar fi fost scutită de absurd, dar Diana traducea doar manuale de materiale şi echipamente industriale, instrucţiuni de folosire a aparatelor electrocasnice sau indicaţii pentru ridicarea corturilor de vacanţă. Cum putea fi cineva fericit făcînd aşa ceva? Chiar i se părea ciudat că nu se gîndise la asta pînă acum. Lăsînd-o adormită cînd pleca de a-

casă, sunînd-o la prînz şi constatînd că nu se trezise încă, găsind-o lucrînd la calculator cînd revenea acasă, simţea încetul cu încetul că se confunda cu mobila apartamentului: părul lung şi negru, ţinuta neglijentă, socotită comodă, şi papucii de casă. Senzaţia asta îi punea un nod în gît, asemenea plictiselii.

Se ştiau de opt ani, dar poate că încă nu se cunoşteau. La început, l-au atras uşoara ei neputinţă şi ochii. S-au sărutat după două săptămîni şi au făcut dragoste pentru prima oară o lună mai tîrziu, în camera unui motel pe care l-au plătit nemţeşte; întunericul încăperii l-a întristat un pic cînd ea a recunoscut, la sfîrşit, că fusese virgină.

„Ştii, nu ţi-am spus-o ca să nu te sperii, şi fiindcă îmi doream să fii tu“, a zis Diana, şi el n-a ştiut ce să facă, s-o sărute ori să se înfurie, să-i spună c-o iubeşte sau să-şi ia hainele şi s-o ia la fugă.

„Te iubesc“, i-a zis el.

În primii trei ani, au trăit ca atîtea perechi care-şi terminau studiile universitare. Aveau un grup de prieteni şi mergeau împreună la petreceri. În fiecare vară se duceau la plajă (ei îi plăcea sudul), iar de Crăciun ajungeau uneori la schi. Erau rezonabil de fericiţi, nişte fericiţi anonimi, fără drame şi fără prea multe discuţii. Cîteodată se sărutau în maşină, la stop, şi se ţineau de mînă cînd cinau în oraş. Pentru unii, erau cuplul perfect.

În al patrulea an, Diana a plecat în Anglia să predea limba spaniolă. El i-a zis (se certaseră mult în ultimele luni) că probabil or să se despartă, că nici măcar nu trebuia s-o ia în tragic, poate o să cunoască pe cineva, şi el o să întîlnească pe cineva, dar se vor suna în continuare. El a ieşit cîteva luni cu o fată, Marina, care-i amintea de Diana după tunsoare, dar pe care a părăsit-o, fiindcă îl plictisea. Diana îi trimitea scrisori lungi, în care nu spunea absolut nimic, dar care îi trezeau amintirea prezenţei ei simple şi aproape avea certitudinea că femeia asta era hărăzită să-l facă fericit. Cînd s-a întors, a aşteptat-o la aeroport şi s-au sărutat ca doi străini.

„Te iubesc“, a zis Diana, şi el s-a gîndit atunci c-ar fi nedrept să ceară mai mult de la viaţă.

* * *

Anii următori i s-au părut un lent şi inevitabil drum spre căsătorie. Acum îi apăreau altfel, fără a uita însă cît de importantă fusese prezenţa Dianei. În anii aceia începuse să lucreze în cabinetul de avocatură, la acte succesorale, şi îi era greu să-şi mai păstreze simţul umorului după întîlnirile lungi, cînd trebuia, mai des decît şi-ar fi imaginat, să le împiedice pe rude să se devoreze între ele. Cu rare excepţii, era ca şi cum moartea ar fi scos la iveală ce era mai mizerabil în condiţia umană, reducînd totul la acea înverşunată vînătoare de moşteniri.

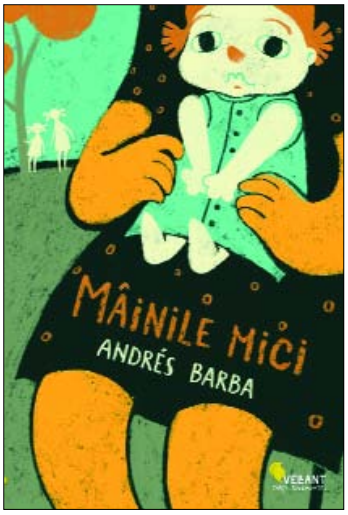

Se liniştea povestindu-i toate astea Dianei, ea devenind astfel o necesitate în viaţa cotidiană; indiferent ce povestea el, pe chipul ei se citeau neîncrederea şi uimirea, neîncredere care, dincolo de indulgenţa manifestată pentru acei indivizi, îl salva: brusc avea senzaţia că aparţine unei alte lumi, total străină de aceea în care era obligat să trăiască.

S-au căsătorit la două luni după ce ea a început să lucreze ca traducătoare. Nunţile i se păruseră întotdeauna oarecum triste şi nici a lui n-a fost o excepţie.

„E doar o formalitate“, îi spusese Dianei cu trei zile înaintea ceremoniei, dar adevărul e că rochia ei îl apăsa ca o moarte albă. Dar nu era o formalitate, nici un spectacol oferit, odată cu masa, unor oameni mai mult sau mai puţin îndrăgiţi, ci elefantul alb al iubirii, pur şi teribil, prăbuşindu-se definitiv în conştiinţă: rochia de mireasă, bărbatul aproape chel susţinînd că e alesul lui Dumnezeu, mama Dianei toată un zîmbet pentru fotografii, „Să sperăm c-o să te ţină; tipul e de beton“ şi alte glume de-ale prietenelor ei, toate bete pe banii lui („Scoate-ţi acum florile astea, Diana“), copilul din cor îmbrăcat în alb, din cap pînă în picioare, sora Dianei cu pălăria aia oribilă pe cap, şi-n toată nebunia asta, el prefăcîndu-se calm. O rugase pe Diana să plece după tort, căci rămînînd însemna să cedezi; să te declari învins de ritualul acelei fericiri forţate, să-i spui da propriei mame, care nu-şi putea ascunde tristeţea la gîndul singurătăţii viitoare, ştergîndu-şi pe furiş o lacrimă ca să nu-i curgă rimelul, să zici da chelnerilor care aduceau deja trabucurile şi tabacherele serigrafiate cu numele lor, da fotografiei („Aşa, încă puţin, acum ia-ţi soţia de talie“) şi da invitaţilor. Cînd au ajuns în apartament – recent mobilat pe atunci – au făcut dragoste cît mai puţin meschin şi temător cu putinţă şi a simţit că înţelege de ce uneori Diana era inhibată de propria-i goliciune: fiindcă îi era teamă, fiindcă o orbea

responsabilitatea, fiindcă propriul ei trup de femeie (ca o cursă de maraton, cînd traseul se pierde în depărtare) era uneori un peisaj pe care îi era frică să-l privească.

* * *

Alergatul era o mare uşurare. Mai ales în zilele de după nuntă, căci nu însemna doar eliberarea de neplăcerea provocată deodată de prezenţa Dianei, ci şi evitarea dispoziţiei lui schimbătoare. Dacă ar fi fost întrebat la ce se gîndea în timp ce alerga, n-ar fi ştiut ce să răspundă. Dincolo de aspectele tehnice legate de efort (energia păstrată pentru trasee mai grele, cînd era mai bine să sprinteze, să reziste cu brio pînă la kilometrul treizeci), alergatul în sine desăvîrşea un act erotic, de mecanism aflat într-o perfectă stare de funcţionare. Ar fi spus, de pildă, că cei ce nu aleargă nu pot înţelege satisfacţia pe care o ai cînd îţi controlezi oboseala, că există momente cînd nici nu-ţi mai simţi corpul (aşa cum te simţi, de regulă, stăpînul propriului tău trup, identificîndu-te cu el), ai senzaţia că ieşi din el, conştientizînd fiecare muşchi, controlîndu-i pe toţi, dar oarecum din exterior, de parcă prin simpla alergare trupul nu-ţi mai aparţine, pentru a fi posedat pe de-a-ntregul.

Şi apoi mai era viaţa din parc, care nu-i era străină. O viaţă care se ţesea, tainic, în chip de relaţii invizibile între toţi alergătorii. Ca o pînză de păianjen de invidii, provocări şi intenţii trecînd din ochi în ochi; a-l judeca pe celălalt nu însemna doar să-l priveşti, ci să ştii dacă alerga de nevoie, să-l depăşeşti cînd era cel mai greu, fără să trădezi nici un fel de efort şi să-l aştepţi apoi ca să repeţi isprava; însemna să compari adidaşii, picioarele, sudoarea, să te supui acelei comparaţii, fără ca ea să devină palpabilă, rostită vreodată.

Pe băiatul cu tricou verde nu-l văzuse din prima zi, dar cînd a început să-l urmărească, a avut impresia că fusese dintotdeauna acolo. A constatat aproape cu plă-

cere că era singurul care putea să-l depăşească. Era slab şi de o frumuseţe aspră, asimetrică, asimetrie păstrată chiar şi-n felul în care alerga; ridica prea mult braţele în fuleu şi părea să nu-i remarce deloc prezenţa. Nu era doar un băiat slab şi roşcat alergînd, ci un element din parc, vizibil, mobil; o viaţă cu nimic deosebită de viaţa copacilor, de aceea cînd l-a întîlnit (lucra la băcănia de lîngă casa lui) nu l-a recunoscut imediat.

„Tu alergi – i-a zis băiatul, în timp ce-i împacheta legătura de sparanghel –, te-am văzut de multe ori alergînd prin parc."

Iniţial l-a cuprins neliniştea: o panteră într-o cuşcă, o voinţă puternică într-un context ciudat.

„Da, a răspuns, şi eu te-am văzut alergînd, te descurci bine."

„Mulţumesc, şi tu la fel."

Se numea Ernesto, şi dacă nu i-a zis Dianei că-l cunoscuse şi stabiliseră chiar să alerge împreună peste trei zile a fost doar fiindcă din ziua aceea, cînd ea voise să alerge împreună cu el, orice discuţie despre alergări fusese trecută sub tăcere, ca prezenţa unei amante inevitabile.

[...]

* * *

Au divorţat o lună mai tîrziu, aşa cum divorţează atîtea cupluri în primii ani de căsnicie: asumîndu-şi eşecul şi sentimentul ridicolului. Absenţa Dianei era asta:

Linişte la baie înainte de a se băga în pat.

Un spaţiu gol în dulap.

Amintirea unor glasuri şi a unor fotografii.

Ea a plecat într-o miercuri după-amiază, pe o căldură primăvăratică, sufocantă, după ce a tras jaluzelele ca să nu intre arşiţa, în chip absurd, ca un sinucigaş care-şi împăturește hainele – pe care n-o să le mai poarte niciodată – înainte de a se arunca în mare. De restul s-a ocupat soră-sa care, după o tăcere în care se ghicea ura, l-a însoţit pe avocatul cu hîrtiile ce trebuiau semnate pentru formalităţi juridice; hîrtii semnate de o Diană aflată deja departe de el. De la soră-sa a aflat, într-un mod mai degrabă răutăcios – informaţia seacă urmărind provocarea suferinţei –, că Diana consulta un psiholog şi lua pastile; totuşi, nu l-a cuprins mila, ci bucuria aproape vinovată, ştiind-o departe de el, poate gata să fie fericită, într-o nouă viaţă.

Să alerge era o adevărată uşurare în zilele acelea, cînd tăcerea din casă devenise obişnuinţă, ieşea din casă mai mult ca oricînd, fiind singura opţiune posibilă. Dacă ar fi fost întrebat dacă era fericit, n-ar fi ştiut ce să răspundă. Poate ar fi zis că se simţea gol pe dinăuntru, iar dacă asta nu era fericirea, cel puţin semăna cu o senzaţie de liniște, nicicînd trăită, ce nu trebuia numită

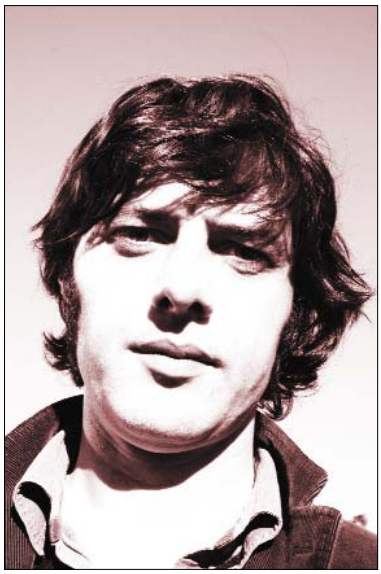

ori împărtăşită, care nu-l făcea mai puţin bucuros, ci (în mod ciudat) ceva mai real. A constatat că momentele în care se socotise fericit îl făcuseră să-şi împărtăşească bucuria, s-o strige în gura mare, iar actuala lui stare de spirit îi părea mai reală fiindcă nu mai simţea acea dorinţă, căci numind şi împărtăşind bucuria cu cineva nu adăuga nimic simplei satisfacţii de a alerga.

Treptat se închista ceva şi în el: nevoia de ceilalţi s-a micşorat, apoi a încremenit şi, chiar dacă nu-l deranja prezenţa celorlalţi oameni, se îndepărta de ei iute, simţindu-i inutili, aşa cum se simţea – acceptînd asta – şi el.

Primele patru luni fără Diana l-au plonjat într-un hău: avea impresia că n-o să ajungă nicicînd să se cunoască. Comentariile celor din jur îi subliniau schimbarea, atribuind-o divorţului, cînd de fapt nu Diana era cauza transformării lui, ea fiind doar lestul care-l împiedica să atingă noua stare de spirit, în care se regăsea în chip firesc. N-avea remuşcări, dar absenţa Dianei era prea reală, prea palpabilă: tocmai această absenţă îi părea benefică, purificîndu-l şi făcîndu-l mai bun decît era în realitate.

* * *

Începea vara cînd s-a întîlnit cu Ernesto în parc, în timp ce se încălzea înainte de alergări. Nu se mai văzuseră de la maraton şi, cînd l-a zărit de departe, s-au privit, nesimţind nici plăcere, nici dezgust, doar ceva aidoma fiorului care-i umezea mîinile cînd mai găsea cîte o fotografie a Dianei prin casă; ceva care-i restituia, fără să-l supere, amintirea lui de odinioară, care-l jena oarecum. Nu s-a apropiat de el fiindcă n-ar fi ştiut ce să-i spună, dar nici nu şi-a îndepărtat privirea. Şi-a continuat încălzirea şi, după cîteva clipe, l-a văzut pe Ernesto apropiindu-se. Părea că timpul stătuse în loc; poate avea să-l întrebe, ca în prima zi cînd se întîlniseră: „Tu alergi, nu-i aşa? Te-am văzut aici, în parc, de multe ori", dar în loc de asta s-a oprit în faţa lui tăcut şi a rămas acolo, ameninţător, pînă cînd l-a întrebat el:

„Ce vrei, Ernesto?"

„Să afli adevărul", a zis.

A urmat o clipă de tăcere, justificată oarecum de tonul solemn folosit de Ernesto. Un alergător a trecut repede pe lîngă ei şi l-au urmărit amîndoi cu privirea pînă a dispărut după nişte copaci. Era cald.

„Ştii foarte bine că nu m-ai învins la maraton, că te-am lăsat s-o faci", a continuat scîrbit, afişînd o moacă de orgoliu rănit, şi a aşteptat tăcut, sperînd ca el să aibă curajul să-l contrazică. Dar n-a făcut nimic, căci brusc înfrîngerea i s-a părut la fel de absurdă ca şi victoria. Oferindu-i-o lui Ernesto, nu adăuga nimic viitorului, aşa cum lumina şi căldura din parc nu adăugau nimic după-amiezii.

„Presupun că vrei să ştii de ce-am făcut-o."

„Da", a răspuns fără curiozitate, înţelegînd că Ernesto voia să-şi descarce sufletul.

„M-a rugat Diana. Ea mi-a cerut să te las să cîştigi." Ernesto rostise repede cuvintele acelea, atent la reacţia lui, şi a părut mulţumit, fiindcă a zîmbit constatîndu-i uimirea.

„Diana?"

„Da, ştia că alergăm împreună. Uneori venea să ne privească alergînd, dar tu nici măcar n-o vedeai."

„Diana", a răspuns el, gîndindu-se c-ar fi fost mai puţin surprins dacă Diana însăşi ar fi apărut acolo, mărturisindu-i acest lucru.

„Credea că, dacă învingi, relaţia voastră se va îmbunătăţi."

„Ţi-a zis ea asta?"

„Da, era disperată. Cînd a vorbit cu mine a început să plîngă."

Ernesto se complăcea să insiste asupra acelor detalii, de parcă abia acum repurta victoria şi voia să profite de ea, s-o savureze. I s-a făcut silă de Ernesto, mai degrabă fiindcă ştia atîtea lucruri despre viaţa Dianei, nu pentru acuzaţia de a fi făcut-o nefericită.

„Mai ai să-mi spui ceva, Ernesto?"

„Da... Mi-e silă de tine."

Se auzeau paşii şi respiraţia unui alergător, dar nu s-au întors să-l privească. Au simţit iar căldura; parcă aerul răspundea intensităţii privirilor lor. Ernesto a plecat fără o vorbă şi el l-a aşteptat degeaba să se întoarcă, ca să-l privească pentru ultima oară.

Se înserа pe 7 mai, în cea mai bună dintre lumile posibile. Să alerge era unica opţiune: cea mai pură şi mai absurdă.

traducere din limba spaniolă
Luminiţa Voina-Răuţ

Ioana Bot

Hainele cele noi ale unui Guru second hand

Editura Lux Sublima există (www.luxsublima.ro), la fel şi S.C. Ganesha Publishing House LTD Bucureşti (pentru cei ce mai cred că sensul e „englezesc“, precizez că este „decît“ o *printing and advertising LTD*, printre clienţii căreia se prenumără Rehau, Colgate-Palmolive sau Rigips S.A., iar *nu o editură*, cum pretinde...), şi ele aşteaptă „comenzile dumneavoastră binefăcătoare“ la adresele... etc. Ce putem comanda atît de *binefăcător* de pe site-urile lor? Cărţi de spiritualitate, texte revelate şi comentate; eu le-am găsit şi în rafturile unei elegante librării clujene, alături de cele ale lui Dalai Lama, Arsenie Boca etc. Să fim bine înţeleşi: nu contest dreptul nimănui de a opta pentru religia care i se potriveşte, ceea ce mă intrigă e lipsa de profesionism (trădînd dispreţul faţă de cititor, adică – tocmai faţă de credinciosul potenţial) cu care Lux Sublima caută să (ne) ademenească. E vorba despre un volumaş cît să încapă în buzunar, semnat de însuşi Gregorian Bivolaru, „profesor yoga“, cum zice pe copertă, şi care ne promite *Unele secrete simple* (2012); să fie o carte originală? Engleza unei nedezvăluite surse (căci nu toate secretele se pot spune neiniţiaţilor) ţîşneşte palimpsestic de sub titlu, îţi vine să vezi *„Some Simple Secrets“*, ceea ce s-ar traduce corect cu totul altfel – „cîteva secrete mici/la îndemîna tuturor“. În loc de obligatoria Descriere CIP a Bibliotecii Naţionale, cartea are un rezumat menit să-l afunde, probabil, pe cititor în ceaţa dintîi, de unde revelarea secretelor îl va scoate: după subtitlul „Prin intermediul gramului de practică ele ne oferă posibilitatea descoperirii unor roade dătătoare de armonie şi fericire în viaţa de zi cu zi“, urmează caseta CIP „Unele secrete inspiratoare universal valabile ale înţelepţilor care ne oferă, cînd sînt integrate într-un mod rodnic în viaţa noastră de zi cu zi, bucurie, armonie, bunăstare, fericire şi sănătate.“ Aţi înţeles tot? E explicat (pardon: revelat) clar? Ei da, există detalieri, care să ne ajute a „aprehenda“ (verbul îi place profesorului) învăţăturile noii religii: „valoarea evidenţiază o importanţă cu totul aparte pe care o are ceva anume“, „pentru a avea cu adevărat şi a manifesta o anumită valoare ce evidenţiază o calitate şi implică o frumuseţe uneori interioară, trebuie ca, înainte de toate, să fim canalul prin care ea se manifestă din plin.“ Cunoaşterea „secretelor“ ne fereşte de rău; iată unul din secretele promise: „este necesar să fim lucizi şi să observăm cu atenţie şi detaşare acele tendinţe nefaste ce pot să apară, luînd imediat măsurile ce se impun pentru a evita ca aceste rezonanţe nefaste, malefice să fie hrănite, să crească apoi şi să se amplifice în timp.“ Sfaturile maestrului ating, estimp, culmi ale tautologicului („Un om care se complace într-o rea tovărăşie se află, de fapt, într-o proastă tovărăşie...“), într-o retorică goală de conţinut şi plină de importanţa propriei imposturi.

Poate că acesta este aspectul cel mai fascinant al opusculului revelat de marele profesor yoga viitorilor săi adepţi. Nu faptul că ilustraţii cu fete de la pagina 5 ieşind umede (şi practic goale) din valuri convieţuiesc cu desene de Leonardo da Vinci sau de Blake şi cu virgule între subiect şi predicat, nu asemenea gesturi şi gusturi semidocte dau, totuşi, măsura „înţelepciunii“ cărţii. Nu parada de referinţe filozofice din *Glosarul* final (în sine, o capodoperă, pendulînd între preţiosul absurd şi comicul tautologic), nu dansul elefantului rătăcit în bibliotecă (după care „marii sfinţi creştini“ au intrat în polemici despre iubire cu Descartes, de pildă), nu ele mă sperie. Ci uşurinţa cu care autorul (autorii?) maschează suficienţa unei compilaţii din americanele scrieri motivaţionale într-un text cu pretenţii de revelaţie religioasă, fără a spune nimic, dar pretinzînd a dezvălui esenţialul unei noi doctrine – de o sărăcie spirituală, care ar fi, ea, comică, dacă nu ar fi înfricoşătoare.

DILEMATECA VĂ RECOMANDĂ

■ Uluitorul album dedicat poeziei lui K.P. Kavafis, *Alfabetul poetic,* editat în 12 limbi (de Elena Lazăr şi Liviu Franga) la Editura Omonia şi ilustrat cu lucrări ale pictorului Gheorghe I. Anghel, cu un epilog semnat Jacques Bouchard. Dintre cele 24 de poeme (cîte unul pentru fiecare dintre cele 24 de litere ale alfabetului neogrecesc), iată-l, în traducerea Elenei Lazăr, pe cel dedicat *Voluptăţii:* „Balsam şi bucurie vieţii mele, amintirile acelor ore / cînd am găsit şi-am păstrat, cît mi-am dorit, voluptatea. / Balsam şi bucurie vieţii mele, mie, care-am urît întotdeauna / plăcerile iubirilor de rutină.“ (Simona Sora)

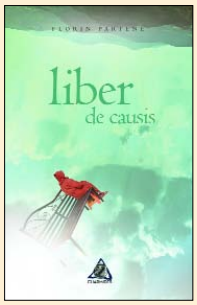

■ Florin Partene, *Liber de causis*, Editura Charmides, 2013, un volum de poeme despre singurătate şi iubire şi despre cum pot ele trăi bine-mersi împreună. Un volum de poeme la care veţi suspina şi veţi zîmbi în acelaşi timp. Un volum de poeme foarte bun. (Luiza Vasiliu)

■ *Dans la maison (În casă),* filmul lui François Ozon (care rulează pe ecranele noastre), e unul foarte literar. Ficţiunea şi mecanismele ei sînt vinovate pentru toate răsturnările de situaţie. O poveste deşteaptă şi simpatică, în care curiozitatea şi perversitatea cititorului sînt radiografiate cu cinism şi cu umor. Un film ca o dedicaţie specială pentru amatorii de literatură în general. (Ana Maria Sandu)

■ *Exerciţii pe ritm de pace*, albumul hip-hop al lui Norzeatic, un adevărat poet al timpului său: „Ştiinţa e o armă, viaţa – o afacere / Şi orice populaţie, o piaţă de desfacere. / Şi cum noul El Dorado este Roşia, / Cine dă dolaru' crede c-o şi ia. / Pentru mine aur, platină şi argint sînt la fel, / Nu ştiu ce-a avut Mendeleev de le-a separat în tabel, / Formează-un mix omogen cu celelalte metale, / Nu-i normal să le desparţi cu cianuri letale. /.../ Dar e o lege şi nimeni nu poa' s-o nege, / Om cu om se-nţelege, seamănă şi culege, / Tras de curent sau atras de curente, / Separat doar d-un alt fel de unelte. /.../ Ştiinţe sociale, fizică nucleară –, / Tot chimia interioară e superioară. / Între ritmuri de petrecere şi rituri de trecere, / Aspir în tăcere către-o deplină-nţelegere.“ (Marius Chivu)

Mircea Ivănescu, *Biografii imaginare. 11 poeme rostite la radio ilustrate de Constantin Popovici,* Cuvînt înainte de Simona Popescu, Editura Casa Radio, 2012, 18 lei

M.I.

Să aduni înregistrări rare cu vocile unor mari scriitori, ascunse prin cine ştie ce cotloane ale arhivei Radioului public – iată o activitate de restituire culturală cu adevărat remarcabilă, pe care o fac, de cîţiva ani, redactorii şi documentariştii Editurii Casa Radio. Rezultatul este o colecţie de cărţi cu CD care numără deja 16 titluri, alcătuind Seria „Colecţionarul de voci“, ce include nume de prim rang ale literaturii române, precum Arghezi, Miron Radu Paraschivescu, Leonid Dimov, Ana Blandiana sau Mircea Cărtărescu.

Publicarea volumului *Biografii imaginare* readuce în atenţia cititorilor un mare poet, adorat de tinerii scriitori de astăzi, dar, în acelaşi timp, destul de puţin cunoscut marelui public. Asta, în primul rînd, pentru că Mircea Ivănescu n-a fost niciodată o vedetă; apoi, nevenind pe linia modernismului „înalt“, mallarméean, să-i zicem, poezia ivănesciană nu e ceea ce se învaţă îndeobşte la şcoală că e poezia. Narativitatea, biografismul, apelul la personaje, livrescul, numeroasele paranteze şi eschive auctoriale au făcut, de la bun început, ca poezia lui Mircea Ivănescu să fie *altceva* şi inclusiv receptarea sa critică să o menţină undeva în zona „pentru iniţiaţi“. Ironic, cumva, atîta vreme cît autorul însuşi mărturisea strădania sa de a scrie „o poezie care să nu aibă cîtuşi de puţin caracterul unei puneri în pagină sau a unei atitudini, ci o poezie care să fie tot atît de naturală ca şi oricare dintre actele obişnuite de viaţă, ca şi o vorbire sau ca şi o mărturisire“ (în interviul acordat lui Ion Drăgănoiu, inclus în carte şi pe CD). Adevărul este că marea parte a poeziei ivănesciene chiar aşa sună, ca o relatare în privat, între patru ochi, sau ca o notaţie pe un caiet personal, a unor trăiri pe care le încearcă poetul la timpul prezent. Cu tot livrescul lui, Mircea Ivănescu nu e un poet „dificil“, în sensul de ermetic, dimpotrivă, poezia lui ar putea fi înţeleasă de oricine (mai puţin acele poeme care operează la vedere cu concepte filozofice, dar asta e o discuţie separată). Iată un fragment dintr-un poem cuprins în *Biografii imaginare*, intitulat „Amintire pentru la vară“: „Să regăseşti o fiinţă – de pildă, ascultînd-o rîzînd, / şi asta îţi aminteşte deodată de o stradă cu mult / soare, şi două fiinţe foarte tinere, ieşind printr-o poartă / înaltă, de lemn, din gangul unei case urîte şi vechi – / şi fata rîdea, cu ochii micşoraţi în soarele alb, / şi el alerga să o prindă – şi tu îi priveai / cu un fel de invidie – dar ştiind – spunîndu-ţi că este sigur / că şi tu vei face odată la fel. – şi acuma a trecut totul. / n-ai să mai fugi niciodată într-un soare atît de imens / încît este decolorat – pe o stradă cu case vechi, şi murdare, / după vreo fată, cu părul jucîndu-i pe umeri, / şi ochii mici (...)“ Nimic mai simplu, nimic mai natural. Lirismul vine din spatele cuvintelor, nu din combinaţiile lor. Şi totuşi, din cînd în cînd, în acest calm al povestirii irumpe cîte o metaforă uluitoare care dă, abia ea, măsura forţei poetice a lui Ivănescu: „şi rămîn zdrenţele, mai departe, străine, / şi fără adevăr, ca şi clipele de acum, / care se sfîşie jupuindu-se lent / de pe chipul timpului care-mi stă în faţă, / orb.“

Pe CD, vocea lui Mircea Ivănescu sună la fel de natural şi necontrafăcut precum poezia. Poetul pur şi simplu citeşte cu un ton egal: nu recită, nu interpretează. Foarte interesant este şi interviul din final – din care am citat deja –, datînd din februarie 1970, unde găsim şi profesiunea de credinţă a lui Mircea Ivănescu: „Eu sînt de părere că poezia (...) e un act grav, un act care angajează cu o sinceritate liminară pe cel care încearcă s-o facă.“

Biografii imaginare se adresează şi celor care abia acum se familiarizează cu universul poetic al lui Mircea Ivănescu, dar şi fanilor, care vor să aibă acasă un obiect de colecţie. Prin această serie de recuperări, mi se pare că Editura Casa Radio, ca parte din Radio România, îşi face datoria în mod exemplar.

Luminiţa Corneanu

MARGENTO, *Nomadosofia. Poem graf* / *Nomadosophy. A Graph Poem,* Casa de Editură Max Blecher, 2012, 40 lei

MARGENTO
Poezia fără frontiere

Poet bilingv (anglo-român), profesor, eseist şi traducător, lider al trupei de poezie, action painting şi jazz-rock MARGENTO, Chris Tanasescu a publicat pînă acum patru volume de versuri – *La răsăritul temniţei* (1994), *România cu amănuntul* (2008), *Hermaia* (2009), *Cartea de la Curtea şi alte 9 topologii* (2010) – care mizează pe conjuncţia dintre experiment şi autenticitate, pe orchestrarea baroc-polifonică de „voci“ şi limbaje articulate muzical, într-un registru variat, plecînd de la biografism şi de la vocabula neaoşă de epitalam ţigănesc, pentru a ajunge, finalmente, prin sublimări succesive, la o figuraţie simbolic-vizionară ritmată solemn, în cadenţele versetului iniţiatic. Spre deosebire însă de cărţile anterioare, cea mai recentă apariţie editorială este semnată MARGENTO, autorul asumîndu-şi acum rolul unui simplu membru al trupei, al unui poet printre alţii, dar şi al unui *chef d'orchestre* ce asamblează, după propria mărturie, „un poem graf“, „o carte colaborativă la care contribuie poeţi din toată lumea după principiile grafurilor matematice şi spiritul *jam session.*“

Dincolo de subtilităţile analogiilor ezoterico-matematice implicate în compoziţia cărţii de faţă, e de reţinut faptul că, la originea acestui demers simplu şi sofisticat totodată, se află o concepţie democratică, profund umanistă (şi umanitaristă) despre poezie şi artă, care afirmă libertatea neîngrădită a individului, în linia ideologiei pacifist-universaliste a comunităţilor *hippies* de odinioară. Chiar numele trupei indică revendicarea comună de la o conduită etică de maximă austeritate, reclamînd necesitatea asumării marginalităţii sociale drept formă de asceză preliminară în vederea selecţiei celor „aleşi“ să ilustreze condiţia de nomad a poetului autentic. De altfel, în poemul care dă şi titlul volumului, lucrurile sînt explicate cît se poate de clar („Rimbaud spunea că a călători / este facultatea tipică a / poetului“), cu nuanţa că poezia însăşi ajunge să fie înţeleasă în felul unui dialog viu, peste mode şi timp, cu autori şi literaturi de pe toate meridianele: „şi astfel, umblînd cer / şetor de la un poet la altul, / descoperi spre ziuă că din ce-ţi a / minteşti din fiecare poţi com / pune un vers: aşa-ţi spun ei unde-i de mers“ („Nomadosofia“).

Nu întîmplător, sesizînd însemnătatea eufoniei ca element-cheie în vederea depăşirii limitelor lingvistice şi a configurării unui limbaj universal, Doris Mironescu remarca, într-o cronică recentă din *Suplimentul de cultură* („Transatlanticul Tanasescu“), eficienţa extraordinară în plan estetic a acestui „principiu de corespondenţă a lumilor în poezie“. Corespondenţa nu este însă numai sonoră, cum s-ar putea crede. Spre deplina edificare a cititorului, am ales un poem aparţinînd lui Yu Xuanji, autoare despre care aflăm din lista lămuritoare de la sfîrşitul volumului („MARGENTO. Trupa, traducătorii“) că ar fi trăit între 844 şi 868 şi că ar fi fost, pe rînd, „curtezană, apoi concubină abandonată şi, într-un final, călugăriţă daoistă“, condamnată la moarte pentru că şi-a ucis, din gelozie, camerista de la mănăstire.

Iată textul: „Cînd n-ai prieteni, ce nesfîrşit de departe sînt toate... / Am umblat ziua întreagă s-amanetez rochii brodate. / Oglinjoara mi-e năclăită, buclele-ncîlcite; / vasul cu tămîie-i cald încă, dar moscul abia se mai simte. / Ce frumos, dragă domnule, mi-ai lăsat un poem primăvăratec, / deşi, ce proastă, eu azi n-am primit ziua-n casă. / Să nu vă fie urît să mai bateţi drumu-ncoace o dată; / sălciile, prunii-nfloriţi, nu-i aşa?, acum au mireasmă“ („Rimînd cu poemul altcuiva“).

Prin astfel de subtile, dar cît se poate de firești „corespondenţe“, Chris Tanasescu reuşeşte uimitoarea performanţă de a demonstra că poezia rămîne, de fapt, unicul limbaj traductibil, literalmente şi în toate sensurile. Măcar din acest motiv, mai mult decît un experiment literar printre altele, *Nomadosofia* este o carte-eveniment care îşi aşteaptă, încă, cititorii.

Antonio Patraş

LITERATURĂ

Virginia Woolf, *Orlando. O biografie,* traducere din limba engleză și note de Antoaneta Ralian, Prefață de Dana Crăciun, Colecția „Raftul Denisei“, Editura Humanitas Fiction, 2013, 35 lei

Nemuritorii: Orlando și Orlanda

Nu cred că Virginia Woolf a publicat faimosul său eseu *A Room of One's Own / O cameră separată,* la doar un an (1929) după apariția romanului *Orlando. A Biography / Orlando. O biografie* (1928) – roman reintrat, iată, după mult timp, pe piața românească de carte, grație traducerii excepționale semnate de doamna Antoaneta Ralian și inițiativei cunoscutei colecții epice coordonate de doamna Denisa Comănescu la Humanitas Fiction. Textul respectiv pune în termeni ideologici clari ceea ce ficțiunea încercase, mai devreme, să trateze pe plan alegoric. În *O cameră separată,* Woolf creează un personaj interesant – cu numele sugestiv de Judith Shakespeare (o prezumtivă „soră a lui Shakespeare“) –, menit să pună în dezbatere o problemă veche a civilizației umane: de ce nu avem pînă azi o *scriitoare* de talia creatorului lui *Hamlet?* Sînt femeile mai puțin dotate artistic decît bărbații, sau răspunsul trebuie căutat în factorii așa-zișI „extra-canonici“? Varianta a doua este, desigur, adevărată și, enunțînd-o, prozatoarea britanică deschide una dintre direcțiile importante din teoria (post)modernă asupra interpretării canonului estetic. Selecția critică a operelor literare fost influențată mereu de elemente externe scrisului, unul major fiind *genul.* Woolf observă faptul că, în cultura tradițională, femeia este exclusă din exercițiul creator *identitar,* nu *intelectual* ori *vocațional,* așa explicîndu-se „imaterialitatea“ istorică a scriitoarei „Judith Shakespeare“. Din unghiul stereotipurilor ancestrale, o femeie-artist ar fi părut „un monstru“ – după cum bine spune un personaj creionat de Charlotte Brontë încă din secolul al XIX-lea.

În *Orlando,* ideea tribulațiilor intelectuale feminine, în interiorul vechilor lumi patriarhale, ia forma unei parabole extrem de rafinate, ce face din acest roman o scriere singulară nu numai în opera lui Woolf, ci și în literatura europeană interbelică în general. Orlando e un poet al epocii elisabetane (lucrează de mulți ani la un text amplu, intitulat *The Oak-Tree / Stejarul),* intrat în cîteva legături amoroase stranii. Bătrîna regină Elisabeta I însăși îl acceptă ca amant, pentru o scurtă perioadă, după care protagonistul are o relație intensă cu Sașa, o prințesă din anturajul diplomatic rus (ea va pleca însă, intempestiv, înapoi la Moscova, lăsîndu-l neconsolat pe erou). În paralel, Orlando este hărțuit de arhiducesa Harriet, iremediabil îndrăgostită de el. În plină derută sentimentală, poetul (frecvent ridiculizat, pentru modul său de a scrie, de către un scriitor celebru și, prin urmare, „canonic“, Nicholas Greene) hotărăște să preia oferta regală de a funcționa ca ambasador al Angliei la Constantinopol. Aici, în fond, asistăm la punctul culminant al romanului. După un somn prelungit, diplomatul Orlando se trezește... femeie. Aceeași identitate suferă o insolită mutație de gen. „Orlanda“ va debuta așadar în malaxorul istoriei falocentrice. Spun „istorie“, întrucît personajul transformat devine, totodată, și nemuritor. Trăiește secole întregi, încercînd să-și publice poemul. Abia în 1928, sarcasticul Nicholas Greene (și el fără moarte!) îi laudă secularul text liric *Stejarul,* i-l publică și i-l promovează entuziast. *Femeia* a ieșit, în sfîrșit (după o inițială schimbare de sex și o viață de sute de ani) din starea de marginalitate culturală, înaintînd, curajos, către centralitate (totuși doar cu „acordul“ creatorilor de canon artistic!).

Mulți vor să limiteze contextul romanului la indicația biografică din subtitlu și să vadă în Orlando-Orlanda transfigurarea iubitei lesbiene a Virginiei Woolf – Vita Sackville-West (mare amatoare, se pare, de jocuri homoerotice, care implicau deghizarea masculină). Ipoteza se susține parțial. *Orlando* rămîne o capodoperă a literaturii universale, în primul rînd prin extraordinarul său joc imaginativ, combinat fin cu mentalitarul inovator.

Codrin Liviu Cuțitaru

POLITOLOGIE

Diane Ducret, *Femeile dictatorilor,* traducere din limba franceză de Doina Jela Despois, Editura Curtea Veche, 2013, 32 lei

Seducția puterii

On n'est pas couché, talk-show pe France 2. E trecut de 11 noaptea, iar invitații discută cu multă însuflețire. Despre o carte. Autoarea, o tînără frumoasă și distinsă, răspunde elegant și precis tirului de întrebări venit dinspre criticii culturali de serviciu ai emisiunii. Ritm alert, invitați inteligenți, show cultural remarcabil. Subiectul: femeile dictatorilor.

Istoric și filozof ca formație, jurnalist ca profesie, Diane Ducret reușește să vină cu o perspectivă proaspătă asupra vieților ieșite din comun ale dictatorilor. Premisa de la care pornește este aceea că, dincolo de ideologie și putere militară, forța dictatorilor a stat în puterea lor de seducție. Capacitatea de a le fascina pe femei, mai întîi la nivelul vieții personale, iar apoi la cel de masă, reprezintă una dintre armele cele mai de temut pe care aceștia le-au avut la dispoziție. Cine s-ar fi gîndit că Hitler a primit mai multe scrisori de dragoste decît Mick Jagger și membrii formației Beatles la un loc? Că unele dintre ele începeau cu „dragă Adi“, iar altele conțineau certificate de căsătorie deja completate, cărora le mai lipsea doar o semnătură? Că tinerele fasciste îi trimiteau poezii de dragoste și bomboane lui Mussolini?

De la intelectuala socialistă Angelica Balabanoff, cea care l-a format ideologic pe Mussolini, și pînă la Eva Braun, de la cele două Nadii, soțiile lui Lenin și Stalin, și pînă la Jiang Qing, ultima soție a lui Mao și artizana Revoluției Culturale în China, de la Catherine, abila împărăteasă principală a lui Bokassa, și pînă la Elena Ceaușescu, avem un set de portrete de femei cît se poate de diferite. Comune sînt atracția irezistibilă pe care o simt față de acești bărbați puternici și devotamentul cu care îi urmează.

Cartea e scrisă ca o colecție de povestiri spectaculoase și pline de dramatism. Autoarea alege, cu bună știință, stilul narativ, în dauna unui discurs sec, academic. Nu avem studii comparative și tipologii, avem în schimb un set de personaje-femei care iubesc, suferă, luptă și se sacrifică. Ducret încearcă să-și înțeleagă eroinele și să empatizeze cu ele. Faptul că i-au iubit cu pasiune pe acești bărbați imposibili și incapabili să li se dedice în totalitate le umanizează și mai estompează din imaginea negativă rezultată din asocierea multora dintre ele cu setea de glorie și de putere.

Aceste femei le înțeleg și le satisfac dictatorilor nevoia de dominație absolută, renunțînd adeseori la ele însele. Soția lui Lenin, Nadia, acceptă să trăiască alături de Inessa, amanta acestuia, una din soțiile lui Mao, Hu Zizhen, îl însoțește, însărcinată în cinci luni, în Marșul cel Lung. În unele cazuri, devotamentul merge pînă la capăt, eroinele mor împreună cu dictatorii pe care i-au urmat o viață întreagă, ca în cazul Evei Braun sau al Elenei Ceaușescu. Tot ele sînt cele care au curajul să le spună verde în față ce simt. Nadia e singura care îi spune lui Stalin adevărul despre el însuși: „Ești un călău, asta ești! Îți chinui soția, pe propriul fiu și tot poporul rus!“ La rîndul său, infidelul Mao este gratulat de geloasa Hu Zizhen cu apelativele „fiu de porc“ și „ou de broască țestoasă“.

În paralel cu portretele femeilor, cartea oferă și o galerie de profiluri ale dictatorilor, care devin pe alocuri personaje principale, femeile părînd a fi doar poarta către intimitatea acestora. Dacă în cazul scrisorilor de dragoste, avem de-a face cu o documentare istorică solidă și credibilă, în alte locuri, sursele sînt ceva mai puțin consistente. Este cazul capitolului despre Elena Ceaușescu, unde referința principală sînt memoriile generalului Pacepa. Lipsa unei grile analitice și a unor concluzii generale împiedică încadrarea cărții în categoria studiilor științifice, sacrificiu necesar pentru a păstra intactă savoarea lecturii unui excelent best-seller politico-istoric.

Bogdan Barbu

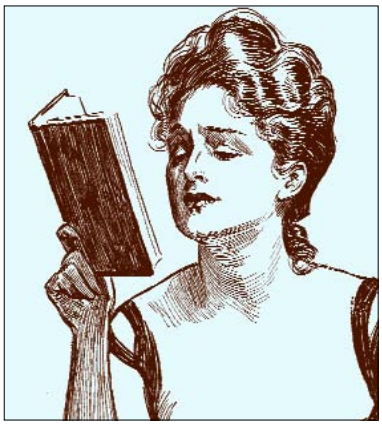

FILOZOFIE

Cătălin Cioabă, *Filozoful şi umbra lui. Turnura gîndirii la Martin Heidegger şi Ludwig Wittgenstein,* Editura Humanitas, 2013, 59 lei

Ce este o răsturnare filozofică

Cătălin Cioabă a avut o idee strălucită cînd a mascat, sub chipul unei comparaţii a filozofiilor lui Heidegger şi Wittgenstein, o înţelegere a unui fapt simplu, universal şi uman: că viaţa pleacă de la efortul de a supune fără rest lumea, dar că poate ajunge, spre propria înţelepciune, la cunoaşterea restului pe care lumea îl lasă în faţa efortului de a o constrînge, alimentînd efortul, iniţial nesocotit, de a supune tot ce minţii îi iese în cale. Genul literar al cărţii este o subtilă replică la *Vieţile paralele,* pentru că ea nu compară doi filozofi, ci doar constată un aspect comun în turnura gîndirii lor (p. 59): „Dacă pentru Heidegger atingerea (...) dintre ontic şi ontologic reprezintă o provocare spre a gîndi mai tîrziu fiinţa însăşi în afara unui «fundament ontic», cuplarea dintre logică şi etică reprezintă la Wittgenstein (...) punctul nevralgic din *Tractatus* care provoacă întreaga «turnură» ulterioară a filosofiei sale.“ Pentru că fiecare din cei doi ştie să se distanţeze de sine datorită unui motiv intern al primei etape a gîndirii sale, Cătălin Cioabă concentrează cu precizie efortul cărţii sale pe înţelegerea măsurii în care cei doi obţin, fiecare, această distanţă. Formal (p. 32), cartea spune că această măsură poate explica locul de întîlnire al experienţei celor două răsturnări. În conţinut (pp. 224-226), cartea spune că fiecare dintre cei doi a explicat constituirea sensului experienţei, fie în analitica existenţială din *Fiinţă şi timp,* fie în *Tractatus,* dar că amîndoi au încercat o experienţă uimitoare, a unei răsturnări venite dinspre obiectul de cercetare şi care i-a constrîns să vadă în obiectul *de explicat* ceea ce era motorul explicaţiei înseşi. Şi, în plus, că acest efect îi convinge pe ambii gînditori că limba este locul predilect al analizei întrebărilor originare ale fiinţării umane, de la teoria jocurilor de limbaj pînă la elogiul limbii-casă a fiinţei.

Cartea este asimetrică. Ea este o laborioasă analiză a tensiunii pe care „identitatea“ dintre analiza limbajului şi etică, proclamată de *Tractatus,* o acumulează pînă la explozia răsturnătoare de perspectivă din *Cercetările filozofice*. Subsidiar, Heidegger este martorul însoţitor şi apelat tacit al lui Cătălin Cioabă, în timpul dedicat analizei lui Wittgenstein. Însă concluziile cărţii trimit în acelaşi sens: că experienţa gîndirii lasă mereu o „umbră“ (concept riguros husserlian, p. 138) pe suprafaţa obiectului ei care, departe de a fi semnul eşecului abordării, este tocmai semnul filozofării rezultate în urma întîlnirii inexprimabilului.

Am două remarci: 1. Că experienţa „răsturnării“ nu este singulară, iar exemple sînt: nu avem textele lui Augustin de dinaintea convertirii, dar avem senzaţionala prefaţă a *Proslogion*-ului lui Anselm, care vorbeşte despre naşterea înţelegerii naturii absolute exact din răsturnarea şi eşecul gîndirii care făcea efortul de a-şi cuprinde obiectul. Apoi, avem afirmaţia lui Eckhart din prima *Întrebare pariziană,* în care el spune: „nu mai consider“ că Dumnezeu este fiinţă, ci că el „este înţelegere“, angajînd, prin răsturnarea propriei cariere filozofice, un nou drum al conceperii raportului dintre fiinţă şi gîndire. 2. Oare nu cumva „răsturnarea“ lui Eckhart, unde preeminenţa înţelegerii faţă de fiinţă naşte o tradiţie, este responsabilă pentru modul în care cei doi gînditori de aici au înţeles să pornească în prima etapă a drumului lor, pentru ca răsturnarea să fie, de fapt, o refacere inversă a traseului istoric deschis de marele renan? Chiar şi dovedirea erorii acestei sugestii ar putea adăuga lumină într-o temă chestionată înţelept de Cătălin Cioabă.

Alexander Baumgarten

ISTORIE

Marian Coman, *Putere şi teritoriu. Ţara Românească medievală (secolele XIV-XVI)*, Editura Polirom, 2013, 27,95 lei

Ţara Românească, un stat compozit

S-a spus adesea că o teză de doctorat este echivalentul academic al probei de măiestrie din breslele medievale. Ea atestă capacitatea noului doctor de a produce independent cunoaştere ştiinţifică. Pe de altă parte, tema şi modul de abordare fiind stabilite în urma „negocierii“ dintre doctorand şi conducătorul de doctorat, rezultatul este, mai frecvent, o lucrare „corectă“, decît una spectaculoasă, revoluţionară. Teza domnului Marian Coman reprezintă însă o fericită excepţie: este vorba de o carte realmente importantă, atît prin tematica abordată, cît şi prin implicaţiile concluziilor la care ajunge. Gestată îndelung, sub îndrumarea profesorului Andrei Pippidi, ea combină, în mod fericit, acribia documentării, rigoarea argumentaţiei şi îndrăzneala intelectuală. Autorul stăpîneşte atît izvoarele de epocă, fie ele latine sau slavone, cît şi stufoasa literatură secundară, produsă de istorici şi de geografi, cu privire la Ţara Românească în secolele XIV-XVI. Demersul său este structurat în două mari părţi, divizate fiecare în patru capitole: geografia puterii şi geografia frontierelor. Abordînd cu temeritate probleme ţinînd de natura fundamentală a statului medieval, autorul nu ezită să întreprindă şi excursuri prin care clarifică aspecte punctuale, dar importante prin implicaţiile referitoare la puterea domnească. Amintim aici, cu titlu de exemplu, ficţiunea istoriografică a domeniului eminent al domnului Coman, sensul termenului „Ungrovlahia“, geneza complicată a judeţelor (şi absenţa lor în primele secole de statalitate, în regiunile centrale ale Ţării Româneşti), modul complex de integrare în structura politică a boierimii de margine, confuziile care au condus la încetăţenirea denumirii „Basarabia“, identificarea „Podunaviei“ la graniţa cu Serbia, şi nu în Dobrogea (cum s-a crezut îndeobşte), precum şi geografia complexă a frontierei carpatine şi a celei dunărene a Ţării Româneşti. Deşi aceste excursuri ar părea să indice o construcţie oarecum barocă a cărţii, impresie consolidată de transliterarea slavonă şi/sau latină a unor formule din documentele de epocă, domnul Marian Coman a avut capacitatea de a nu pierde niciodată din vedere tema principală a demersului său, demonstrarea naturii primordial sociale, şi nu teritoriale a puterii domniei din Ţara Românească, de la înfiinţarea statului pînă în secolul al XVI-lea. Concluziile parţiale la finele fiecărui capitol sau chiar subcapitol, ca şi cele de la sfîrşitul cărţii evidenţiază coerenţa ansamblului, precum şi însemnătatea achiziţiilor cognitive pe care le aduce acest volum. Iată o mostră: „Ţara Românească medievală nu a fost un stat teritorial, ci un stat compozit, în interiorul căruia diferite tipuri de comunităţi au continuat să existe într-un sistem coerent de putere, cu funcţiile şi autonomiile lor. (...) Cu alte cuvinte, domnii Ţării Româneşti medievale nu au adunat teritorii, ci au supus comunităţi. Puterea domnească a fost o putere exercitată social asupra mai multor comunităţi, dintre care unele, după cum am arătat în cazul mehedinţenilor şi buzoienilor, aveau o identitate teritorială. Construcţia Ţării Româneşti, care a durat mai bine de două secole, a încercat fie să disloce aceste identităţi acolo unde a avut puterea să o facă, fie să şi le subordoneze. Puterea domnească nu a fost doar una verticală, exercitîndu-se asupra supuşilor de sus în jos, ci a avut nenumărate ramificaţii orizontale, pentru că la exercitarea ei au fost cointeresate şi asociate mai multe grupuri sociale şi facţiuni ale acestora.“ Este de sperat ca această carte incitantă să genereze replici intelectuale, polemici argumentate – cu alte cuvinte, să împingă înainte cunoaşterea istorică.

Bogdan Murgescu

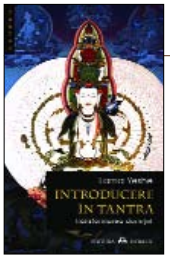

SPIRITUALITATE

Lama Yeshe, *Introducere în Tantra. Transformarea dorinţei,*
traducere din limba engleză de Daniela Andreescu,
Colecţia „Tantra“, Editura Herald, 2012, 26 lei

Despre Tantra, despre moarte

Tantra *(urzeală, ţesătură)* poate să însemne totul, dar, la fel de bine, nimic. Între tot şi nimic, este preferată, adesea, cea de-a doua variantă, pentru că nimicul nu pune probleme de complexitate, nimicul e simplu. În spaţiul românesc şi nu numai, termenul la care ne referim a fost supus unor grele încercări, mai precis unor simplificări succesive, astfel încît prin *tantra* multă lume înţelege astăzi *sex,* un tip de sex frizînd promiscuitatea (pe linia interpretărilor convenabile a practicilor transgresive specifice *anumitor* secte de mîna stîngă, *vama marga).* Urmînd acelaşi algoritm, semantica s-a restrîns pînă cînd din *tot* (adică un întreg sistem de credinţe, ritualuri şi practici, o întreagă viziune cosmică) nu a rămas mare lucru. *În sfîrşit, lucrurile sînt simple, deci putem vorbi despre ele!* pare să fie singurul cîştig al acestor inexactităţi. Şi totuşi, trebuie spus că, deşi tantra dă impresia accesibilităţii, în realitate lucrurile stau mai degrabă pe dos. Prin urmare, publicarea, în 2012 şi 2013, de către Editura Herald, a unei colecţii intitulate „Tantra“, în care au apărut deja cinci lucrări, mi se pare foarte inspirată. Este vorba despre: *Tantra. Tradiţia hinduistă,* de André Padoux; *Buddhismul tantric. Doctrine şi practici indo-tibetane,* de Dasgupta Shashi Bhushan; *Vijnana Bhairava. O sută douăsprezece metode de unire cu divinul* (textele propriu-zise); *Introducere în Tantra. Transformarea dorinţei*, de Lama Yeshe; şi, cea mai recentă, *Yoga daoistă. Alchimie şi nemurire*, de Lu K'Uan Yu.

Mă voi ocupa aici de cartea lui Lama Yeshe, *Introducere în Tantra. Transformarea dorinţei* – o lectură deloc dificilă, însă tulburătoare. Deloc dificilă pentru că este scrisă pentru occidentali, prin urmare, intenţia de devoalare şi explicare reprezintă una dintre premise. Autorul se străduieşte să lămurească mai puţin probleme de cronologie şi origini ale tantrismului tibetan (căci despre el este vorba), cît chestiuni de conţinut. Ca atare, lucrarea lui Yeshe se adresează potenţialilor practicanţi ori celor interesaţi să înţeleagă esenţa acestui sistem spiritual, şi mai puţin cărturarilor şi dezbaterilor filozofice. O lectură în aceeaşi măsură tulburătoare, spuneam, pentru că avem de-a face cu un text care vorbeşte, printre altele, despre moarte, aşa cum puţine altele reuşesc să o facă.

Desigur, tema fundamentală nu este moartea, ci transformarea fiinţei dintr-una obişnuită într-una excepţională. Tantra vizează un maxim uman şi spiritual care poate fi atins de (în principiu) oricare individ. Această transformare îşi ia energia exact din locul în care creştinismul şi, în general, religiile monoteiste o reprimă. Ea îşi ia energia din forţa uriaşă a dorinţei. Nu doar a dorinţei sexuale, ci a celei de orice natură, corespunzătoare oricărei plăceri, oricît de mici, de la plăcerea papilară pînă la desfătarea estetică, inspirată de simpla privire a unui peisaj natural sau de lectura unui poem. Cu această energie şi prin ea, practicantul descoperă că, odată cu transformarea sa, a avut loc şi transformarea dorinţei sau, pentru a fi mai exacţi, că lucrurile s-au petrecut mai degrabă invers, ori împreună. Renunţarea înseamnă, pentru tantric, renunţarea la aşteptările nerealiste privind plăcerile, nu la plăcerile înseşi. Ea este o formă de luciditate, nu de negare. Detaşarea, atît de deseori rău înţeleasă, trebuie concepută doar ca o slăbire a încrîncenării, ca relaxare. Pe lîngă renunţare şi detaşare, cea de-a treia cerinţă a *sadhanei,* de atîtea ori uitată, o reprezintă *bodhicitta* sau, foarte pe scurt, preocuparea pentru binele celorlalţi.

Cît despre moarte, citiţi şi vedeţi... Privind prin fereastra pe care Yeshe o deschide către moarte, se poate întrezări, într-un fel acut, mai apropiat de starea de conştienţă decît de cea discursivă, de ce moartea este lucrul pentru care trebuie să ne pregătim o viaţă...

Alice Popescu

ALTFEL DESPRE ALTCEVA

TEHNODROM

Constantin Vică

De ce tehnologie ți-e frică?

Luna trecută am purtat o discuţie în cadrul unui curs de etica tehnologiilor despre frica de tehnologie. Eram toţi tineri, cu studii superioare, locuitori urbani, prooccidentali, utilizatori experimentaţi de tehnologie informaţională şi foarte interesaţi de ceea ce numim progres tehnologic – într-un cuvînt, eram clasa medie în acţiune. Am ajuns la frică cînd observam că progresul tehnologic nu implică cu necesitate un progres social şi moral (situaţie evidentă de-a lungul istoriei), dar că, de multe ori, tehnologiile sînt înconjurate de o panică morală şi de un discurs pesimist.

Una dintre noi considera că tehnologiile sînt neutre şi controlabile; cu alte cuvinte, ele pot duce la realizarea unor valori pe care indivizii, comunităţile şi societăţile le aleg. Tehnologiile nu sînt nici bune, nici rele, utilizarea lor le orientează spre un set valoric. Drept urmare, tinerei noastre prietene nu îi era frică de tehnologie.

Un bun cunoscător al politologiei susţinea că cel mai frică ar trebui să ne fie de motorul cu injecţie, urmaşul motorului cu carburator. Cea mai periculoasă tehnologie astăzi rămîne cea care îşi are originile la începutul secolului al XX-lea: motorul care foloseşte motorină sau benzină. Pentru că această tehnologie aduce cu sine o infrastructură şi o industrie (cea a extracţiei şi a prelucrării petrolului), care nu pot fi controlate, care nasc conflicte şi determină un tip de economie şi un stil de viaţă. Opţiunea pentru petrol, făcută cu peste o sută de ani în urmă, în defavoarea electricităţii (atunci cînd vorbim despre transporturi) a avut un efect neintenţionat: dependenţa de o anume resursă. Resursă care se consumă repede şi care prin consum produce poluare.

O altă persoană a susţinut că trebuie să ne fie frică de neurotehnologii, de acele intervenţii directe asupra creierului pentru a modifica mintea. Sînt voci astăzi care susţin că putem controla comportamentul social, prin intervenţii asupra creierului. Acest lucru, considera tînăra, este extrem de periculos: în viitor, justiţia va fi înlocuită de neurotehnologii. Desigur, implanturile neuronale pot salva oamenii de la boli necruţătoare sau ne permit controlul asupra pedofililor, dar ce se va întîmpla dacă toată lumea va fi obligată să-şi îmbunătăţească, prin aceste metode, mintea şi viaţa? Viziunea ei, terifiantă, nu este lipsită deloc de argumente, cu toate că asumpţia de la care porneşte este cea a unui determinism şi esenţialism tehnologic.

Cea mai răspîndită frică a fost cea a pierderii sferei private şi a rolului identităţii personale, prin noile tehnologii ale comunicării care produc profilări şi date de marketing. Cum nu prea există posibilitatea de exit din lumea informaţională digitală (decît cu preţul izolării şi al marginalizării), ar trebui să fim noi în controlul datelor noastre (ceea ce este imposibil). Sîntem prinşi într-o capcană? Am făcut o lume după chipul şi asemănarea stăpînilor digitali – giganţii Google, Apple, Facebook şi Amazon.com? Cum va arăta lumea şi cine vom fi atunci cînd totul va fi memorat şi stocat, totul – interconectat, totul – uşor de manipulat? Maleabilitatea logică pe care o aduc aceste tehnologii este înfricoşătoare. Dar dacă tehnologiile sînt controlabile şi putem de la început să le dăm un design care să conţină anumite valori mai există o speranţă.

Un caz special este cel al biotehnologiilor, mai ales al modificărilor genetice. Aici riscurile sînt greu de calculat. Dar problema e una politică: cîteva companii controlează piaţa de seminţe şi pot controla statele şi indivizii.

O discuţie pasională s-a născut în jurul înlocuirii manualelor cu aplicaţii educaţionale pentru tablete. Observaţia de la care am plecat este tocmai lipsa de dezbatere, în societate, despre această schimbare fundamentală: miniştrii prezintă triumfalist viitorul, iar marii producători de tablete îi dau forma. Să ne fie frică?

LOCURI DE CITIT

Stela Giurgeanu

Cartea – la aniversară

Scurt istoric

În 1995, la Paris, în timpul conferinţei anuale a UNESCO, s-a hotărît desemnarea unei zile internaţionale dedicate cărţii, menită să încurajeze cititul şi reîntoarcerea către literatură, o zi consacrată în special copiilor şi tinerilor. Data aleasă pentru celebrare a fost un tribut adus în primul rînd celor trei „grei“ ai literaturii universale – William Shakespeare, Miguel de Cervantes şi Inca Garcilaso de la Vega – care au murit toţi în aceeaşi zi: 23 aprilie 1616.

Cum ideea a venit din partea Spaniei – unde se obişnuia ca, la această dată, în librării, să primeşti cîte un trandafir pentru fiecare carte cumpărată –, din 2000, anual, se alege cîte o „capitală“ a cărţii, prima desemnată fiind Madridul. În anii următori, Capitalele Cărţii au fost Alexandria (în 2002), New Delhi (în 2003), urmate de Antwerpen (2004), Montréal (2005), Torino (2006), Bogota (2007), Amsterdam (2008), Beirut (2009), Ljubljana (2010), Buenos Aires (2011), Erevan (2012).

Anul acesta, Capitala Cărţii a fost oraşul Bangkok din Thailanda.

Oraşele Cărţii în România

Deşi, nici pentru anul următor, nici un oraş din România nu se regăseşte printre cele 11 nominalizate la titlul de Capitală a Cărţii, totuşi ziua se sărbătoreşte şi la noi, de cîţiva ani. În 2013, Alba Iulia, Tulcea sau Tîrgovişte sînt doar cîteva dintre oraşele în care cartea a fost aniversată. Tîrguri, lecturi, conferinţe...

Ieşind însă din biblioteci sau librării (locuri unde cartea a fost îndeobşte celebrată), în Bucureşti au fost căutate spaţiile nonconformiste, iar cartea, părăsind decorurile clasice, a păşit prin parcuri, a huzurit prin cîteva cafenele, a trecut pe străzi, îndemnîndu-i pe cititori la momente de flash-mob, oprindu-i cîteva minute ca să-i răsfoiască paginile, sau chiar i-a chemat să petreacă împreună o noapte albă.

Din păcate, tocmai această „Noapte a cărţilor deschise în Centrul Vechi“, care se dorea a fi unul dintre cele mai inedite evenimente ale respectivei aniversări, a fost şi unul dintre cele mai nereuşite. Ideea organizatorilor (Editura Litera şi ziarul *Ring)* a fost să „paveze“ segmentul de Lipscani dintre Calea Victoriei şi strada Smîrdan cu mii de volume deschise, care urmau să fie oferite ulterior cititorilor.

În teorie – bună, în practică ideea a fost oarecum horror, căci nu s-a luat în calcul îmbulzeala tipic românească la lucrurile „gratis“. Startul pentru cititorii dornici (aproape neverosimil de dornici) a provocat acea îmbulzeală disperată pentru a înşfăca ceva gratis, „să pui mîna pe o carte“ căpătînd, în cazul de faţă, un iz de mahala. În plus, a venit şi contestarea autenticităţii unei părţi a evenimentului. Astfel, o grupare artistică spaniolă, Luzinterruptus, i-a acuzat pe organizatori de plagiat, susţinînd că ideea instalaţiei de iluminare a cărţilor puse pe pavaj le aparţine, ba mai mult, că a şi fost prezentată la New York şi Madrid, în 2010, iar în 2012, la Festivalul *„Light in Winter“* din Melbourne.

Departe de cititul dezlănţuit

În ceea ce mă priveşte, cea mai liniştită, calmă şi fericită carte din ziua cu pricina am găsit-o în dimineaţa aceea, în Parcul Kiseleff. Am auzit-o aclamată chiar de la intrarea în parc, de glasuri vesele şi zglobii, admirată, iubită şi dorită, provocînd acea fascinaţie autentică pe care o găseşti doar în ochii de copil.

„Este vorba despre campania «Cu o carte schimbă o viaţă», o campanie prin care vrem să promovăm cititul în rîndul copiilor“ – mi-a spus Oana Şerban, reprezentantul şi PR-ul Fundaţiei World Vision România. Mi s-a spus, în timp ce copiii erau adunaţi să asculte cîteva poveşti, că, prin această campanie, World Vision România doreşte să strîngă fonduri pentru bibliotecile din mediul rural. „Ne-am propus ca, pînă la finalul campaniei, adică 31 mai, să strîngem cel puţin 15.000 de cărţi de beletristică, enciclopedii şi lucrări de specialitate, pentru cele 53 de comunităţi rurale în care sîntem prezenţi. Cei care doresc pot dona cărţi în librăriile partenere din Bucureşti – Librăria Cărtureşti de la Muzeul Ţăranului Român, Librăria „Mihai Eminescu“ din Piaţa Universităţii şi Librăria Bastilia din Piaţa Romană – sau pot face donaţii financiare pe site-ul organizaţiei, în secţiunea dedicată campaniei: http://www.worldvision.ro/cartipentrucopii.php.“

Am plecat, în timp ce unii dintre micuţii cititori se lăsau prinşi în mrejele poveştilor, într-un *flash-mob* demonstrativ, alţii purtau pancarte, alţii chiar scandau lozincile înscrise pe ele. Dar ce imagine revoluţionară blîndă, cînd un copil îţi cere să-i dai o carte!

AVANPREMIERĂ

James Joyce

Scrisori de dragoste

■ **Către Nora Barnacle**[1]

15 iunie 1904

Shelbourne Road, nr. 60

S-ar putea să fi orbit. M-am holbat îndelung la un cap cu păr roşcat-castaniu şi am hotărît că nu e al tău. M-am dus acasă destul de abătut. Aş vrea să-ţi propun o întîlnire, dar nu ştiu dacă poţi tu atunci. Sper să ai bunăvoinţa de a face tu pasul acesta – doar dacă nu m-ai uitat!

James A Joyce

■ **Către Nora Barnacle**

12 iulie 1904

Shelbourne Road, nr. 60, Dublin

Drăguţa mea Domniţă-Virtuoasă-cu-Pantofiori-Maro, am uitat – nu pot veni la întîlnire mîine (miercuri), ci joi, la aceeaşi oră. Sper că te-ai culcat cu scrisoarea mea, aşa cum se cuvine. Mănuşa ta mi-a stat alături toată noaptea – descheiată la nasturi – dar s-a comportat exemplar – la fel ca stăpîna ei, Nora. Te rog nu mai purta acel pieptar, nu-mi place să îmbrăţişez o cutie poştală. Ai înţeles? (Ea începe să rîdă.) Inima mea – cum spui tu – da – chiar aşa

Un sărut de douăzeci şi cinci de minute pe gîtu-ţi

AUJEY[2]

■ **Către Nora Barnacle**

(Sfîrşitul lui iulie 1904)

(Dublin)

Draga mea Nora, m-am trezit că oftez din rărunchi în seara asta pe cînd mă plimbam şi mă gîndeam la un cîntec vechi scris acum trei sute de ani de regele englez Henric al VIII-lea – un rege violent şi desfrînat. Cîntecul e-atît de dulce şi de proaspăt şi pare a fi izvorît dintr-un suflet plin de jale încît ţi l-am trimis, sperînd să-ţi facă plăcere. E straniu din ce mlaştini izvodesc îngerii spiritul frumuseţii. Cuvintele exprimă într-un mod foarte delicat şi muzical singurătatea vagă şi istovitoare care mă încearcă. E un cîntec scris pentru lăută.

JIM

■ **Cîntec**

(de pus pe muzică)

Ah, cît suspin din sufletu-mi rănit
Şi întristarea mi-o jelesc, vai mie!
Căci azi iubirea eu mi-am părăsit
Adio, viaţa mea, pentru vecie.

Ochii mi-i desfătam cînd se ivea
Şi-n braţe mă-nvăţasem s-o cuprind.
Acum suspin mai tare după ea...
Adio, viaţa mea, bun-venit, chin!

Ah, înc-aş mai putea la fel să fac
(Îmi zic în sine, Domnul mi-e martor)
N-ar fi mai mare bucurie-n veac
Sufletu-mi să îl facă mai uşor.

Henric al VIII-lea

■ **Către Nora Barnacle**

3 august 1904

Shelbourne Road, nr. 60

Dragă Nora, „ai voie afară“ diseară, la 8,30? Sper că da, pentru că am fost prins într-un asemenea vîrtej al necazurilor încît aş vrea să uit totul în braţele tale. Aşadar, vino, dacă poţi. În virtutea puterilor apostolice învestite în mine de Sfinţia Sa Papa Pius al X-lea, îţi acord permisiunea de a veni fără fuste să primeşti Binecuvîntarea Papală, pe care-mi va face mare plăcere să ţi-o dau. Al tău, frate întru credinţa Evreului Agonizant

VINCENZO VANNUTELLI[3]

(Cardinal-diacon)

■ **Către Nora Barnacle**

(În jur de 13 august 1904)

(Dublin)

Draga mea Nora. Vei găsi aici o schiţă scrisă de mine („Stephen Daedalus“), care ar putea să te intereseze. Cred că în capul meu a existat, întreaga zi, un singur gînd.

JAJ

■ **Către Nora Barnacle**

15 august 1904

Shelbourne Road, nr. 60

Draga mea Nora. Tocmai a bătut de ora unu. Am ajuns acasă la unsprezece şi jumătate. De atunci zac într-un fotoliu ca un neajutorat. Nu pot face nimic. Nu aud nimic în afară de vocea ta. Stau ca prostul şi te aud doar pe tine spunîndu-mi „Dragule“. Am jignit doi indivizi astăzi, părăsindu-i într-un mod cam rece. Dar voiam să aud vocea ta, nu pe a lor[4].

Cînd sînt cu tine îmi părăsesc natura mea suspicios-dispreţuitoare. Mi-aş dori să-ţi simt capul lăsîndu-se pe umărul meu chiar acum. Cred că mă duc să mă culc.

De jumătate de oră mă chinuiesc să scriu rîndurile astea. O să-mi scrii şi tu? Sper că da. Oare cum să mă semnez? Nu o să semnez deloc, pentru că nu ştiu cum să mă semnez.

■ **Către Nora Barnacle**

29 august

60 Shelbourne Road

Draga mea Nora

Tocmai mi-am terminat cina de la miezul nopţii, n-am avut deloc poftă. Pe la jumătate mi-am dat seama că mîncam cu mîna. Mi-era la fel de rău ca aseară. Sînt foarte supărat. Iartă-mi, rogu-te, peniţa asta mizerabilă şi scrisoarea asta oribilă.

Poate cuvintele mele din seara asta te-au rănit, dar în mod sigur e bine să-mi afli părerile despre mai toate lucrurile, nu? Mintea mea respinge întreaga ordine socială a prezentului şi creştinismul – familia, virtuţile recomandate, clasele sociale şi doctrinele religioase. Cum ar putea să-mi placă ideea de familie? Familia mea a fost pur şi simplu o afacere a clasei de mijloc, falimentată de obiceiuri risipitoare pe care le-am moştenit şi eu. Mama mea a fost ucisă, încet-încet, de abuzurile tatălui meu, de ani întregi de necazuri şi de comportamentul meu plin de o francheţe cinică. Cînd i-am privit chipul, acolo, întinsă în coşciug – un chip cenuşiu şi pustiit de cancer –, am realizat că privesc chipul unei victime şi am blestemat sistemul care o transformase într-una. Am fost şaptesprezece în familie. Fraţii şi surorile mele nu înseamnă nimic pentru mine. Un singur frate e capabil să mă înţeleagă. Acum şase ani am părăsit Biserica Catolică, dat fiind c-o uram cu fervoare. Mi-am dat seama că este imposibil să rămîn un membru al ei, ţinînd cont de impulsurile naturii mele. Am purtat un război secret împotriva ei în vremea studenţiei şi am refuzat poziţiile sociale pe care mi le oferea. Astfel m-am transformat într-un cerşetor, însă mi-am păstrat mîndria. Acum port un război deschis cu ea prin tot ceea ce scriu şi spun şi fac. Nu pot intra în ordinea socială decît din poziţia unui vagabond. Am început medicina de trei ori, dreptul o dată, muzica o dată. Acum o săptămînă intenţionam să plec cu o trupă itinerantă de actori. Dar nu puteam să investesc deloc energie în acest plan pentru că mă reţineai tu. Greutăţile de ordin practic ale vieţii mele sînt incredibile, însă le dispreţuiesc.

După ce ai plecat acasă în seara asta am rătăcit înspre Grafton St., unde am rămas multă vreme sprijinit de un stîlp şi am fumat. Strada era plină de un fel de viaţă în care am turnat şi eu un şuvoi din rîul tinereţii mele. Stînd acolo m-am gîndit la cîteva fraze pe care le-am scris acum ani buni, pe cînd trăiam în Paris – fraze care urmează – „Trec cîte doi şi cîte trei prin viaţa bulevardului, merg ca nişte oameni care-şi petrec timpul într-un loc iluminat special pentru ei. Îi vezi în cofetării, sporovăind, zdrobind fărîme din ţesătura unui foietaj, ori şezînd tăcuţi la mesele din preajma intrării în cafenea, ori coborînd din trăsuri înfăşuraţi în foşnetul vioi al hainelor molatece precum vocea unui adulterin. Trec prin aerul ţesut din parfumuri. Sub parfumuri, trupurile lor emană un miros cald, umed...“

Pe cînd îmi repetam lucrurile astea, mi-am dat seama că viaţa încă mă aştepta, în cazul în care aş fi ales să fac parte din ea. Poate că nu m-ar fi ameţit ca pe vremuri, dar mă aştepta încă acolo şi, dat fiind că acum sînt mai înţelept şi mă pot controla mai bine, părea mai inofensivă. Nu mi-ar fi pus întrebări, nu ar fi aşteptat nimic de la mine în afara cîtorva momente din propria mea viaţă, în rest lăsîndu-mă absolut liber şi promiţîndu-mi plăceri în schimb. Am chibzuit la toate astea şi le-am respins fără urmă de regret. Era inutil în cazul meu; nu-mi putea oferi ceea ce-mi doream.

Ai înţeles greşit, cred, cîteva pasaje din scrisoarea pe care ţi-am trimis-o şi am observat o anumită reţinere în gesturile tale, de parcă amintirea acelei nopţi te-ar fi tulburat. În orice caz, eu o consider un soi de sacrament, iar amintirea ei mă umple de bucurie şi de uluială. S-ar putea să nu înţelegi dintr-odată de ce te preţuiesc atît de mult după acea noapte, dat fiind că nu prea ştii ce e-n mintea mea. Dar, în acelaşi timp, a fost un sacrament ce a lăsat în mine, în cele din urmă, sentimentul unei tristeţi şi al unei degradări – tristeţe pentru că am văzut în tine o blîndeţe extraordinară, melancolică, ce-şi alesese acest sacrament ca pe un compromis, iar degradare pentru că am înţeles că în ochii tăi eram inferior convenţiilor societăţii noastre de azi.

Ţi-am vorbit ironic în seara aceasta, numai că vorbeam despre lumea care ne înconjoară, nu despre tine. Sînt duşmanul abjecţiei şi al servilismului, dar nu sînt duşmanul tău. Chiar nu poţi pătrunde simplitatea ce stă în spatele tuturor deghizărilor mele? Cu toţii purtăm măşti. Anumite persoane care ştiu că ne vedem foarte des mă insultă vorbindu-te de rău. Îi ascult calm, dispreţuindu-i prea mult pentru a le răspunde, însă fiecare cuvînt îmi răvăşeşte inima, ca şi cum ar fi o pasăre prinsă în furtună.

Nu-mi face plăcere să merg la culcare cu amintirea ultimei tale priviri – o privire plină de indiferenţă obosită – , cu amintirea vocii tale gîtuite de noaptea trecută. Nici o fiinţă umană nu s-a mai apropiat atît de mult de sufletul meu precum ai făcut-o tu, cred eu, şi totuşi eşti capabilă să-mi tratezi spusele cu o violenţă dureroasă („Ştiu ce anume vorbeşte acum“, ai spus). În tinereţe am avut un prieten căruia m-am dăruit fără rezerve, într-un fel, mai mult decît mă dăruiesc ţie, într-alt fel, mai puţin. Era irlandez, asta însemnînd că nu a fost sincer cu mine.

N-am spus nici pe sfert din ceea ce voiam să-ţi spun, dar e chinul naibii să scrii cu stiloul ăsta blestemat. Nu ştiu ce-o să crezi despre scrisoarea mea. Te rog să-mi scrii, nu vrei? Crede-mă, draga mea Nora, te respect foarte mult şi-mi doresc mult mai mult decît îmbrăţişările tale. M-ai abandonat din nou în angoasa îndoielii.

JAJ

■ **Către Nora Barnacle**

În jurul datei de 1 septembrie 1904

Iubita mea, sînt atît de binedispus în dimineaţa aceasta încît insist să-ţi scriu, fie că-ţi place, fie că nu. Nu am alte noutăţi pentru tine cu excepţia a ceea ce i-am spus surorii mele seara trecută. A fost foarte amuzant. În jumătate de oră ies să mă văd cu Palmieri[5], care vrea să studiez muzica, aşa că am să trec pe sub fereastra ta. Mă întreb dacă vei fi acolo. Mă întreb, iarăşi, în caz că vei fi acolo, dacă voi putea să te văd. Probabil că nu.

Ce dimineaţă fermecătoare! Hîrca aia, mă bucur să-ţi spun, n-a mai apărut să mă chinuie azi-noapte. Cît de mult îl urăsc pe Dumnezeu, cît de mult urăsc moartea! Cît de mult îmi place de Nora! Bineînţeles că aceste cuvinte te vor şoca, fiinţă pioasă ce eşti.

M-am trezit devreme azi-dimineaţă, ca să isprăvesc o povestire la care lucrez. Abia terminasem o pagină, cînd am hotărît că mai bine îţi scriu ţie o scrisoare. În plus, bănuiesc că urăşti lunea, aşa că o scrisoare de la mine te-ar mai înveseli puţin. Cînd sînt fericit am o dorinţă nebunească s-o comunic tuturor celor cu care mă întîlnesc, dar aş fi mult mai fericit de mi-ai dărui unul dintre acei pupici de încurajare pe care ţi-e aşa de drag să mi-i dai. Îmi amintesc de cîntul canarilor.

Sper că nu te chinuie şi în dimineaţa asta durerea aceea oribilă. Du-te să-l vezi pe moş Sigerson, să-ţi prescrie o reţetă. Te va întrista să afli că străbătuşa mea tocmai moare din prostie[6]. Te rog să-ţi aminteşti că în clipa de faţă am treisprezece scrisori de la tine.

Nu uita să-i dăruieşti domnişoarei Murphy acel corset de dragon – şi sînt de părere că ar trebui să-i dăruieşti întreaga uniformă de dragon. De ce porţi lucrurile alea blestemate? Ai observat vreodată acei bărbaţi

care se plimbă în maşinile lor Guinness, îmbrăcaţi în enorme paltoane din aba? Încerci să te transformi într-unul din ei?

Dar eşti atît de încăpăţînată încît e inutil să mai zic ceva. Trebuie să-ţi povestesc despre drăguţul de frate-meu, Stannie. E aşezat la masă, pe jumătate îmbrăcat şi-şi şopteşte singur – „Dracu' să-l ia pe individul ăsta" – autorul cărţii – „Cine naiba a spus că-i bună cartea asta?", „Idiotu' dracu', ameţitu' naibii!", „Mă întreb dacă englezii nu-s cumva poporul cel mai idiot de pe faţa pămîntului", „Dracu' să-l ia pe englezoiul ăsta idiot".

Adieu, draga mea ingenuă, nervoasă, cu voce puternică, somnoroasa, nerăbdătoarea mea Nora. O sută de mii de sărutări.

JIM

■ **Norei Barnacle**

10 septembrie 1904

Turnul Martello, Sandycove

Draga mea dragă Nora, cred că ai fost foarte supărată încă de azi-noapte. Nu-ţi voi vorbi despre mine pentru că mă simt ca şi cum m-aş fi purtat cu mare cruzime. Într-un fel, n-am nici un drept să-ţi pretind să mă consideri ca fiind superior restului bărbaţilor – de fapt, în lumina întregii mele vieţi, n-am nici un drept să mă aştept la aşa ceva. Totuşi, se pare că m-am aşteptat la acest lucru fie şi numai pentru că niciodată n-am respectat pe nimeni aşa cum te respect pe tine. Dar mai este, de asemenea, şi ceva diavolesc în mine care mă împinge să mă distrez înşelînd aşteptările celorlalţi şi dovedindu-le că sînt cu adevărat egoist, mîndru, viclean şi că nu-mi pasă de ceilalţi. Îmi pare rău că încercarea mea de azi-noapte de a mă purta aşa cum credeam eu că e drept ţi-a provocat atîta durere, dar nu văd cum m-aş fi putut purta altfel. Ţi-am scris o lungă scrisoare în care-ţi explicam pe cît de bine puteam cum m-am simţit în noaptea aia şi mi s-a părut că ai desconsiderat tot ce ţi-am spus şi m-ai tratat ca pe un simplu şi întîmplător tovarăş într-ale dorinţei. Poate vei protesta la brutalitatea cuvintelor mele, dar, crede-mă, a mă trata ca atare înseamnă, în lumina atitudinii mele faţă de tine, să mă mînjeşti. În numele lui Dumnezeu, eşti femeie şi cu siguranţă înţelegi ce-ţi spun! Ştiu că te-ai purtat cu nespusă noblete şi generozitate faţă de mine, dar încearcă să răspunzi sincerităţii mele cu sinceritate. Mai presus de toate, nu te frămînta prea tare pentru că asta te va îmbolnăvi şi ştii că sănătatea ta e şubredă. Poate-mi vei putea trimite cîteva rînduri în seara asta, în care să mă ierţi pentru toată durerea pe care ţi-am pricinuit-o.

■ **Către Nora Barnacle**

16 septembrie 1904

103 North Strand Road, Fairview

Nora mea dragă – se pare că schimbul epistolar dintre noi doi devine de-a dreptul imposibil. Cît detest aceste cuvinte scrise şi lipsa lor de căldură! Am crezut că o să pot rezista fără să te văd astăzi, dar uite că orele trec foarte foarte încet. Creierul meu pare a fi foarte gol în clipa de faţă. Pe cînd te aşteptam aseară, îmi pierdusem răbdarea şi mai mult. Mi se părea că duc o luptă, pentru tine, cu toate forţele religioase şi sociale ale Irlandei şi că nu mă pot baza pe nimeni altcineva decît pe propria mea persoană. Nu există viaţă aici – nu există cinste şi nici naturaleţe. Oamenii trăiesc împreună în aceeaşi casă toată viaţa şi la final sînt la fel de străini unii faţă de ceilalţi ca la început. Eşti sigură că nu ţi-ai făcut o imagine greşită în ceea ce mă priveşte? Aminteşte-ţi că-ţi voi răspunde cu onestitate la orice întrebare vei dori să-mi pui. Dar, dacă nu ai nimic de întrebat, mă voi dovedi la fel de înţelegător. Faptul că vei putea alege să-mi fii alături, astfel, în viaţa mea plină de riscuri, mă umple de fericire şi de mîndrie. Sper că astăzi nu-ţi vei rupe toate legăturile cu lumea. Poate vei reuşi să destrami lentoarea dimineţii de mîine trimiţîndu-mi o scrisoare. Numai acum o săptămînă, mi-ai spus, am avut acea faimoasă discuţie despre scrisorile noastre, însă nu prin intermediul acestora ne-am apropiat atît de mult unul de celălalt? Îngăduie-mi, dragă Nora, să fiu părtaş la toată fericirea ta ce-mi poate fi împărtăşită şi lasă-mă să te asigur de întregul meu respect în faţa iubirii tale, pe care-mi doresc s-o merit şi la care doresc să-ţi răspund.

JIM

■ **Către Nora Barnacle**

Dublin

18 septembrie 1904

Draga mea Nora, flacăra dorinţei mă arde într-un asemenea hal încă de ieri seara, încît sînt într-o continuă agitaţie. Aş vrea să te aud cum o spui de o sută de ori. Cum poţi să crezi că eu nu apreciez nimic? O fi din cauza comportamentului meu jucăuş. Viaţa m-a făcut extrem de rezervat în ceea ce spun, dar tu nu trebuie să te laşi doborîtă din cauza asta. Te-am visat azi-noapte. La ce serveşte scrisoarea asta stupidă? Eu nu vreau altceva decît să-ţi fiu alături. Sper să-l văd pe fratele meu cam peste o oră pentru a afla cum o mai duce. Pentru moment, tocmai am primit o scrisoare pe care o aşteptam, dar nu voi afla exact deznodămîntul decît peste cîteva zile. Pe diseară, la 20,30.

JIM

■

---

1 Nora Barnacle (21 martie 1884 – 10 aprilie 1951), viitoarea soţie a lui Joyce. Era fiica lui Thomas Barnacle, brutar, şi a lui Annie Barnacle, amîndoi din Galway City. În urma unor tensiuni familiale, părăsise oraşul Galway, cu cîteva luni înainte, pentru a se angaja cameristă în Dublin, la Finn's Hotel, situat pe Leinster Street. Joyce o cunoscuse cu puţin timp înaintea redactării acestei scrisori şi hotărîseră se se întîlnească pe data de 14 iunie. Ea n-a reuşit să ajungă la timp, aşa că prima lor plimbare împreună a avut loc pe 16 iunie, dată care avea să devină cea a acţiunii din *Ulise*.

2 Semnătura este aproape indescifrabilă. Ar putea fi o anagramare „păsărească" (pig-Latin) a celor două nume, James Augustine. De-a lungul zonei inferioare a scrisorii stă scris „durere de dinţi", în grafia lui Joyce.

3 Vincenzo Vanuttelli (1836-1930), celebru Cardinal al Bisericii Catolice. A fost foarte aproape de a deveni Papă cu ocazia alegerilor din 1903.

4 Pentru că vocea ta îmi era alături
Lui i-am dăruit durerea… *(Muzică de cameră*, XVII)

5 Benedetto Palmieri (1863-1918?) era cel mai bun profesor de canto din Dublin. Napoletan la origine, a predat la Dublin Academy of Music, între 1900 şi 1914. S-a oferit să-i predea gratis lui Joyce, timp de trei ani, în schimbul a zece la sută din viitoarele sale cîştiguri din concerte, pe o perioadă de zece ani. Joyce a refuzat oferta.

6 Probabil doamna Callanan, o mătuşă de-a mamei lui Joyce, modelul domnişoarei Morkan din povestirea *Cei morţi*.

DILEMATECA

Revistă editată de
Adevărul holding

Mircea VASILESCU (senior editor)
Simona SORA (editor coordonator)
Marius CHIVU (editor coordonator)
Claudiu CONSTANTINESCU (editor coordonator)
Matei MARTIN (editor coordonator)
Matei PLEŞU (secretar general de redacţie)
Dan STANCIU (prezentare grafică)

Radu Cosaşu, Cristian Ghinea, Stela Giurgeanu, Andrei Manolescu, Adina Popescu, Iaromira Popovici, Ana Maria Sandu, Luiza Vasiliu

Corectură: Ruxandra Mihăilă
DTP: Adrian Damian
Foto: Lucian Muntean

CUI 18006758
str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti
e-mail: dilemateca@satiricon.ro

ABONAMENTE:
Persoane fizice: 031.860.33.24; 031.860.30.85
Persoane juridice/companii: 0730.190.899
Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.33.24; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18); e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

Directori Publicitate:
Costin VELICU
Ionela DANA

Tipărit la Tipografia TIPOMEDIA

DOCUMENTE

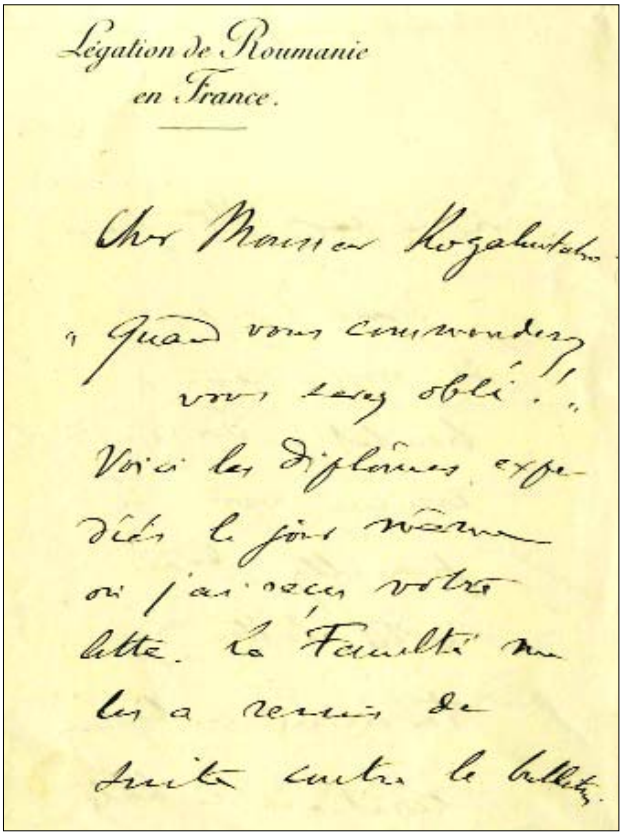
Légation de Roumanie
en France.

Cher Monsieur Kogalnitchano

« Quand vous commanderez
vous serez obéi ! »
Voici les diplômes expe-
diés le jour même
où j'ai reçu votre
lettre. La Faculté me
les a remis de
suite contre le bulletin

Alexandru Odobescu către Mihail Kogălniceanu

Paris le 19/31 mars 1884

Cher Monsieur Kogalnitchano,

„Quand vous commanderez, vous serez obéi!“
Voici les diplômes expediés le jour même où j'ai reçu votre lettre. La Faculté me les a remis de suite contre le bulletin signé par Monsieur Jean.

Dans l'espoir de vous revoir bientôt à Paris, comme vous le promettez dans votre lettre, je termine ces lignes écrites à la hâte en vous souhaitant une prochaine et heureuse arrivée et je vous réitère, cher Monsieur Kogalnitchano, l'assurance de mes sentiments de très beaux et affectueuses considérations

Votre tout devoué

Odobescu

Ms 12256
Odobescu, Alexandru către Kogălniceanu
Biblioteca Națională a României, Colecții speciale,
Cabinetul de Manuscrise

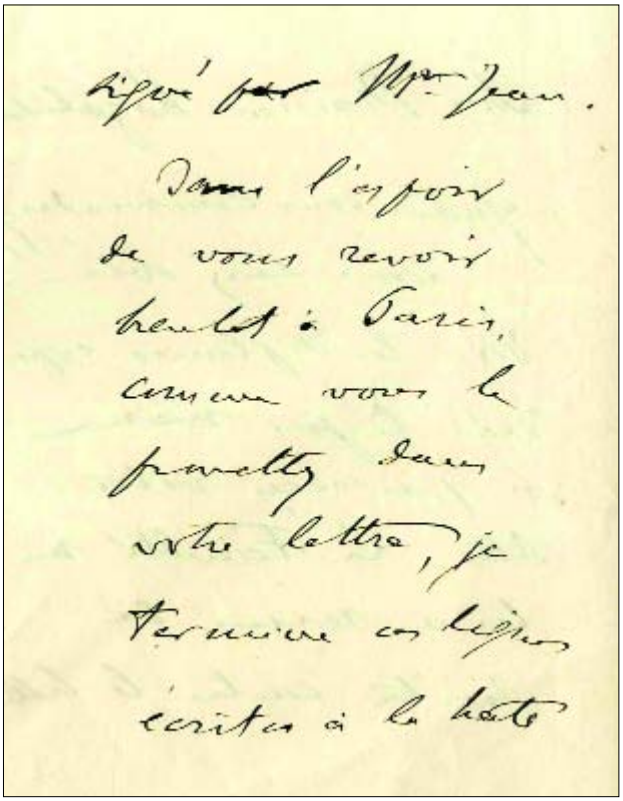
signé par Mr. Jean.
Dans l'espoir
de vous revoir
bientôt à Paris,
comme vous le
promettez dans
votre lettre, je
termine ces lignes
écrites à la hâte

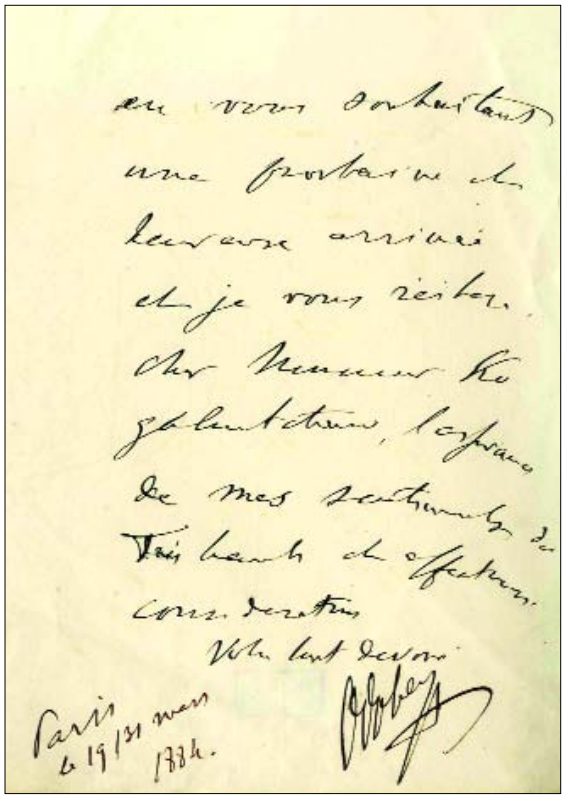
en vous souhaitant
une prochaine et
heureuse arrivée
et je vous réitère,
cher Monsieur Ko
galnitchano, l'assuran
de mes sentiments de
très beaux et affectueux
considérations
Votre tout devoué
Paris
le 19/31 mars
1884.
Odobescu